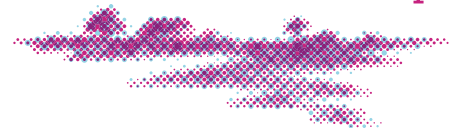

Jaarverslag 2024

Stichting
Het Drentse Landschap

Het Drentse Landschap

Jaarverslag 2024

Stichting Het Drentse Landschap

Missie

Stichting Het Drentse Landschap is opgericht op 11 juni 1934. Ze wil ervoor zorgen dat Drenthe mooi en leefbaar blijft. Dat doet Het Drentse Landschap door het aankopen en goed beheren van (natuur)terreinen en cultuurhistorisch waardevolle objecten als boerderijen en kerken. Ook verzorgt ze educatie en voorlichting over de waarde van natuur, landschap en erfgoed.

Strategisch beleid

Het Drentse Landschap vindt het belangrijk dat er een groot draagvlak is voor de bescherming van de natuur, het landschap en de cultuur in Drenthe. Daarom opereert ze op veel verschillende werkvelden en zal ze zo nodig haar werkveld verbreden. Op deze wijze wil Het Drentse Landschap haar positie in de sectoren natuurbeheer en cultureel erfgoed versterken, zowel bij de politiek, de overheden en aanverwante organisaties als bij de Drentse bevolking.

Richtlijn

Dit jaarverslag is opgesteld volgens de Richtlijn van de Raad voor de Jaarverslaggeving, editie 2025, en voldoet daarmee aan de eisen van het CBF-Keur.

Stichting Het Drentse Landschap

Kloosterstraat 5
9401 KD Assen
www.drentslandschap.nl

Het Drentse Landschap

Stichting Het Drentse Landschap behartigt ook de belangen van:

- Stichting Oude Drentse Kerken
- Stichting Drs. A.V.J. den Hartogh Fonds
- Stichting Fonds Onrendabele Monumenten Drenthe
- Stichting Museum De Buitenplaats
- Stichting Het Nijsinghuis

Inhoud

Voorwoord 5

Verslag Raad van Toezicht 9

Kengetallen 12

1 Natuur en landschap

1.1 Projecten 14

1.2 Grondverwerving 17

1.3 Onderzoek en beheerevaluatie 18

1.4 Beheer natuurgebieden 19

1.5 Beleidsontwikkeling 23

2 Monumenten

2.1 Projecten 26

2.2 Verwerving 29

2.3 Beheer gebouwen en erven 30

2.4 Beleidsontwikkeling en belangenbehartiging 33

3 Contact met de samenleving

3.1 Projecten 36

3.2 Steun aan Het Drentse Landschap 38

3.3 Activiteiten 43

3.4 Vrijwilligers 46

3.5 Beleidsontwikkeling 47

4 Organisatie en personeelsbeleid

4.1 Organisatie 50

4.2 Personeelsbeleid 52

5 Jaarrekening 2024

5.1 Financiën 56

5.2 Risicomanagement 58

5.3 Verantwoordelijkheidsverklaring 62

5.4 Jaarrekening 64

5.5 Begroting 2025 89

5.6 Accountantsverklaring 90

Bijlagen

1 Samenstelling bestuur en commissies 94

2 Organisatieschema Het Drentse Landschap 95

3 Overzicht natuurgebieden 96

4 Overzicht gebouwen 97

5 Overzicht archeologische objecten 100

6 Overzicht beelden 101

7 Overzicht deelname overlegstructuren 102

8 Overzicht bedrijfssponsors 104

Colofon

Uitgave

Stichting Het Drentse Landschap
Assen, mei 2025

Coördinatie

Paulien Zomer

Tekstcorrectie

Redactie bureau Marita Weener

Fotografie

Sake Elzinga: cover, p. 15, 19, 21, 23, 29, 34, 53

Lineke Huizing: p. 5, 10, 55

Ellen de Jong: p. 11

Aaldrik Pot: p. 63

Statement: p. 49

Frank van der Velden: p. 27, 30

Eric Wanders: p. 22, 26

Paulien Zomer: p. 7, 8, 13, 25, 31, 32, 33, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 46, 48, 51, 54, 57, 93

Vormgeving en infographics

André Diepgrond / In Ontwerp

Voorwoord

Jubileumjaar

Met ongeloofelijk veel trots kijken we terug op ons jubileumjaar. We hadden een mooi programma gemaakt om onze 90ste verjaardag te vieren. Wat we echter niet konden voorzien waren de bijzondere kansen die zich gedurende het jaar voordeden om nieuwe natuurgebieden en monumentale gebouwen te verwerven.

Allereerst was daar al vrij vroeg in het jaar de verwerving van het ensemble Museum De Buitenplaats in Eelde. Samen met onze burens in Assen, het Drents Museum, lukte het ons om de overheden te overtuigen dat wij deze prachtige locatie zouden kunnen gaan redden. Op 5 oktober werd het vernieuwde museum onder de naam Drents Museum De Buitenplaats geopend. De mooie bezoekersaantallen in de laatste maanden van 2024 zijn hoopgevend voor de toekomst.

Heel bijzonder is dat we ons jubileumjaar ook konden afsluiten met het verwerven van twee prachtige monumenten. In december werd de middeleeuwse kerk in Norg aan ons toevertrouwd en net op de valreep voor de jaarwisseling passeerde de akte voor een klein schoolgebouwtje in Een. De eigenaren van dit laatstgenoemde monument zochten een organisatie die hun unieke gebouw een nieuwe toekomst zou kunnen geven en kwamen zo bij ons terecht.

Een andere bijzondere gebeurtenis die ons hart sneller deed kloppen was een schenking van maar liefst 2 miljoen euro voor natuuraankopen. Steeds vaker horen we dat mensen iets willen doen voor de natuur omdat ze zich grote zorgen maken over de beroerde staat waarin onze natuur zich bevindt. Zorgen die wij overigens ook zeer zeker delen. Uit allerlei onderzoeken in 2024 blijkt wederom dat de natuur in Nederland (maar ook wereldwijd) alleen maar achteruitgaat. Helaas blijven concrete oplossingen ook bij het nieuwe kabinet-Schoof vooralsnog achterwege.

Om tegemoet te komen aan de wens van particulieren om meer te kunnen doen voor de natuur hebben we het Natuurfonds Drenthe opgericht. Met dit fonds hopen we de kansen die er zijn voor grondverwerving sneller te kunnen verzilveren. Met de steeds maar

stijgende grondprijzen kan dit fonds net het verschil gaan maken bij een bieding. In 2024 is een extra impuls aan dit fonds gegeven door de ontwikkeling van een nieuwe website.

In 2024 heeft Het Drentse Landschap totaal 80 ha grond weten te verwerven, wat in het licht van de huidige tijdsgeest heel bijzonder is. Dit was echter niet mogelijk geweest zonder de steun van tientallen particuliere schenkers. Want naast de reeds genoemde 2 miljoen euro die we via een schenking ontvingen, ontving Het Drentse Landschap maar liefst 2,8 miljoen euro aan giften en nalatenschappen. Nooit eerder in de geschiedenis van Het Drentse Landschap werd onze inzet met een dergelijk groot bedrag beloond. Het mag duidelijk zijn dat deze waardering ons enorm inspireert. Daarnaast zijn we ook blij met de steun van de Nationale Postcode Loterij, overheden en vele andere fondsen. Dankzij deze bijdragen kunnen we echt het verschil maken voor de natuur en het erfgoed in Drenthe.

Begrazingsbeheer

Een zwarte bladzijde in 2024 was de ziekte blauwtong bij onze schapen. Bijna alle dieren werden ziek en een groot aantal (zo'n 170 in totaal) overleefde het virus niet. De impact voor onze schaapherders en collega's in het terreinbeheer was zeer ingrijpend en emotioneel. Ondanks het vaccin kregen we de ziekte niet snel onder controle. Toen dat uiteindelijk wel lukte, was er al meteen de angst voor wat er in 2025 gaat gebeuren. Hopelijk is er snel een vaccin dat werkt. Hulde aan onze collega's die tot het uiterste zijn gegaan om de dieren te verzorgen en de dieren die het niet redden te begeleiden naar een dierwaardig einde.

Voor Het Drentse Landschap heeft de uitbraak van het blauwtongvirus maar ook de komst van de wolf grote gevolgen voor ons begrazingsbeheer. Door de inzet van schapen en runderen konden we de kwaliteit van onze natuurgebieden altijd vrij constant houden en waren de kosten beheersbaar. In 2024 veranderde dit, omdat we veel minder schapen konden inzetten en extra kosten moesten maken om te onderzoeken hoe we ons begrazingsbeheer in het licht van deze ontwikkelingen vorm zouden moeten gaan geven.

Samenwerking

We werken al jaren op een zeer prettige manier samen met Gemeente Assen als het gaat om het beheer van de Asser natuur en het Duurzaamheidscentrum in Assen. Door deze samenwerking lukt het om de Asser natuur een extra impuls te geven en kunnen we door allerlei activiteiten mensen laten kennismaken met de natuur en hoe belangrijk het is om haar te beschermen.

In 2024 hebben we een samenwerkingsagenda opgesteld met de gemeente Hogeveen. Belangrijkste doelen zijn het versterken van de natuur in deze gemeente en het betrekken van inwoners en met name jonge mensen bij hun leefomgeving. In 2025 verwachten we in dit kader een aantal projecten te kunnen gaan realiseren.

De Drentse natuur- en milieuorganisaties hebben de Staten van Drenthe opgeroepen om te investeren in de kracht van de samenwerking. Wij denken dat er hele mooie kansen zijn om de verbinding en samenwerking met het veld aan te halen. Het zal voor iedereen inmiddels duidelijk zijn dat we alleen door samen op te trekken aan de slag kunnen gaan met het oplossen van het stikstofprobleem. De provincie Drenthe had hiervoor in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied een mooie Drentse oplossing gemaakt. Helaas is het NPLG van tafel geveegd door het nieuwe kabinet, maar gelukkig heeft Drenthe ervoor

gekozen om met een enigszins aangepast programma wel van start te gaan. Het Drentse Landschap staat samen met de andere groene organisaties klaar om hierbij te helpen.

In het samenwerkingsverband De kracht van het Noorden wordt gewerkt aan een visie op de waterhuishouding in Noord-Nederland.

Wij hopen samen met de waterschappen, waterbedrijven en overheden een oplossing te vinden voor alle problemen die we de komende jaren kunnen voorzien zoals droogte, extreme wateroverlast en tekort aan drinkwater.

Financiële resultaten

We hebben 2024 afgesloten met negatief resultaat van € 123.352. Bijzonder was dat we, zoals hierboven al benoemd, veel incidentele baten hebben ontvangen. Baten die we ook meteen weer konden verzilveren door het verwerven van gronden. Het negatieve resultaat is ontstaan doordat we meer gronden en gebouwen hebben verworven dan begroot. De resultaten binnen de going concern laten een vrij constant beeld zien. In 2024 hebben we onze financiële processen nog beter in AFAS kunnen inrichten en geven de kwartaalafsluitingen sneller inzicht in waar we financieel staan. Verderop in dit jaarverslag in hoofdstuk 5 geven we een uitgebreide toelichting op de jaarcijfers.

Het Drentse Landschap voorziet een aantal risico's in 2025, bijvoorbeeld de toenemende kosten voor beheer. Niet alleen voor het onderhoud van het natuurbeheer maar ook voor onze monumenten. Naast kostenstijgingen zijn ook de wachttijden bij bedrijven toegenomen omdat er te weinig capaciteit is. Dit heeft ertoe geleid dat we extra medewerkers hebben aangetrokken zodat we zelf meer kunnen gaan uitvoeren. Tot nu toe heeft deze aanpak goed gewerkt en hebben we hierdoor geld kunnen besparen.

Een belangrijk middel om mogelijke toekomstige risico's adequaat aan te pakken is de aanwezigheid van een voldoende financiële buffer aan weerstandsvermogen. Het Drentse Landschap is een financieel gezonde organisatie en beschikt over een continuïteitsreserve. Daarnaast zijn de overige operationele risico's in voldoende mate afgedekt met bestemmingsreserves. Wilt u meer weten over ons risicomanagement? Lees dan paragraaf 5.2.

Vooruitblik

In 2025 gaan we aan de slag met een nieuw meerjarenbeleidsplan. Belangrijk hierbij is te onderzoeken welke kansen er zijn voor natuur en erfgoed, maar ook hoe we Het Drentse Landschap nog toekomstbestendiger kunnen maken: financieel, bedrijfsmatig en qua personeel. De wereld om ons heen verandert steeds sneller en dus is het belangrijk om een flexibele en daadkrachtige organisatie te hebben die snel kan inspringen op de kansen die zich voordoen. In de afgelopen jaren hebben we hier gelukkig al goede fundamenten voor kunnen leggen.

Zoals hierboven al benoemd, moeten we ook ons begrazingsbeheer onder de loep nemen en een nieuwe aanpak maken om de kwaliteit van onze natuurgebieden te kunnen blijven waarborgen. Los van wat we zelf kunnen doen moet er ook haast worden gemaakt met maatregelen om de stikstofuitstoot terug te dringen. We hopen daarom dat de provincie haar nieuwe landbouwkoers met daadkracht omzet naar een uitvoeringsplan. We verwachten dat hierdoor ook nieuwe kansen ontstaan om samen met gebiedspartners de kwaliteit van water, natuur en het landschap een positieve impuls te geven. Het is bedroevend te moeten constateren dat er sinds de stikstofuitspraak in 2019 nog niets is gebeurd. De hoogste tijd dus om eindelijk samen aan de slag te gaan ...

Ten slotte

Je zou kunnen denken dat een jubileumjaar net als andere jaren is, maar wij hebben in 2024 wederom ervaren dat dit niet zo is. Door ons prachtige jubileumprogramma hebben we weer meer dan anders kunnen laten zien wat we allemaal doen en waarom het zo belangrijk is om voortdurend aandacht te vragen voor de waarde van natuur, landschap en erfgoed. Juist in zo'n jubileumjaar besef je nog eens extra hoe bijzonder ons Drentse landschap is. De film *Wildeboel!* maar ook onze nieuwe corporate film hebben dat heel goed in mooie beelden weten te vatten.

Drenthe herbergt zoveel bijzonder wonder-schone plekken die het verdienen om voor eeuwig te blijven bestaan. Daarom zetten mijn collega's en ik ons dagelijks voor de volle 100% in om deze plekken te beschermen en te behouden. En dan blijft het altijd super inspirerend als particulieren ons hierbij willen helpen. Dat is hartverwarmend om te ervaren en maakt weer eens duidelijk dat Het Drentse Landschap onmisbaar is. Daarom zou ik zeggen: lang leve ons Drentse Landschap!

Sonja van der Meer

Directeur-bestuurder

Stichting Het Drentse Landschap

Verslag Raad van Toezicht 2024

Algemeen

Na het verkiezingsjaar 2023 vond het afgelopen jaar de vorming van de coalities en de start van de nieuwe colleges plaats. Zowel op nationaal als provinciaal niveau ontstonden samenwerkingen tussen partijen die nog niet eerder in deze samenstellingen hadden samengewerkt. Duidelijk was dat onderwerpen als natuur en landbouw anders zouden worden behandeld.

Op nationaal niveau is snel afscheid genomen van veel voorgenomen beleid en zijn de daarbij gereserveerde budgetten geschrapt. Nieuw beleid heeft nog weinig vorm gekregen, en er is een impasse ontstaan in het ontwikkelen van maatregelen om alle problematiek aan te pakken. Tegelijkertijd stelt de rechter de regering in alle processen die zijn aangespannen door belangenorganisaties in het ongelijk. Dat betekent dat de wettelijk vastgelegde normen blijven gehandhaafd en dat er hard gewerkt moet worden aan het formuleren van nieuw beleid en het uitvoeren van maatregelen. Met name de uitspraak van de rechter om het intern salderen van stikstofrechten te verbieden, heeft verreikende gevolgen. Veel bouwprojecten komen hiermee stil te liggen, en er is geen zicht op een oplossing. Tot overmaat van ramp heeft de EU geconstateerd dat de maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren volgens de kaderrichtlijnen volstrekt onvoldoende zijn. De achterban van de politieke partijen uit de landbouwsector begint ongeduldig te worden, omdat geen enkel vraagstuk tot een oplossing komt en er geen zicht bestaat op hoe zij nu verder moeten. Vooral de bedrijven zonder een geldige natuurvergunning (PAS-melders) verkeren in grote onzekerheid. Alle stilstand leidt er vooral toe dat de natuur door de stikstofdruk en watervervuiling achteruit holt.

Op provinciaal niveau wordt geprobeerd met het nog beschikbare geld zoveel mogelijk maatregelen uit te werken. Dankzij de zorgvuldig opgestelde plannen uit een eerder stadium heeft de provincie Drenthe relatief veel geld toegewezen gekregen. Hiermee worden regionaal nieuwe plannen ontwikkeld, en is het mogelijk om tot afspraken tussen partijen te komen. Het gaat namelijk niet om kiezen tussen

landbouw en natuur, maar vooral om de vraag hoe in samenwerking tot afspraken kan worden gekomen. Steeds meer gaat het om natuur, landbouw en landschap. Juist in die combinatie valt nog veel winst te behalen.

In de vraagstukken rond de kwaliteit van het oppervlaktewater ontstaat meer samenwerking met de waterschappen en de drinkwaterbedrijven in onze regio. Zonder nieuwe maatregelen is het onmogelijk in de toekomst voldoende en veilig drinkwater te produceren. Met name rond de Hunze is deze samenwerking succesvol. Gebieden als Tusschenwater en De Branden laten zien dat gerichte natuurontwikkeling snel tot mooie resultaten leidt. Alleen door goede en intensieve samenwerking kunnen de vraagstukken van de toekomst worden aangepakt.

Vergaderingen

Op 11 juni 2024 bestond Het Drentse Landschap 90 jaar. Samen met het personeel en de Raad van Toezicht (RvT) werd hier aandacht aan besteed tijdens een feestelijke bijeenkomst in het gerestaureerde huis Overcingel in Assen. Gedurende het jaar is er tijdens meerdere bijeenkomsten stilgestaan bij dit jubileum. De RvT heeft in het verslagjaar vier vergaderingen volgens planning gehouden en er waren twee extra vergaderingen. Er heeft één gemeenschappelijk werkbezoek met het managementteam (MT) plaatsgevonden, waarbij we eigen projecten hebben bezocht. Tijdens een ontmoeting met het MT en de RvT van Landschap Overijssel is stilgestaan bij allerlei actuele ontwikkelingen. Met de RvT van de Maatschappij van Weldadigheid is tijdens een eerste kennismakingsgesprek gesproken over welke samenwerkingsmogelijkheden er zijn. In 2025 wordt dit verder verkend.

Medio 2024 zijn wij op de hoogte gebracht van het overlijden van mevrouw Pigeaud. Zij heeft Het Drentse Landschap aan het einde van 2022 het landgoed Ooster- en Westerzand geschonken. We zijn haar nog steeds erg erkentelijk voor deze buitengewone schenking. Met de nieuwe directie en voorzitter van Landschapsbeheer Drenthe is gekeken hoe we onze samenwerking op het gebied van

huisvesting en andere thema's kunnen bevorderen. Deze gesprekken zullen de komende tijd worden vervolgd.

Een belangrijk onderwerp van gesprek in de RvT was de definitieve overname van het ensemble Museum Buitenplaats en het Nijsinghuis in Eelde. Na een lange periode van voorbereiding heeft in april de juridische overname van het ensemble zijn beslag gekregen. De beide beheerders stichtingen zijn ondergebracht bij onze stichting. Dankzij een bruidsschat van de gemeente Tynaarlo was deze overname mogelijk. Drents Museum De Buitenplaats wordt geëxploiteerd door het Drents Museum. De provincie Drenthe heeft deze uitbreiding van de activiteiten van het Drents Museum mogelijk gemaakt.

Andere belangrijke onderwerpen van gesprek in de RvT waren het overheidsbeleid op het gebied van natuur en landschap en de exploitatie van ons erfgoed. De Subsidie Instandhouding Monumenten (SIM) voor het onderhoud van onze monumenten is echt onvoldoende. Met name voor de instandhouding van onze onrendabele monumenten zoals kerken en molens, zijn de hiervoor beschikbare middelen helemaal ontoereikend.

Naast de bovengenoemde onderwerpen zijn de reguliere zaken besproken, zoals jaarrekening, jaarverslag en begroting. Gelukkig konden ook dit jaar weer grondaankopen en ruilingen worden gerealiseerd om de natuur nog meer ruimte te geven. Bijzonder hierbij zijn de schenkingen die Het Drentse Landschap ontvangt. Hierdoor is het mogelijk om nog steeds extra gronden te verwerven. Besluiten tot aankoop van roerend en onroerend goed worden rechtstreeks ter goedkeuring aan de RvT voorgelegd.

Een aantal extra vergaderingen dit jaar waren gericht op aanvullend overleg en besluitvorming met betrekking tot de schikking inzake het dossier staatssteun. Deze vergaderingen werden via Teams gehouden, aangezien ze op korte termijn en in de avonduren plaatsvonden. De Raad van Toezicht is akkoord met de bereikte schikking met de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG).

De voorzitter en vicevoorzitter van de RvT hebben het afgelopen jaar vijf keer apart met de directeur gesproken. In deze gesprekken wordt de agenda voor de RvT-vergadering voorbereid en worden een aantal inhoudelijke vraagstukken doorgenomen.

In het verslagjaar heeft één informele bijeenkomst plaatsgevonden met de RvT's van It Fryske Gea en Het Groninger Landschap. Tijdens deze bijeenkomst is gesproken over de follow-up van de in 2023 gepresenteerde nota 'De kracht van het Noorden'.

Bij vrijwel alle bijeenkomsten was de opkomst 80%, omdat één van de leden van de RvT om gezondheidsredenen was uitgevallen. Aan het einde van het verslagjaar is weer met een voltallige raad vergaderd. De governance-regels die gelden voor professionele organisaties worden gehanteerd en ook opgevolgd. Daarnaast zijn de richtlijnen van CBF-erkenning leidend. De leden van de RvT ontvangen voor hun werkzaamheden geen vergoeding.

De RvT is in 2024 niet gewijzigd in samenstelling. In 2025 zal één van de in 2024 herbenoemde leden tussentijds aftreden om het zo mogelijk te maken een nieuw lid te benoemen. Dit voorkomt dat eind 2027 drie nieuwe leden tegelijk moeten worden benoemd.

Auditcommissie

In de Auditcommissie van de RvT zitten twee leden. Deze commissie ondersteunt en adviseert de RvT op het gebied van haar financiële verantwoordelijkheid. In 2024 is de Auditcommissie drie keer bij elkaar gekomen. Belangrijke onderwerpen zijn de bespreking van de jaarrekening, de begroting, de tussentijdse cijfers, alsook de inrichting en voortgang van de implementatie van het risicomangement. Daarnaast is gesproken over onder andere frauderisico, samenstelling en kwaliteit van vermogen, waardering en afschrijving van activa. Tevens is in het bijzijn van accountant Afier stilgestaan bij de observaties uit de Management Letter, alsmede de implementatie van de aanbevelingen. Triodos en ABN AMRO zijn uitgenodigd om de samenstelling en de ontwikkeling van de beleggingsportefeuille te bespreken.

De accountantscontrole van de jaarrekening van 2024 zal nog door Afier verzorgd worden. Inmiddels is na een selectieprocedure Baker Tilly gekozen om als accountant deze verantwoordelijkheden over te nemen.

Remuneratiecommissie

De remuneratiecommissie bestaat uit twee leden. Deze commissie ondersteunt en adviseert de RvT op het gebied van het invullen van het werkgeverschap van de bestuurder. De commissie heeft tweemaal vergaderd en het jaargesprek met de directeur gevoerd. Voorafgaand aan dit gesprek zijn MT-leden en de personeelsvertegenwoordiging geconsulteerd. Daarnaast is met de bestuurder gesproken over onderwerpen als ongewenst gedrag, integriteit, fraude en eventuele

belangenverstrengeling. Op basis van dit gesprek is er een verklaring opgesteld voor de verantwoording van de gelden die zijn ontvangen van de Nationale Postcode Loterij.

Zelfevaluatie

Op 25 november 2024 heeft de zelfevaluatie plaatsgevonden. Ter voorbereiding op de zelfevaluatie hebben de leden van de RvT en de directeur-bestuurder een beknopte vragenlijst ingevuld via onderzoekdoen.nl. Het eindoordeel is ruim voldoende (7,8). De vragen zijn in het gesprek op 27 november 2024 nader uitgediept en besproken. Het beeld is dat de leden tevreden zijn over de onderlinge verhoudingen en communicatie. In 2025 wordt samen met een externe adviseur gestart met het ontwikkelen van een visie op de toekomst.

Ten slotte

De inzet van onze eigen medewerkers, vrijwilligers en beschermers is groot geweest. Met een kleine werkorganisatie en een grote groep vrijwilligers is de organisatie in staat om veel werk te verzetten. Juist deze combinatie maakt dat er op een zeer efficiënte wijze kan worden gewerkt en veel impact kan worden gerealiseerd. Deze aanpak maakt Het Drentse Landschap tot een unieke organisatie. Grote dank zijn wij daarnaast ook verschuldigd aan onze schenkers, waardoor we onze doelstellingen nog beter hebben kunnen realiseren. De RvT is alle betrokkenen zeer nadrukkelijk erkentelijk voor hun inzet in 2024.

Albert Bruins Slot

voorzitter Raad van Toezicht
Stichting Het Drentse Landschap

Kengetallen

Kengetallen Stichting
Het Drentse Landschap
2024

	2023	2024
oppervlakte in eigendom en beheer (ha)	10.000,25	10.079,02
bouwwerken in eigendom	350	361
kerken	5	6
molens	11	11
bezetting vakantiewoningen (%)	74	73,6
beschermers	16.259	16.113
vrijwilligers	528	560
vaste personeelsformatie (fte)	43,87	44,7
besteding doelstelling (%)	95,6	81,9
kosten eigen fondsenwerving (%)	3,5	0,8
kosten beheer / reguliere baten (%)	6,4	5,1

A landscape photograph showing a flooded area with many dead, bare trees standing in the water. Their reflections are visible in the calm water. In the foreground, there is a patch of green reeds. The sky is overcast and grey. The entire image is framed by a light blue border.

1

Natuur en landschap

1.1

Projecten

In 2024 is door het team Natuur en Landschap aan diverse projecten gewerkt. Hieronder worden ze kort beschreven:

Hunzedal

In het kader van de gebiedsontwikkeling Hunzedal zijn er in 2024 voor verschillende deelgebieden stappen gezet in de voorbereiding en/of uitvoering van inrichtingsplannen. Hieronder volgt een overzicht:

- **Noordma bij De Groeve:** Op basis van het bestek is gestart met de uitvoering van het project. Zowel het grondwerk als de aanleg van een brug in de weg Zuidlaren-De Groeve zijn al vergevorderd. Verder is de fysieke verbinding met het Zuidlaardermeer gerealiseerd.
- **Kadeverlegging Bevergebied Spijkerboor:** De uitvoering van het plan is eind 2024 afgerond. Hierdoor zijn een vochtig bos en een oude meander van de Hunze weer onder invloed van de beek gebracht, waarmee een nieuwe verbindende schakel in het Hunze-systeem is ontstaan.
- **Boermastreek:** In de bovenloop van het Achterste Diep zijn op basis van het inrichtingsplan de voorbereidingen voor een bestek gestart. De uitvoering wacht nog op het verwerven van enkele ontbrekende percelen.
- **Bronnegermaden:** Het inrichtingsplan is afgerond en in het kader van de kavelruil Bronnegerveen is verder gewerkt aan grondverwerving. Vanwege vertraging in de aanpak van integrale gebiedsopgaven duurt de verwerving van gronden hier naar verwachting langer. Wel is de aanpak van de vergunningenprocedures (via de provincie) opgestart.
- **Cluster N33** (Prolander als trekker): Op basis van het eco-hydrologisch onderzoek is in 2024 gestart met de uitwerking van het schetsontwerp voor delen van het gebied.

Oude Diep

- **Scharreveld:** In 2024 is het schetsontwerp Scharreveld gereedgekomen. De provincie is

bezig met de voorbereiding van de overdracht van gronden en gebouwen, die in 2025 moet plaatsvinden. Het Drentse Landschap is geïnteresseerd in de verwerving hiervan, omdat het nieuwe gebied grenst aan het andere deel van het Scharreveld dat Het Drentse Landschap al jaren beheert.

- **Wijsterbroek Fase 2:** Dit project is eind 2024 uitgevoerd, waarbij sloten zijn gedempt en verondiept, en houtsingels zijn hersteld met behulp van historische kaarten. Hierdoor ontstaat een kleinschaliger landschap met meer ruimte voor soortenrijke, vochtige hooilanden. Landgoed Vossenbergh: Voor de Eekmaten, grenzend aan het landgoed, is een inrichtingsplan en bestek voorbereid in samenwerking met Prolander en Waterschap Drents Overijsselse Delta. Hierdoor is uitvoering na een lange voorbereidingstijd binnen handbereik gekomen.
- **Zuidmaten:** Voor Roode Brand-Zuidmaten in de middenloop van het Oude Diep is in 2024, met inbreng van Het Drentse Landschap, een schetsontwerp gemaakt als basis voor de toekomstige inrichting. Ook zijn er diverse voorbereidende onderzoeken uitgevoerd.

Natuurgebieden Assen

Sinds 1 januari 2019 adviseert Het Drentse Landschap over het beheer van de natuurgebieden van de gemeente Assen. Dit betreft enkele tientallen gebieden, waaronder het Asserbos, het Amelterbos, de landgoederen Valkenstijn en De Lariks, en verschillende beekdalgebieden zoals De Messchen en De Landjes.

In 2024 zijn beheerplannen voor Valkenstijn en het Arboretum nabij Bos en Golf (westzijde A28) afgerond. Verder zijn werkzaamheden conform het jaarwerkplan voor de periode 2024 uitgevoerd, onder andere in het Asserbos. Hier zijn bomen verwijderd vanwege de veiligheid en zijn nieuwe bomen geplant. Ook in het gebied Valkenstijn zijn deze werkzaamheden uitgevoerd. Diverse vrijwilligersgroepen hebben hierbij geholpen. Bij alle werkzaam-

heden wordt nauw samengewerkt met de medewerkers van de gemeente Assen. Tijdens de jaarvergadering van de Vrienden van het Asserbos in maart 2024 is een toelichting gegeven op het beheerplan Asserbos en het gevoerde beheer.

Samenwerking Gemeente Hogeveen

In 2024 is verdere invulling gegeven aan de samenwerking tussen Het Drentse Landschap en de gemeente Hogeveen. Hierbij zijn verschillende afdelingen binnen Het Drentse Landschap betrokken. Vanuit het team Natuur en Landschap hebben enkele collega's zich aangesloten bij dit samenwerkingsverband. Het doel is om te onderzoeken welke kansen er zijn om de landschappelijke en ecologische verbinding tussen het buitengebied, waarin diverse terreinen van Het Drentse Landschap liggen, en het bebouwde gebied van Hogeveen te versterken. Hiermee wordt de gemeente groener en verbetert de omgevings- en leefkwaliteit, zo is de verwachting. Een aantal concrete kansen is op kaart uitgewerkt en zal in de vorm van concrete projectuitwerkingen vanaf 2025 gerealiseerd worden.

Landschapsvisie Reestdal

In 2023 heeft het Kenniscentrum Landschap van de Rijksuniversiteit Groningen een wetenschappelijk gefundeerde landschapsbiografie uitgebracht, inclusief een landschapsecologische analyse van het Reestdal. Op basis

hiervan is in 2024 door Landschap Overijssel en Het Drentse Landschap een Landschapsvisie Reestdal opgesteld. Deze is gepresenteerd aan de gebiedspartners, waaronder Waterschap Drents Overijsselse Delta, provincies en gemeenten. In de visie is aangegeven hoe beide landschappen de toekomst van het Reestdal zien op het gebied van water en natuur, erfgoed en recreatief gebruik. De visie is in een publieksvriendelijke brochure uitgebracht. Boeren die in het gebied wonen, hebben zeer kritisch gereageerd op de visie, omdat er ook oplossingen in staan voor het aanpakken van de waterhuishouding in gebieden die niet in beheer zijn bij de natuurorganisaties. In 2025 gaan we hierover verder in gesprek met LTO.

SKNL-projecten

Het Drentse Landschap werkt aan 17 projecten in het kader van de Subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL). De uitvoeringstermijn voor de projecten is aangepast en loopt nu tot eind 2025. Het gaat zowel om projecten gericht op inrichtingsmaatregelen als om aanvullende beheermaatregelen. Bij inrichting gaat het om maatregelen zoals het verondiepen van sloten, landschapsherstel en inrichting van percelen. De aanvullende beheermaatregelen richten zich onder andere op extra drukbegrazing op de heide en het verwijderen van struweel.

Natuur en landschap 2024

TOTAAL BEHEERDE
NATUURGEBIEDEN
PER 31-12-2024

10.079
ha

BOSGEBIEDEN

2898
ha

4120
ha

GRASLAND- EN
MOERASGEBIEDEN

1814
ha

HEIDETERREINEN

474
ha

WATER

228
ha

AKKERS

OVERIGE

534
ha

BEHEERBOERDERIJ
DE VELDKAMP, ANSEN

BEHEERBOERDERIJ
DE UILENBURCHT, ZUIDWOLDE

BEHEERBOERDERIJ
SOPHIAHOEVE, DOLDERSUM

SCHAAPSKUDDE
DOLDERSUMMERVELD

SCHAAPSKUDDE
HIJKERVELD

1.2

Grondverwerving

We kunnen terugkijken op een succesvol jaar wat betreft de grondaankopen. Er waren veel incidentele giften voor grondaankopen van particulieren die onze doelstellingen een warm hart toedragen. In totaal is er bijna 80 hectare grond verworven. Hiervan is 40 hectare bestaande natuur, zijnde bos en/of fauna- en kruidenrijk grasland, en 40 hectare gronden die worden omgevormd naar natuur of worden geruimd om op een andere plek natuur te realiseren. Het totaal aantal hectares komt daardoor op 10.079.

In het Reestdal zijn op twee verschillende plaatsen woningen aangekocht, samen met cultuurgrond die ligt binnen de begrenzing van het Natuur Netwerk Nederland (NNN). De cultuurgronden worden omgevormd naar natuur en de woningen worden doorverkocht. Een mooi voorbeeld om te vermelden is de aankoop van 25 hectare cultuurgrond grenzend aan het nieuwe natuurgebied Noordma (Hunzedal). Deze grond was bij aankoop niet begrensd, maar wij zagen mogelijkheden om de grond op termijn bij Noordma te betrekken. De verkoper had echter een zienswijze ingediend op het natuurbeheerplan van de provincie met het verzoek om de gronden binnen de begrenzing van het natuurbeheerplan op

te nemen. Deze zienswijze is geaccepteerd, waardoor de gronden omgevormd kunnen worden naar natuur. Het Drentse Landschap ontvangt hiervoor een subsidie, en ook het beheer van dit nieuwe natuurgebied is hierdoor gewaarborgd.

Andere strategische aankopen zijn 14 hectare cultuurgrond in de Vriezerhoek nabij Ubbena en 10 hectare bouwland nabij Landgoed Bosch en Vaart. Deze aankoop is mede mogelijk gemaakt door steun van Stichting Bosch en Vaart.

Een bijzonder geval betreft een schenking van 8,5 hectare bouwland aan de rand van Emmen. Op deze locatie is geen natuurontwikkeling voorzien, maar recent is een voorkeursrecht van de gemeente Emmen gevestigd ten behoeve van woningbouw. Deze grond zullen wij te zijner tijd moeten verkopen om medewerking te verlenen aan de plannen van de gemeente. Echter, omdat de waarde van de grond zal stijgen door de plannen van de gemeente, verwachten wij dat we door de verkoop van de grond op termijn grotere natuurdoelen kunnen realiseren dan we op het moment van schenken konden verwachten.

Overzicht aankopen
Stichting Het Drentse
Landschap 2024

Nabij Hondstong	9,7710 ha en 4,3580 ha	cultuurgronden Stroetenloop bij Ubbena met ambitie voor natuurontwikkeling
	10,3375 ha	cultuurgronden nabij Landgoed Bosch en Vaart met ambitie voor natuurontwikkeling
Het Reestdal	1,9000 ha	cultuurgronden aan de Paardelanden
	1,6000 ha	graslanden aan de Paardelanden
	0,4850 ha	graslanden aan de Stapelweg
Bosgebied Hollandscheveld	6,4650 ha	graslanden nabij Gedempte Wijde Wijk
Dalerpeel	2,0860 ha	bosperceel nabij Steigerwijk
Esbosjes Zuidwolde	1,5030 ha en 1,1650 ha	bospercelen nabij Veeningen
Nabij Stroeten	2,1510 ha	bosperceel nabij Sleen
Zuidoost-Drenthe	0,9417 ha	cultuurgrond nabij Nieuw-Weerdinge met ambitie voor natuurontwikkeling
	8,5898 ha	cultuurgrond nabij Emmen
Nabij Kremboong	0,9700 ha	cultuurgrond nabij Nieuw-Balinge (ruilgrond)
De Kleibosch	0,5470 ha	bosperceel nabij Leutingewolde
Het Hunzedal	25,4000 ha	grasland nabij Noordma
	0,0410 ha	grasland, watergang nabij Tusschenwater

1.3

Onderzoek en beheerevaluatie

Subsidieregeling Natuur en Landschap en certificaat Natuurbeheer

Het Drentse Landschap ontvangt sinds 2017 een beheervergoeding vanuit de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL). In 2023 is de nieuwe lumpsumperiode ingegaan, die loopt tot eind 2028. Als resultaat van de vierjaarlijkse audit door de Stichting Certificering werd in 2024 gewerkt aan het verbeteren van het kwaliteitshandboek en de processen voor het beheer van de natuurgebieden. Daarnaast heeft een externe collega van Het Utrechts Landschap een interne audit uitgevoerd. De uitkomsten hiervan worden meegenomen in de kwaliteitsverbeteringen die we willen realiseren.

Beheerplannen/beheerevaluaties

In 2024 zijn voor de volgende terreinen nieuwe beheerplannen opgesteld: het Arboretum nabij Bos en Golf (gemeente Assen) en het Westersche Veld van Rolde. Alle beheerplannen moeten door het Managementteam worden goedgekeurd.

Jaarlijkse terreinevaluaties

In het kader van de jaarlijkse terreinevaluatie zijn ook in 2024 alle terreinen besproken door rayonbeheerders en medewerkers van de afdeling Onderzoek en Planning. Verschillende terreinen werden bezocht om de ontwikkeling van flora en fauna te beoordelen. De bevindingen van de terreinevaluaties 2024 zijn toegevoegd aan het logboek, dat per terrein een beeld geeft van het beheer en de beheerdiscussies door de jaren heen. Het algemene beeld is dat de heideterreinen het moeilijk hebben: stikstof en de komst van de wolf zorgen voor veel extra kosten. Ook de bosgebieden ondervinden hinder van stikstof en verzuring, wat leidt tot een afname van de vitaliteit van naaldbomen. Ook loofbomen zoals eik en beuk hebben het moeilijk.

PAS-veldbezoeken

In het kader van het voormalige Programma Aanpak Stikstof (PAS) zijn in 2024 zogeheten PAS-veldbezoeken afgelegd in het Drents-Friese Wold, het Drentse Aa-gebied en het Drouwenerzand. Het doel van deze bezoeken is om na te gaan wat de conditie van de terreinen is, wat de effecten van de

stikstofbelasting zijn en wat de herstel- en beheermaatregelen opleveren. De veldbezoeken zijn aanvullend op de reguliere monitoring.

Inventarisatie en monitoring

Het Drentse Landschap doet periodiek in al haar terreinen onderzoek in de vorm van inventarisatie en monitoring. In elk terrein wordt minimaal eens in de zes jaar de verspreiding van een selectie van plant- en diersoorten in kaart gebracht. Sinds 2011 maakt de monitoringsystematiek van de Subsidieregeling Natuur en Landschap onderdeel uit van ons monitoringsprogramma. In 2015 is begonnen om ook vegetatiekartering in enkele terreinen uit te voeren. In 2024 zijn vegetatiekarteringen uitgevoerd in Kleibosch en Bongeveen.

Verder zijn met betrekking tot specifieke soortgroepen inventarisaties gedaan. Hieronder volgt een overzicht:

- **Broedvogels:** De meeste broedvogelkarteringen worden uitgevoerd volgens de BMP-methode. De gegevens worden in dat geval ook naar SOVON gestuurd. In 2024 is op ongeveer 18 locaties onderzoek gedaan naar broedvogels.
- **Reptielen:** Doorgaans worden reptielen gemonitord volgens de RAVON-transectmethode. Dit is in 2024 uitgevoerd op het Hijckerveld, Nijenslekerveld en de Gasterse Duinen.
- **Vlinders:** In 2024 is meegewerkt aan de monitoring van kwetsbare vlindersoorten zoals de zilveren maan, veenbesparelmoervlinder, heivlinder en kommavlinder. In verschillende terreinen, waaronder De Branden in het Hunzedal, zijn nachtvlinderinventarisaties uitgevoerd.

Wetenschappelijke Adviescommissie

De Wetenschappelijke Adviescommissie (WAC) van Het Drentse Landschap is in 2024 tweemaal bijeengeweeest. In april werd een discussie gevoerd over bosbeheer. In november 2024 is onder meer een bezoek gebracht aan het Scharreveld, waarbij onder meer aandacht werd besteed aan het aangepaste begrazingsbeheer vanwege de komst van de wolf. In 2024 werd afscheid genomen van Eef Arnolds, die jarenlang deel uitmaakte van de WAC.

1.4

Beheer natuurgebieden

Algemeen

Na een aantal droge jaren waren de eerste maanden van 2024 zeer nat. Dat leidde ertoe dat het beheren van de graslanden in de natte gebieden, waaronder de beekdalen, soms lastig was. Het lukte in sommige gebieden ook niet later in het jaar, waardoor er voor 2025 een extra beheeropgave ligt.

De invloed van de wolf was ook in 2024 merkbaar. Naast de roedel in Zuidwest-Drenthe kwam er een nieuwe roedel bij in Midden-Drenthe. Inmiddels heeft Het Drentse Landschap door verschillende maatregelen de schapen en runderen goed kunnen beschermen tegen aanvallen van de wolf. Er zijn beduidend minder aanvallen geweest dan in 2023.

Experimenten met kudde-beschermings-honden, extra nachtopvang, wolfwerende flexrasters en meer toezicht blijken uiterst effectief. Dit alles zorgt echter voor een aanzienlijke verhoging van de beheerkosten. Bovendien zullen de ecologische effecten van de veranderde begrazing pas op (middel)lange termijn duidelijk worden. Zo lijken de effecten van alternatieve manieren van begrazing, zoals drukbegrazing, niet in alle gevallen positief.

Een onverwachte ontwikkeling in 2024 was de blauwtonguitbraak, die zo'n 170 schapen het leven kostte. Daarnaast werden veel schapen en enkele runderen ziek, waardoor ze hun begrazende taak niet konden uitvoeren. Het is afwachten of en hoe snel de kuddes Drentse heideschapen en Schoonebekers weer voldoende herstellen, zodat de begrazing weer op niveau komt. Voor de herders van beide schaapskudden en collega's in de buiten-terreinen was dit een moeilijke tijd. De hoop is dat er snel een vaccin wordt gevonden, zodat we het blauwtongvirus onder controle krijgen.

Heidebeheer

Het beheer van de heide bracht in 2024 veel uitdagingen met zich mee. De invloed van stikstof op de heide blijft groot en leidt tot verzuring en vermesting, waardoor veel soorten planten, insecten en vlinders het loodje leggen. Een deel van de heide werd gemaaid, maar het beste effect ontstaat door begrazing van schapen en hooglanders. Extra begrazing is daarom nodig. Dit zorgt ervoor dat, nog los van de komst van de wolf en de maatregelen die daarmee gemoeid zijn, de SNL-subsidie voor het heidebeheer niet meer kostendekkend is. In het kader van evaluatie van standaardkosten voor het heidebeheer is er daarom voor gepleit om de beheervergoeding op dit punt te verhogen en de toeslagaanvraag 'Gescheperde kudde' open te stellen.

Beheer graslanden en cultuurlandschap

In 2024 is met een wetlandmaaiër een groot aantal gebieden gemaaid, waaronder in het Hunzedal (Mandelanden, Lofar), in het gebied van de Drentse Aa (De Bulten) en het Reestdal (Wildenberg, Schrapveen). Vanwege de goede ontwikkeling en vernatting van terreinen is dit op meer plaatsen nodig, vooral door de slechte draagkracht van de bodem in met name beekdalen. De inzet van rupsmaaiers of wetland tracks leidt ook in het graslandbeheer tot verhoging van beheerkosten.

Beheer van bos- en landschapselementen

Er zijn in 2024 op veel plekken landschapselementen gesnoeid en gedund. Vooral waar ze langs waterlopen liggen, is het beheer relatief intensief. De medewerkers voeren deze werkzaamheden vooral in de winter uit.

Daarnaast worden paden en lanen waar nodig jaarlijks gesnoeid zodat wandelaars er zonder gevaar gebruik van kunnen maken.

Eigen bedrijven

Het natuurbeheer in terreinen van Het Drentse Landschap gebeurt voor een deel door het inzetten van de drie eigen beheerboerderijen in Doldersum, Rabbinge en Rheebruggen. In totaal beheren 294 limousins zo'n 926 hectare, waarvan ca. 126 hectare akkerland en ca. 800 hectare grasland. De beheerboeren werken op een natuur- en diervriendelijke wijze om zo maximale biodiversiteit te realiseren. Daarnaast worden op deze wijze de typisch Drentse kleinschalige cultuurlandschappen behouden.

Op de drie beheerboerderijen, waar overigens al bijna veertig jaar deze extensieve vorm van landbouw ten behoeve van het natuurbeheer plaatsvindt, wisselen we kennis uit met boeren die dit vragen. De boerderijen worden tweejaarlijks door de Stichting SKAL gecontroleerd. Het Drentse Landschap voldoet sinds het begin van het werken met de beheerboerderijen al aan alle gestelde verplichtingen.

Begrazing Schotse hooglanders

In 2023 heeft Het Drentse Landschap de hooglandercommissie weer nieuw leven ingeblazen. Deze commissie bespreekt alles rondom hooglanders, zoals foklijnen, inzet van aantallen hooglanders per gebied, bijvoeren en verkopen.

Het afkalfseizoen van de Schotse hooglanders verliep in 2024 goed. Er zijn 39 kalfjes geboren. De fokkuddes lopen op het Hijkerveld, het Groote Zand, Takkenhoogte, het Scharreveld en Landgoed Vossenbergh (Hamveld en Reigerveen). Ook loopt er een kudde op het Ooster- en Westerveld bij Havelte, waar we samen met Natuurmonumenten het begrazingsbeheer verzorgen.

Ossen en koeien die niet bij de stier komen, maar die hun 'graaswerk' prima uitvoeren, zijn te vinden op meer dan 25 plekken in onze natuurgebieden. De grootste groepen lopen op het Doldersummerveld, Smilder Oosterveld, Boerenveensche Plassen en de Stroeten. Maar ook veel kleinere groepjes dieren geven extra natuur- en beleefingswaarde aan een natuurgebied, bijvoorbeeld in Bongeveen,

Elper Westerveld, Holtherzand, Hondstong, Nijensleekerveld, Rabbingerveld, Het Zwarte Gat, Gasterse Duinen, De Bonlanden, Uffelter Binnenveld en Nuilerveld.

Totaal grazen er 319 Schotse hooglanders in onze natuurgebieden (stand op 31-12-2024). De positieve effecten van de begrazing bleken ook dit jaar weer uit de verschillende terreinevaluaties. Onder andere bleek dat de begroeiing met pijpenstrootje niet te dominant wordt en dat er voldoende ruimte blijft voor struikheide en dopheide.

Begrazing schapen

Het los rond laten lopen van schapen op heide-terreinen (binnen rasters) is vanwege de aanwezigheid van de wolf het afgelopen jaar steeds moeilijker geworden. Nachtopvanglocaties worden gebruikt voor de opvang van de schapen waar mogelijk. Op andere plekken hebben we ervoor gekozen de schapen alleen geschepd op het veld te laten grazen. Al jaren werkt Het Drentse Landschap met eigen geschepde schaapskuddes op het Doldersummerveld en het Hijkerveld. De provincie Drenthe steunt deze vorm van beheer financieel. De kudde op het Hijkerveld ontvangt ook een jaarlijkse bijdrage van de gemeente Midden-Drenthe. Het beheer van de kuddes wordt ondersteund door vrijwilligers die scheperen of andere ondersteunende werkzaamheden verrichten.

Voor het Doldersummerveld evalueerden we in 2024 ook de beheerafspraken met de aangrenzende beheerder Natuurmonumenten. Via een app kan de herder laten zien welke routes zijn gelopen, waardoor duidelijk wordt of de aard en intensiteit van de begrazing goed zijn. Waar nodig kan worden bijgeschakeld door de dieren op bepaalde plaatsen tijdelijk extra te laten grazen. Door jaarlijks samen met Natuurmonumenten de resultaten van de begrazing te bespreken, zorgen we ervoor dat het gezamenlijke beheer aan beider verwachtingen voldoet.

Om de werkdruk bij de herders te verlichten, zijn er twee nieuwe herders aangesteld; één voor het Hijkerveld en één voor het Doldersummerveld. Naast de twee eigen kuddes met schaapskooi liep er ook een kudde Drentse heideschapen op het Drouwenerzand. Deze kudde is verkocht aan Stichting Schaapskudde

het Stroomdal, die vanaf 2025 het Drouwenerzand met deze kudde gaat begrazen. Verder zijn er op meerdere plekken tijdelijk schaapskuddes ingehuurd voor de begrazing van de gebieden Steenberger Oosterveld, Takkenhoogte en Scharreveld. Dit is nodig om de vergrassing en opslag daar goed te kunnen bestrijden.

In 2024 is veel aandacht besteed aan de organisatie en toekomst van de Overleggroep Drentse Schaapskuddes. Deze overleggroep tracht overkoepelend voor de circa tien Drentse schaapskuddes van toegevoegde waarde te zijn waar het gaat om kennisuitwisseling en als spreekbuis richting de provincie Drenthe.

Toezicht

De recreatieve druk op de terreinen was in 2024 niet buitensporig hoog. Toch speelde er op andere gebieden wel het een en ander. Naast het directe toezicht vonden ook gezamenlijke acties met collega-terreinbeheerders en de politie plaats. Dit was nodig, want de overlast van loslopende honden, crossmotoren, zwerfvuil, enzovoort is onverminderd groot.

Met de inzet van de professionele boa is er bij Het Drentse Landschap meer capaciteit voor toezicht en handhaving. Daarnaast werkt Het Drentse Landschap met een aantal vrijwillige boa's, waardoor de dekking over de hele provincie op orde is. In het boa-registratiesysteem worden incidenten centraal

geregistreerd. Tijdens terreinbezoeken zijn door buitengewoon opsporingsambtenaren (boa's) in 2024 in totaal 70 waarschuwingen gegeven. De meeste waarschuwingen werden uitgedeeld aan mensen met loslopende honden en fietsers op paden waar dit niet is toegestaan. In totaal werden er 32 processen-verbaal uitgeschreven voor overtredingen, vijf minder dan het jaar ervoor. Goed nieuws is dat de afvaldumpingen in natuurgebieden in 2024 beperkt waren.

Toezichthouders

Dank zijn we verschuldigd aan onze veetoezichthouders, die regelmatig een rondje maken langs de schapenterreinen en de terreinen waar Schotse hooglanders lopen. Velen controleren twee keer per week de dieren en rapporteren eventuele bijzonderheden aan de herders, rayonbeheerders of terreinmedewerkers. Ook het feit dat aanwonenden medewerking verlenen om een stroomkast van Het Drentse Landschap van elektriciteit te voorzien, maakt het mogelijk dat we de dieren binnen de afrastering kunnen houden.

Beheervrijwilligers

Het Drentse Landschap werkt met verschillende zogenoemde beheervrijwilligers. Het controleren van de rasters, het op snoeien van wandelroutes of het opruimen van omgewaaide bomen zijn onder andere klussen die deze vrijwilligers uitvoeren.

Pacht- en jachtcontracten

In 2024 is in het kader van het beheer van onze natuurgebieden ruim 4.000 hectare natuur op basis van geliberaliseerde pachtcontracten uitgegeven aan ongeveer 200 agrariërs. Daarnaast verhuren wij natuurgronden aan ongeveer 40 particulieren. Er werden ongeveer 130 jachthuurovereenkomsten afgesloten of verlengd. Hieronder vallen ook de zogenoemde jachtrustgebieden, waar geen bejaging mogelijk is, maar die voor de jager belangrijk zijn om een aaneengesloten jachtgebied te behouden. Het pachtproces is inmiddels gedeeltelijk gedigitaliseerd in AFAS. We zetten in 2025 vervolgstappen om ook dit proces verder te optimaliseren, zodat ondertekening, goedkeuring door de grondkamer en archivering digitaal kan worden afgehandeld.

Beheer archeologische en historische objecten

Op basis van maandelijkse inspectierapporten van de plaatselijke toezichthouders zijn in 2024 bij de hunebedden onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd. Hierbij gaat het vooral om het opruimen van zwerfvuil. Ook zijn de terreintjes rond de hunebedden gemaaid en zijn er bomen gesnoeid en geveld ten behoeve van de veiligheid en de instandhouding van de korstmossen.

Op basis van de inspectierapporten van de Monumentenwacht zijn diverse grafheuvels vrijgesteld van opslag. Ook zijn op het Hijkerveld de grafheuvels en karresporen gemaaid. De terreinen van de schansen zijn eveneens gemaaid en vrijgesteld van opslag. Hierdoor blijft de herkenbaarheid en zichtbaarheid van de monumenten intact.

1.5

Beleidsontwikkeling

Samenwerking met de Natuur- en Milieufederatie Drenthe

De nauwe samenwerking met de Natuur- en Milieufederatie Drenthe heeft ook in 2024 haar nut bewezen op het gebied van ruimtelijke-ordeningsvraagstukken, zoals de beoordeling van diverse bestemmingsplannen. Vanuit het team Natuur en Landschap is input geleverd voor verschillende zienswijzen. Een voorbeeld hiervan is de zienswijze met betrekking tot de aanleg van een elektriciteitskabel door TenneT in het Reestdal. Dit project gaat nu via een gestuurde boring, terwijl aanvankelijk sprake was van aanleg via open ontgraving. De gestuurde boring levert de minste schade aan het gebied op.

Zonneparken

De rijksregeling Stimulering Duurzame Energieproductie is een belangrijk middel om duurzame energie te stimuleren. In 2024 zijn er enkele nieuwe initiatieven ontplooid voor de aanleg van nieuwe zonneparken in Drenthe, ook in de nabijheid van terreinen van Het Drentse Landschap en in waardevolle landschappen. Door nieuw beleid is er nu meer aandacht voor aspecten zoals natuurkwaliteit, waterhuishouding en landschap. Het Drentse Landschap komt nu voor de vraag te staan of zij bereid is mee te werken aan initiatieven wanneer dit extra natuur of verbetering van de landschapskwaliteit zou kunnen opleveren. In enkele gevallen is hierover het gesprek met ontwikkelaars aangegaan.

Contacten Commissie Landelijk Gebied

Tijdens de vergaderingen van de provinciale Commissie Landelijk Gebied werden in 2024 onder andere de volgende onderwerpen behandeld:

- Ontwikkeling rond het Drents Programma Landelijk Gebied
- Programma Natuur
- Relatie tussen de ontwikkeling van zonneparken en gebiedsopgaven
- Contacten met waterschappen

Op bestuurlijk niveau zijn in 2024 verschillende gesprekken gevoerd met de waterschappen Drents Overijsselse Delta, Vechtstromen, Hunze en Aa's, en Noorderzijlvest. Met de noordelijke terreinbeherende organisaties

wordt gewerkt aan een watervisie. Dit is een vervolgactie op de visie 'De kracht van het Noorden', die in 2023 werd ontwikkeld. Hierin wordt een toekomstbeeld geschetst voor natuur, landschap en water, gebaseerd op de diverse beleidsopgaven die in het Noorden spelen, zoals woningbouw, klimaat en landbouw- en energietransitie. Wij denken dat deze ontwikkelingen goed kunnen worden gecombineerd met herstel van natuur (biodiversiteit) en landschap.

Defensie

Op meerdere locaties wil de krijgsmacht één of meer activiteiten uitbreiden of nieuwe activiteiten uitvoeren. Voor een aantal activiteiten onderzoekt Defensie bestaande en nieuwe locaties om te bepalen waar dit het beste kan. Hierbij wordt ook gekeken naar bestaande natuurgebieden. In Drenthe ging het aanvankelijk om vijf gebieden, waaronder het Hijkerveld. Vanuit LandschappenNL is de lijn dat behalve naar natuurgebieden ook moet worden gekeken naar landbouwareaal of naar industrieterreinen (voor gebruik in het weekend). Als ingebruikneming van natuurterreinen door Defensie onvermijdelijk is, moet er voor adequate compensatie worden gezorgd. In 2025 zal duidelijk worden welke gebieden Defensie aanwijst voor uitbreiding van haar activiteiten.

Natuurontwikkelingsproject Noordma

In 2024 werd gestart met de uitvoering van het natuurontwikkelingsproject Noordma. Na jaren van voorbereiding ging de schop eindelijk de grond in. Noordma beslaat ongeveer 60 hectare en is gelegen in het Hunzedal, tussen het Zuidlaardermeer en het natuurgebied Tusschenwater. Het vormt de benedenloop van het Drentse deel van het Hunzedal. De ontwikkeling leidt ertoe dat er een aaneengesloten moerasgebied rond de Hunze ontstaat, met open water, rietmoerassen, natte graslanden en lokaal broekbos, met een directe aansluiting op het Zuidlaardermeer.

Het gebied vormt een van de laatste schakels in de natuurontwikkeling van het Hunzedal. Eind 2024 was het grondwerk al vrijwel klaar, en in het voorjaar van 2025 moet het afgerond zijn. Naast de natuurontwikkeling in het gebied is ook het gemaal Oostermoer visvriendelijk gemaakt, en is er een brug aangelegd in de weg De Groeve - Zuidlaren. Ter hoogte van de Meerweg vindt er een kruising van de nieuwe Hunze en de weg plaats in de vorm van drie grote duikers (zie foto). Tevens is een fietspad verplaatst en zijn enkele hoogholtsjes hersteld of aangelegd.

Bijzonder aan dit project was een gasleiding die opnieuw moest worden verankerd om opdrijven na vernatting van het gebied te voorkomen. Naar verwachting zal het gebied een vergelijkbare ontwikkeling doormaken als Tusschenwater. Dit betekent dat er een vogelrijk gebied ontstaat, waarin otter en bever vrij vaste bewoners zullen zijn. De bever heeft overigens nu al een burcht in de zuidoever van het Zuidlaardermeer.

Het project is uitgevoerd als onderdeel van het provinciaal natuurbeleid, met als belangrijkste gebiedspartners Prolander, provincie Drenthe, waterschap Hunze en Aa's, gemeente Tynaarlo en Het Drentse Landschap. Een bijzondere link is er nog met de waterwinning van De Groeve. Door de inrichting van Noordma wordt de mate van infiltratie van oppervlaktewater naar de winputten versterkt. De komende jaren zullen de ontwikkelingen in Noordma nauw worden gevolgd, waaronder die van de (broed)vogels, zoogdieren en vegetatie.

A large, moss-covered stone monument, likely a prehistoric dolmen, is the central focus of the image. It is situated in a grassy field with several large, leafy trees in the background. The sky is clear and blue. In the upper right corner, there is a large white circle containing the number '2'. Below this, the word 'Monumenten' is written in a white, sans-serif font and underlined.

2

Monumenten

2.1 Projecten

Onderzoek

Projecten op het gebied van restauratie, renovatie en herbestemming worden zorgvuldig voorbereid. Als door het Rijk aangewezen Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (POM) vervult Het Drentse Landschap hierbij een voorbeeldrol. Een belangrijk onderdeel van de voorbereiding van elk project is het uitvoeren van bouw- en cultuurhistorisch onderzoek, zodat weloverwogen keuzes kunnen worden gemaakt bij de planvorming. In 2024 zijn er bouwhistorische onderzoeken uitgevoerd voor boerderij De Uilenburcht nabij Zuidwolde en boerderij Jipping bij Bronnegerveen.

Geschilderd behang

In het voorjaar van 2024 werden de gerestaureerde panelen met geschilderd behang teruggeplaatst in de havezate Oldengaerde. De schilderijen zijn restanten van een wandbeschildering die in het begin van de achttiende eeuw, om precies te zijn in 1719, is aangebracht in het Schultehuis in Emmen (ook

wel Emmenhuis of Willingehuis genoemd). Toen dit huis in 1936 werd gesloopt, zijn delen van het behang bewaard gebleven. De restauratie kon worden uitgevoerd dankzij bijdragen van de Frans Mortelmans Stichting, het Cultuurfonds, het Dr. Hendrik Muller Vaderlandsch Fonds, de Stichting TBI Fundatie en een particuliere bijdrage.

Potroedes van molen De Hoop

Nadat de restauratiewerkzaamheden eind 2023 waren gestart, konden de herstelde roedes van molen De Hoop in Sleen in 2024 worden teruggeplaatst. Deze roedes zijn bijzonder omdat ze gemaakt zijn in 1899 door de firma Pot uit Kinderdijk. Ze zijn veruit de oudste roedes die nog in Drenthe worden gebruikt en zijn ook landelijk uniek in hun soort. Vanwege de hoge cultuurhistorische waarde is ervoor gekozen om de roedes te restaureren. De restauratie werd gesteund door het Molenfonds, Stichting Dioraphte en het Dinamo Fonds.

Boerderij Jipping

Enkele jaren geleden is boerderij Jipping, gelegen aan de rand van het nieuwe natuurgebied De Branden nabij Bronnegerveen, aangekocht. Deze woonboerderij uit de wederopbouwperiode was dringend aan renovatie en verduurzaming toe. In 2024 is een start gemaakt met deze werkzaamheden, die door de timmerlieden van Het Drentse Landschap in eigen beheer worden uitgevoerd.

Toiletvoorziening Orvelte

In monumentendorp Orvelte bestond behoefte aan de realisatie van een nieuwe openbare toiletvoorziening. Het Drentse Landschap heeft in eigen beheer een plan gemaakt voor de inbouw van deze voorziening in de staart van de boerderij aan de Schapendrift, direct grenzend aan de Brink. Ook de uitvoering is in eigen beheer gerealiseerd. De toiletvoorziening wordt beheerd door de Stichting Coöperatief Orvelte.

Ontwikkeling nieuwe projecten

Net als in voorgaande jaren was er sprake van de voorbereiding van allerlei projecten die in de komende jaren in uitvoering worden genomen. Plannen zijn ontwikkeld voor onder andere de herbestemming tot woning van de staart van boerderij 't Ende nabij De Wijk, de restauratie en herbestemming van het koetshuis van Overcingel te Assen, de restauratie van molen Woldzigt te Roderwolde en de restauratie van het achterhuis van boerderij Tichelwerk te Foxwolde. In 2024 ontvingen we, na een moeizaam proces dat bijna drie jaar in beslag nam, eindelijk de beschikking over de omgevingsvergunning voor de restauratie van de Lindenhorst in De Schiphorst. Eind 2024 is direct een start gemaakt met de restauratie van de knechtenwoning van deze voorname herenboerderij.

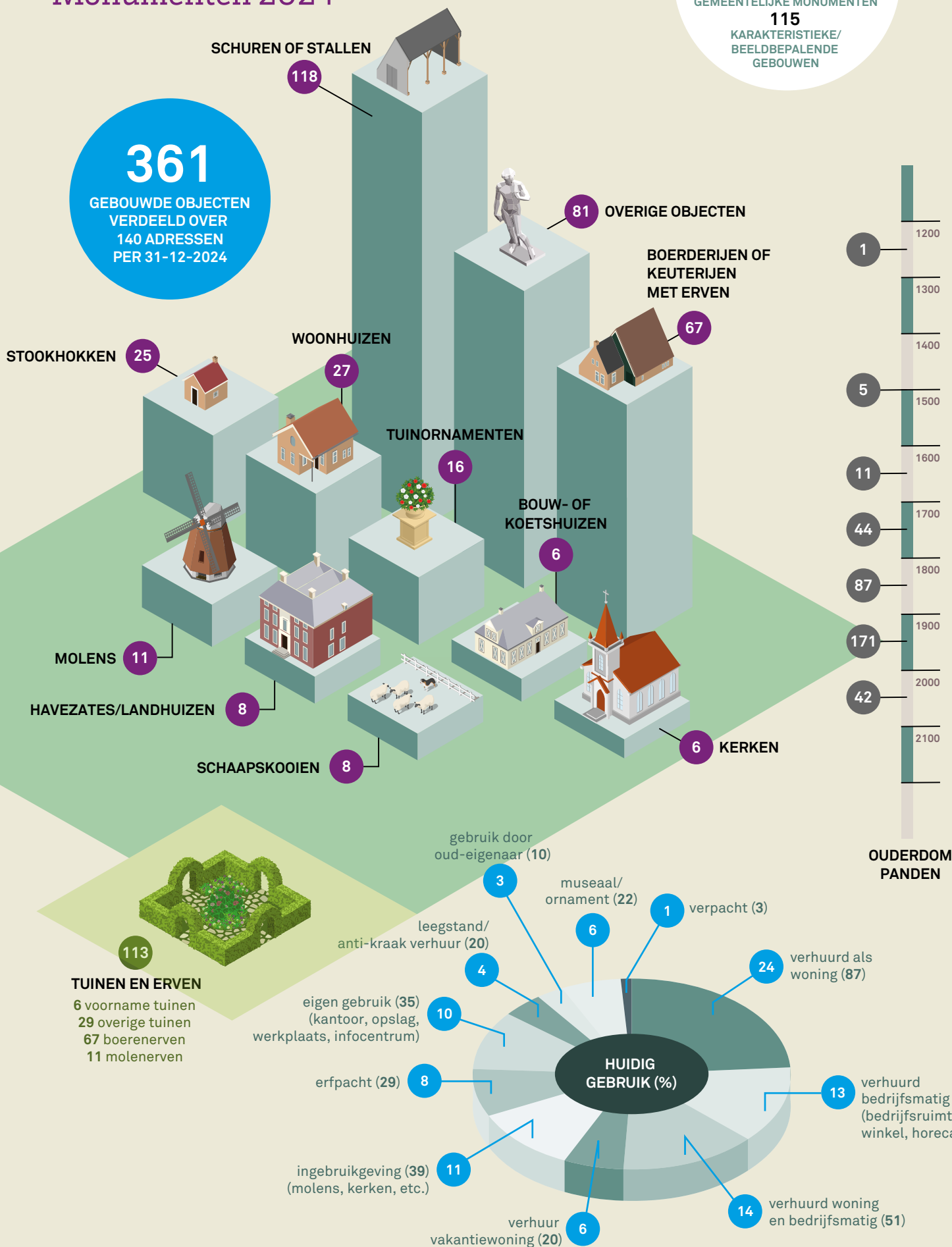

Monumenten 2024

361

GEBOUWDE OBJECTEN
VERDEELD OVER
140 ADRESSEN
PER 31-12-2024

118
RIJKSMONUMENTEN
10
PROVINCIALE MONUMENTEN
6
GEMEENTELIJKE MONUMENTEN
115
KARAKTERISTIEKE/
BEELDBEPALENDE
GEBOUWEN

2.2 Verwerving

In 2024 zijn er diverse gebouwde erfgoed-objecten overgedragen aan Het Drentse Landschap. Het meest in het oog springend was het ensemble van De Buitenplaats te Eelde. Dit ensemble bestaat uit het zeventiende-eeuwse Nijsinghuis, het museumpaviljoen, het café, de oranjerie, bijgebouwen, tuinen en tuinsieraden. Het paviljoen van De Buitenplaats is in de jaren 90 van de vorige eeuw ontworpen door het bekende architectenbureau Alberts en Van Huut. Vanwege het hernieuwde gebruik door het Drents Museum is het paviljoen gerenoveerd, met name gericht op het vernieuwen en verbeteren van installaties op het gebied van alarmering, brandveiligheid en ventilatie. Begin oktober opende het nieuwe Drents Museum De Buitenplaats de deuren.

Bijzonder was ook de overdracht van de Margarethakerk te Norg. Deze kerk stamt uit de dertiende eeuw en behoort daarmee tot de oudste kerken van Drenthe. De gesprekken met het kerkbestuur liepen al enige jaren, maar

kwamen in een stroomversnelling toen de kerkelijke gemeente van Norg werd opgeheven. Vanuit het dorp werd een nieuwe stichting opgericht die het beheer en de exploitatie van het monument op zich heeft genomen. De kerk opent hiermee haar deuren weer voor de samenleving.

Ook met andere kerkbesturen vonden in 2024, net als in de voorgaande jaren, verkennende gesprekken over de mogelijke overdracht van kerkgebouwen plaats. De problematiek van (dreigende) leegstand en verval blijft groot. Helaas leiden de gesprekken niet altijd tot resultaat, met name vanwege de financiële situatie van de kerkbesturen in relatie tot het feit dat Het Drentse Landschap/Oude Drentse Kerken een bruidsschat vraagt bij overdracht. Deze bruidsschat is nodig om de instandhouding op de lange termijn te kunnen garanderen. Het is de vraag wat het effect van de prangende situatie in Drenthe zal zijn voor het behoud van de monumentale kerken in de toekomst. Dit is een zorg die door velen wordt gevoeld.

Naast De Buitenplaats en de kerk van Norg werd ook een jaren '70-bungalow in Nieuw-Balinge aan de collectie toegevoegd. Deze bungalow werd verkregen uit een nalatenschap. Vanwege de oorspronkelijke staat van de bungalow, ook qua interieur, werd besloten deze te renoveren en te verhuren.

Ten slotte vond er vlak voor de Kerstdagen nog een bijzondere overdracht plaats van het voormalige schoolgebouwtje in Een (buurtschap Middelboer). Dit Rijksmonument uit 1877 werd door de huidige eigenaren aan Het Drentse Landschap overgedragen vanuit de wens om het voor de toekomst veilig te stellen. De huidige eigenaren blijven het schooltje bewonen.

2.3 Beheer gebouwen en erven

Onderhoud gebouwen

In 2024 heeft, net als in voorgaande jaren, planmatig onderhoud plaatsgevonden. Op basis van periodieke inspecties door de Monumentenwacht en meerjarenonderhoudsplannen is vastgesteld welke gebouwen en gebouwonderdelen voor onderhoud in aanmerking komen. Veelvoorkomende en regelmatig terugkerende werkzaamheden zijn onder andere schilderwerk, rietwerk en vervanging van installaties.

Op diverse locaties werd schilderwerk verricht. Behalve om verschillende boerderijen en woningen ging het onder meer ook om de havezate en de daglonerswoning van Oldengaerde, de Margarethakerk in Odoorn, de synagoge in Zuidlaren en het Kleine Kerkje in Gieterveen. Rietwerk vond voornamelijk plaats bij boerderijen in Orvelte. In sommige gevallen ging het om onderhoud of deelvervanging, maar op sommige plekken werd het dak geheel vernieuwd.

Molens

De elf molens van Het Drentse Landschap vragen in het algemeen veel zorg. Dit heeft te maken met het feit dat molens niet alleen gebouwen zijn, maar ook werktuigbouw-

kundige objecten. Het binnenwerk van een molen is complex en wordt zwaar belast, waardoor regelmatig onderhoud noodzakelijk is. Ook in 2024 hebben er verschillende werkzaamheden plaatsgevonden, zoals bij De Arend in Coevorden, waar de kap werd hersteld, en bij De Paizer Meul, waar de stelling en het kruirad zijn hersteld. Andere werkzaamheden betroffen onder meer het doorhalen van de roeden van de Albertdina in Noord-Sleen, het vervangen van de molenzeilen van De Hoop in Sleen en het schilderwerk van De Hoop in Wachtum en molen Jan Pol in Dalen.

Overige onderhoudswerkzaamheden

Daarnaast vonden er talrijke andere onderhoudswerkzaamheden plaats. Noemenswaardig zijn onder meer de deelrenovatie en verduurzaming van de sluiswachterswoning bij Borger, het herstel van een zuddenschuur aan de Dorpsstraat in Orvelte, het herstel van voegwerk van de woningen aan het Hamveld bij Wijster en het bouwhuis Rheebruggen, en het vernieuwen van de brandmeldinstallatie van de boerderij aan de Schapendrift, waarin een restaurant is gevestigd.

Ten slotte zijn er tal van werkzaamheden die het gevolg zijn van schades en storingen, zoals

lekkages, ruitbreuk en defecte installaties. Deze schades en storingen zijn onvoorzien en komen gedurende het gehele jaar voor.

Historische interieurs

Een bijzondere vorm van onderhoud betreft de historische interieurs. In 2024 is gestart met de interieurgroep, een groep vrijwilligers die historische interieurs onderhouden. De vrijwilligers zijn opgeleid om deze werkzaamheden uit te voeren en worden begeleid door de gebouwbeheerder van Het Drentse Landschap.

Onderhoud tuinen

Zowel in het voorjaar als in het najaar en het begin van de winter kregen we te maken met enkele stevige stormen en veel regen. Dit leidde hier en daar tot schade en overlast. In de tuin van Oldengaerde was de schade het grootst, want daar vielen in korte tijd drie bomen om. Gelukkig was er geen schade aan de gebouwen. De grote bruine beuk naast de havezate, die zijn levensduur had bereikt, was gelukkig al eerder geroid.

De tuingroepen op Oldengaerde, Overcingel en Lemferdinge functioneerden, net als in voorgaande jaren, goed. Ook de bestaande tuingroep van De Buitenplaats werd in de gelederen opgenomen. Daarnaast is er veel inzet gestoken in het ontwikkelen van een tweede tuingroep voor deze tuin, die veel zorg vraagt.

Verduurzaming

Restauratie, renovatie en onderhoud zonder toepassing van verduurzamingsmaatregelen komt in de praktijk nauwelijks meer voor. Het Drentse Landschap heeft ook in 2024 een budget vrijgemaakt voor de verduurzaming van de gebouwen. Met dit budget konden diverse maatregelen worden uitgevoerd. Zo werden op verschillende plekken isolatiemaatregelen getroffen en cv-ketels vervangen door warmtepompen.

Verhuur

In 2024 was er sprake van een groot aantal huurzaken. Zo werd de boswachterswoning bij het Ooster- en Westerzand na renovatie verhuurd, en daar was veel belangstelling voor. Dit gold ook voor de daglonerswoning van landgoed Oldengaerde.

Ook de bungalow in Nieuw-Balinge, die in 2024 door een nalatenschap in ons bezit kwam, werd verhuurd. Hier ging een beperkte renovatie aan vooraf. Dit gold ook voor boerderij De Maalderij en de woning van het Melkfabriekje, beide gelegen in Orvelte.

Er werden ook panden ter verhuur aangeboden die een grote restauratie achter de rug hadden, waaronder de molenaarswoning van molen Woldzigt, boerderij de Houtzagerij in Orvelte en het Huis Overcingel. Voor dat laatste werd niet alleen een bewoner gezocht, maar ook een

beheerder-exploitant. Hoewel er in het begin veel belangstelling voor het huis was, bleven er aan het eind nog een klein aantal kandidaten over. Uiteindelijk is daar een keuze uit gemaakt.

Lemferdinge

Het afgelopen jaar ontstond er onzekerheid over de exploitatie van de trouwlocatie Lemferdinge. Sinds vele decennia wordt het bouwhuis van Lemferdinge (ook wel schathuis genoemd) gebruikt als trouwlocatie, met succesvolle uitbaters. De locatie heeft meerdere malen het predicaat 'beste trouwlocatie van Noord-Nederland' ontvangen. Door een omwonende is echter een zaak aanhangig gemaakt bij de gemeente, waarbij de gemeente werd opgeroepen te handhaven tegen het gebruik van de locatie voor bruiloftsfeesten. De gemeente heeft aangegeven mee te willen werken aan een planologische wijziging, die noodzakelijk zou zijn om het gebruik te kunnen bestendigen. Dit planologische proces is in gang gezet.

Vakantiewoningen Buitenleven

De gemiddelde bezetting van de vakantie-woningen viel in 2024 iets lager uit dan in het voorgaande jaar, namelijk bijna 74 procent tegenover afgerond 76 procent in 2023. De daling die werd ingezet na de coronajaren (toen

de bezetting extreem hoog was) lijkt daarmee af te zwakken. De bezetting ligt nog altijd hoger dan die van de jaren voorafgaand aan corona (71 procent in 2019 en 66 procent in 2018). De kleinere vakantiewoningen waren, zoals gebruikelijk, het beste bezet. Uitschieter was het Hertenhuisje, met een bezetting van ruim 96 procent. Huis Landweer, het Kleinste Huisje, de Pimpernel en het Schepershuisje hadden bezettingen van tussen de 80 en 90%. De Meijersplaats (58%) en met name Keuterij Ghysselte (44%) blijven wat achter. Dit beeld wijkt nauwelijks af van voorgaande jaren.

De gemiddelde beoordelingen zijn hoog en vergelijkbaar met die van de voorgaande jaren. De gemiddelde beoordeling varieert van een 8,3 voor prijs-kwaliteitverhouding tot een 9,1 voor ligging. De beoordelingen komen sterk overeen met het landelijke gemiddelde.

De vakantiewoningen vragen om voortdurende aandacht om deze aantrekkelijk te houden voor de vaak veeleisende gasten van Buitenleven Vakanties. In 2024 zijn daarom verschillende werkzaamheden uitgevoerd. Zo werden de woningen Landweer en Ghysselte van nieuwe bankstellen voorzien. In die laatste werden ook de eetstoelen vernieuwd.

2.4 Beleidsontwikkeling en belangenbehartiging

Overleg en samenwerking

Net als in de voorgaande jaren vond er regelmatig overleg plaats met de provincie over zaken op het gebied van erfgoed en monumentenzorg. Het Drentse Landschap stelt zich op als partner en deelt haar kennis en ervaring graag met de provincie, gemeenten en andere organisaties. Dit doen we onbezoldigd, vanuit ons doel om het Drentse erfgoed in brede zin te behouden.

Het Drentse Landschap vervult graag de rol van hoeder van 'onrendabele' monumenten, zoals kerken en molens, al wordt het financieel steeds lastiger om deze rol te vervullen. De verantwoordelijkheid voor kerken en molens wordt gedragen vanuit het maatschappelijk doel dat Het Drentse Landschap zichzelf stelt. Kerken en molens zijn niet alleen van belang voor de cultuurhistorie van Drenthe, maar fungeren ook als identiteitsdragers voor een dorp of regio en als ontmoetingsplekken voor de lokale gemeenschap, waardoor de sociale cohesie wordt versterkt. Bovendien zijn molens en kerken, net als landgoederen en historische tuinen, belangrijke toeristisch-recreatieve voorzieningen waar jaarlijks vele bezoekers op afkomen.

Federatie Instandhouding Monumenten

Het Drentse Landschap is lid van de FIM, de Federatie Instandhouding Monumenten. De FIM komt op voor de belangen van het culturele erfgoed op landelijk niveau. Vanuit de FIM is er gepleit voor een verruiming van het budget voor de onderhoudssubsidie voor Rijksmonumenten (de Sim-regeling). Helaas heeft het Rijk hier geen gehoor aan gegeven; integendeel, het subsidiepercentage is verlaagd. Dit staat haaks op de toegenomen financieringsbehoefte door de sterk gestegen onderhoudskosten.

Erfgoedberaad

In het Erfgoedberaad overleggen de erfgoedorganisaties die in Drenthe actief zijn over actuele zaken en ontwikkelingen. Het Erfgoedberaad is niet alleen een platform om kennis te delen, maar fungeert ook als kritisch volger van het overheidsbeleid. In 2024 kwam het Erfgoedberaad meerdere keren bij elkaar om kennis te delen en af te stemmen over actualiteiten en ontwikkelingen in het veld.

Beleidsontwikkeling

Begin 2024 heeft Het Drentse Landschap op een aantal thema's beleid ontwikkeld. De procedure voor de verhuur van panden is helder uitgewerkt en vastgelegd, het beleidsplan voor zonnepanelen is herzien, en er is een beleidskader ontwikkeld voor het plaatsen van laadpalen. Dit beleidskader was nodig omdat het aantal verzoeken van huurders en gebruikers om laadpalen te plaatsen toeneemt. Het beleid is bedoeld om willekeur en ondoordachte keuzes te voorkomen.

Overige zaken

Het Drentse Landschap heeft met kennis en informatie bijgedragen aan het onderzoek naar de restauratiebehoefte van rijksmonumenten in Nederland. Dit onderzoek is uitgevoerd door de bureaus Hylkema en Fenicks, in opdracht van het Rijk. Daarnaast is er bijgedragen aan de totstandkoming van kerkenvisies. Met enkele gemeenten is informatie uitgewisseld. Met name de jarenlange ervaring van Het Drentse Landschap met het beheer van kerken met een multifunctioneel profiel is hierbij van waarde geweest.

Huis Overcingel

In het voorjaar vond de oplevering plaats van het restauratieproject Huis Overcingel te Assen. Dit Rijksmonument, het hart van het gelijknamige landgoed, kwam leeg te staan na het overlijden van de laatste bewoner, Henk van Lier Lels. Jurriëns Noord werd gekozen als aannemer, met wie Het Drentse Landschap enkele jaren eerder bij Oldengaerde goede ervaringen had opgedaan. Gedurende de bouw zijn er bijzondere ontdekkingen gedaan, zoals bijzondere vloer-, wand- en plafondaferwerkingen.

Bij de restauratie en herbestemming is ervoor gezorgd dat Huis Overcingel past bij de wensen en eisen van deze tijd, maar dat tegelijkertijd de historische elementen, sfeer en authentieke waarden bewaard zijn gebleven. Zo is de 'heimweekamer' met wandschilderingen van de haven van Rotterdam, de oorspronkelijke woonplaats van Johannes van Lier, hersteld. Dat geldt ook voor alle andere ruimtes met historische afwerkklagen en interieurelementen. De radiokamer op zolder, waar ten tijde van de Tweede Wereldoorlog naar Radio Oranje werd geluisterd, is als een tijdscapsule geheel onaangeroerd gebleven.

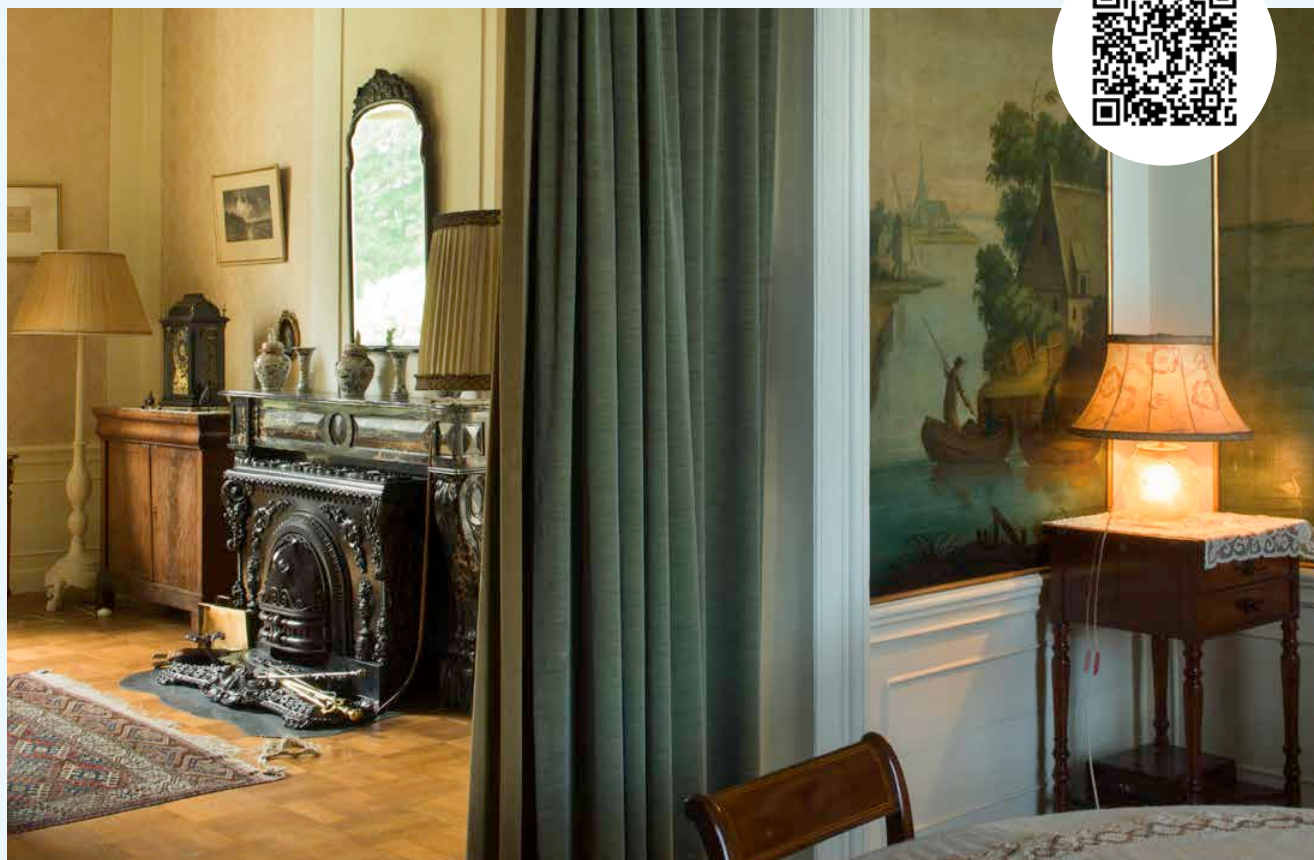
Er is bewust voor gekozen om de woonfunctie van het huis te behouden door op de verdieping een appartement te

realiseren. Op deze manier doet het landgoed recht aan zijn eeuwenoude bewonersgeschiedenis. Daarnaast zijn er op de begane grond een bed & breakfast en ruimten voor vergaderingen gerealiseerd. Vanaf september hebben de nieuwe huurders, die tevens de exploitatie van de B&B en vergader ruimten op zich nemen, hun intrek genomen.

Tussen het moment van oplevering en de verhuur van het huis zijn er diverse open dagen en rondleidingen georganiseerd, die zeer goed bezocht zijn.

Tijdens de restauratiewerkzaamheden is Bureau Statement meerdere malen langs geweest om filmopnames te maken van de ontdekkingen, de historische verhalen en de voortgang van de restauratie. Hierbij hebben zij interviews gevoerd met diverse betrokkenen bij de restauratie van Huis Overcingel. De film geeft een compleet beeld van hetgeen zich een jaar lang in Huis Overcingel heeft afgespeeld. Bekijk de film via onderstaande QR-code.

De restauratie is financieel gesteund door de provincie Drenthe, de gemeente Assen, het Regiofonds Groningen-Assen, de Nationale Postcode Loterij, de Stichting TBI Fundatie en particuliere bijdragen.

3

Contact met de samenleving

3.1 Projecten

Elektrische promotiebus

Op donderdagmiddag 28 maart hebben wij samen met het Hunebedcentrum en De Hondsrug UNESCO Global Geopark onze nieuwe gezamenlijke elektrische promotiebus onthuld. Met het overhandigen van de sleutel door Jisse Otter, gedeputeerde provincie Drenthe, is de bus officieel in gebruik genomen. De promotiebus wordt door de samenwerkende partijen ingezet voor educatieve activiteiten, excursies en rondleidingen in de provincie Drenthe. Hiermee kunnen we op een laagdrempelige manier educatie en voorlichting in het gebied geven over de waarde van natuur, landschap, erfgoed en archeologie.

Vernieuwing Huenderhoeve

In het voorjaar van 2024 hebben wij ons informatiecentrum Huenderhoeve, gelegen naast onze schaapskooi in Doldersum, volledig vernieuwd. In dit centrum staat het verhaal van de schapen, de herder en het Doldersummerveld centraal. Een opvallend kenmerk van de ruimte is de bijzonder vormgegeven tafel, waarop verschillende objecten en verdiepende teksten zijn geplaatst. Deze objecten en teksten belichten de rol van de schapen in het beheer van het heidegebied en het werk van onze schaapherder. Daarnaast is er een leuk spel voor jong en oud. Voor de inrichting hebben we samengewerkt met het prijswinnende Groninger ontwerpersduo Paul&Albert.

Huis Overcingel

Een jaar lang hebben wij gewerkt aan de restauratie, verduurzaming en herbestemming van Huis Overcingel. Om een compleet beeld te geven van deze omvangrijke restauratie, is er een documentaire over gemaakt. De documentaire, gemaakt door Bureau Statement, toont de ontdekkingen, historische verhalen en de stappen van de restauratie. De film is te bekijken via www.drentslandschap.nl/filmovercingel.

Het huis hebben wij op vrijdag 24 mei, in het bijzijn van onze partners, donateurs en de familie Van Lier Lels, officieel geopend. Na bijna 250 jaar was het huis voor het eerst toegankelijk voor publiek. De feestelijke opening werd verricht door de oorspronkelijke bewoner, Johannes van Lier, waarna de

documentaire van de renovatie werd getoond. De opening werd afgesloten met een rondleiding door het gerestaureerde huis. Aansluitend organiseerden we op zondag 26 mei een open dag bij huis Overcingel. Vanwege de grote belangstelling waren er ook in de zomer wekelijks rondleidingen door het huis.

Samenwerking gemeente Hogeveen

Met de gemeente Hogeveen is een langdurige en strategische samenwerking opgezet met als doel meer natuur en biodiversiteit in de gemeente Hogeveen. In hoofdstuk 1 is deze samenwerking al kort toegelicht. Vanuit het team Samenleving zijn er ook collega's bij deze samenwerking betrokken. Daarbij gaat het om de thema's ontmoeting, gezondheid, participatie en recreatie. De samenwerking hebben wij in juli officieel bekrachtigd met de plaatsing van een bankje langs de gezamenlijk ontwikkelde wandelroute 'Langs de stadsrand van Hogeveen'.

Daolders

Ter gelegenheid van het 90-jarig bestaan van Het Drentse Landschap hebben we een boekje gemaakt met 90 interessante weetjes uit de geschiedenis van onze organisatie. Met interessante verhalen over de terreinen en het erfgoed van Het Drentse Landschap en leuke weetjes over bepaalde planten en dieren. Behalve dat het een boekje is om door te bladeren, wat in te lezen en te kijken, staat er bij elk onderwerp een tip om ter plekke te gaan kijken of ergens een bezoekje aan te brengen. Het eerste exemplaar van *Daolders* werd door Sonja van der Meer, directeur-bestuurder van Het Drentse Landschap, uitgereikt aan de commissaris van de Koning, Jetta Klijnsma. Het boekje werd mede mogelijk gemaakt door de Postcode Loterij.

Natuurfonds Drenthe

Om het Natuurfonds een nieuwe impuls te geven en onder de aandacht te houden bij natuurliefhebbers, is de website (www.natuurfondsdrenthe.nl) vernieuwd en heeft het fonds een nieuwe huisstijl gekregen. Het Natuurfonds Drenthe bestaat sinds eind 2021 en is opgericht voor het aankopen en inrichten van meer natuur in Drenthe. Voor een symbolisch bedrag van € 7,50

kunnen de deelnemers één vierkante meter grond sponsoren. Met de bijdrages aan het Natuurfonds gaan wij vervolgens op zoek naar een geschikt stuk grond om aan te kopen om deze grond vervolgens te behouden of om te vormen naar natuur.

Zie hebt hoornties op de kop

Aan het eind van het jaar is het boek *Zie hebt hoornties op de kop* uitgebracht. Het boek, geschreven in de Drentse taal, laat ons kennismaken met de natuur in en op de boerderij. Met het boek wilde de schrijfster, Jannie Kok-Wolbers (1933-2024), meer bewustwording creëren voor de (Drentse) natuur en de daarin levende dieren. Daarnaast moet het bijdragen aan de instandhouding van de Drentse taal. Het Drentse Landschap vindt het belangrijk dat we ook de taal als onderdeel van ons cultureel erfgoed levend houden. Het Drents van Jannie Kok-Wolbers is ook voor de niet-Drent goed te volgen. Illustrator Jacqueline Spielman heeft van elk dier dat in het boek besproken wordt een aansprekende illustratie gemaakt.

Beschermersonderzoek 2024

In 2024 is een onderzoek gehouden onder onze achterban. Van 483 mensen hebben we reacties ontvangen. Door het onderzoek willen we meer inzicht krijgen in de samenstelling van onze achterban en hun verwachtingen ten aanzien het werk van Het Drentse Landschap, onze

communicatiemiddelen en ons recreatiebeleid. Uit het onderzoek kunnen onder andere de volgende conclusies worden getrokken. Onze achterban is overwegend hoog opgeleid, met 44,8% op hbo-niveau en 32,7% op universitair niveau. Huishoudens zonder thuiswonende kinderen zijn in de meerderheid; slechts 9,4% heeft thuiswonende kinderen. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is ongeveer 71 jaar, met een jongste deelnemer van 23 en de oudste van 93 jaar. De vraag 'Ben je tevreden met het werk dat Het Drentse Landschap verricht?' beantwoordde 96% van de respondenten positief. We ontvingen een gemiddeld rapportcijfer van 8,34.

Expositie 'Veranderend landschap'

Samen met het Drents Archief en Podium Zuidhaeghe hebben we de expositie 'Veranderend Landschap' georganiseerd. De expositie was van 23 mei tot 19 juli 2024 gratis te bezoeken in Podium Zuidhaeghe. Fotograaf Sake Elzinga maakte hiervoor een serie foto's die de bedreigingen en veranderingen van het Drentse landschap vastleggen. Deze beelden zijn aangevuld met historische foto's uit de collectie van het Drents Archief. Gedurende de looptijd van de expositie was er in het Drents Archief een kleine expositie te zien met het werk van de vrouwelijke pionier op het gebied van de plattelandsfotografie Geesina Lels-Carsten.

3.2 Steun aan Het Drentse Landschap

Beschermers en bedrijfssponsors

De bijdrage vanuit onze beschermers is ten opzichte van 2023 met ruim 100.000 gestegen tot € 589.000 in 2024. Dat komt niet door de aanwas van nieuwe beschermers, dat aantal is namelijk licht gedaald in 2024 tot 16.113 beschermers. De verhoogde bijdrage komt door de per 1 januari 2024 ingevoerde verhoging van het minimale donatiebedrag tot € 25 per jaar. Het gemiddelde jaarlijkse bedrag waarmee een beschermer ons steunt, lag in 2024 op € 36,55.

Sinds 1 januari 2024 zet Het Drentse Landschap het socialemediaplatform X (het voormalige Twitter) niet meer in. Het aantal volgers dat we op dat platform hebben, loopt daardoor logischerwijs terug. Het aantal volgers op andere door Het Drentse Landschap gebruikte socialemediakanalen, zoals Facebook, Instagram en LinkedIn, is nog steeds groeiende. Dit soort communicatiekanalen bieden een laagdrempelige manier om het werk en de doelstellingen van Het Drentse Landschap uit te dragen onder een brede doelgroep.

Het aantal bedrijfssponsors dat zich meerjarig aan Het Drentse Landschap heeft verbonden is in 2024 nagenoeg gelijk gebleven. Zo'n veertig bedrijven ondersteunen het werk van Het Drentse Landschap. Wij zijn erg blij met de steun uit het bedrijfsleven. In het kader van ons jubileumjaar hebben wij onze bedrijfssponsors

een origineel kerstcadeau voor hun medewerkers aangeboden; een cadeaubon voor een jaar beschermerschap en het boekje *Daolders*. Een aantal bedrijfssponsors hebben van dit aanbod gebruikgemaakt. Het jaarlijkse sponsorendiner op de Havixhorst dat voorafgegaan werd door een lezing van prof. dr. Agnes van den Berg over de gezonde effecten van natuur en groen op mensen, werd goed bezocht.

Nalatenschappen en legaten

Op 22 januari jl. overleed Lammert Jurrien (roepnaam Jur) Huizenga op 83-jarige leeftijd in het Willem de Boer Huis in Hoogeveen. De heer Huizinga heeft Het Drentse Landschap een aantal jaren geleden laten weten dat wij als enig erfgenaam en executeur waren benoemd. Sinds 1990 woonde Jur Huizinga permanent in Nieuw-Balinge in een huisje dat tot die tijd slechts diende als vakantiehuis. Het Drentse Landschap heeft besloten de betreffende bungalow niet te verkopen maar in eigendom te houden. Na een minimale renovatie is het huis inmiddels verhuurd.

Naast de nalatenschap van de heer Huizenga hebben we in 2024 in totaal € 1.734.262 aan nalatenschappen en legaten ontvangen, dat is ruim € 500.000 meer dan in 2023. We hebben in de afgelopen vijf jaar de inkomsten uit

nalatenschappen jaarlijks zien stijgen. Deze verhoogde bijdragen uit nalatenschappen hebben ertoe geleid dat een medewerker van Het Drentse Landschap (met juridische achtergrond) als relatiebeheerder is aangesteld. Deze medewerker heeft de leergang Executele en Vereffening gevolgd en is lid van de NOVEX (de vereniging voor executeurs). In 2024 is Het Drentse Landschap in twee gevallen (waaronder die van Jur Huizenga) als enige erfgenaam en executeur benoemd. Naast het afwikkelen van nalatenschappen, voert de medewerker Relatiebeheer ook gesprekken met potentiële erflaters van Het Drentse Landschap (gemiddeld twee gesprekken per maand).

Giften

Ook in 2024 ontving Het Drentse Landschap weer veel giften van mensen die Het Drentse Landschap een warm hart toedragen. Hier zijn we heel erg blij mee. Een aantal mensen heeft ons het afgelopen jaar hun afscheidscadeau van het werk geschonken. Zo ontvingen wij een gift van iemand die bij zijn afscheid in plaats van een cadeau voor zichzelf aan zijn collega's om een bijdrage voor Het Drentse Landschap had gevraagd. Dit soort mooie gebaren zijn erg bijzonder om te ontvangen.

Veel mensen doneerden ook aan het Natuurfonds Drenthe. Van Adam & Events, organisator van de RunForestRun, ontvingen wij het mooie bedrag van € 1.647,50. De RunForestRun is een kleinschalig trailrun-evenement dat plaatsvindt in natuurgebieden van Noord- en Oost-Nederland. Een vast bedrag van iedere inschrijving wordt geschonken aan een natuurdoel in het gebied waarin het evenement wordt georganiseerd. Wij danken de deelnemers en organisator van de run, Adam & Events, voor dit mooie bedrag.

Jan-Geert en Riet de Boer hebben het beeld David (ter waarde van € 80.000) aan Het Drentse Landschap geschonken. Het beeld wordt getoond in de vaste collectie van Beeldentuin de Havixhorst. Franc Wilmink van Notariskantoor Scholten & Wilmink in Hogeveen gaf aan dat hij het werk van Het Drentse Landschap enorm waardeert en rekende geen kosten voor het opstellen van de schenkingsakte.

Ella Rotstein bracht een aantal munten en ander kleingeld langs op de Kloosterstraat 5 in Assen om mee te nemen naar het taxatie- en verkoopevenement Pracht & Prul op Oldengaerde. Zelf was Ella niet in staat om naar Dwingeloo te komen. De opbrengst wilde ze graag aan Het Drentse Landschap schenken. De spulletjes brachten € 850 op. De inbrengdag die we samen met Feddema Goud & Zilver, Postzegel- en Muntenhandel uit Drachten organiseerden, was sowieso een groot succes.

Net als vorig jaar ontvingen we een nieuw-jaarsgift van € 15.000 van een schenker die graag zou zien dat we het bedrag gebruiken voor een specifieke grondaankoop. In overleg met onze rentmeester hebben wij hem kunnen melden dat zijn gift gebruikt zal worden om de aankoop van een perceel kruiden- en faunairijk grasland nabij Hollandscheveld mogelijk te maken.

Van L.G. Garming, geboren in Noordbarge in een boerenfamilie, ontving Het Drentse Landschap onlangs ruim 8 ha grond als bijdrage voor het realiseren van onze doelstellingen.

In het voorwoord refereerde onze directeur, Sonja van der Meer, er al even aan. In 2024 hebben we de hoogste schenking in geld ooit ontvangen van een echtpaar uit het midden van het land. Zij steunen ons sinds 2023 al middels een periodieke schenking van € 25.000 per jaar. Het zijn enorm betrokken mensen met zeer veel liefde en zorg voor de natuur. In coronatijd hebben zij het Drentse landschap leren kennen en waarderen, en ze wilden graag iets terugdoen voor de natuur. Ze verkeren in de omstandigheid dat ze in 2024 een aantal goede doelen met een zeer substantieel bedrag konden ondersteunen. Doordat zij een goede klik met Het Drentse Landschap hebben en qua ideeën over natuurontwikkeling en behoud op één lijn met ons zitten, hebben ze besloten om ons aan te wijzen als een van die goede

doelen. Het gaat om een majestueus bedrag van maar liefst 2 miljoen euro. Wij ervaren deze schenking als zeer bijzonder en zien het als een enorme waardering voor ons werk en onze medewerkers en het maakt ons ontzettend trots.

Periodieke schenkingen

Steeds meer beschermers kiezen ervoor om hun bijdrage aan Het Drentse Landschap om te zetten in een periodieke schenkingsovereenkomst. Eind 2024 waren er in totaal 184 beschermers die ons, middels een periodieke schenkingsovereenkomst, gedurende minimaal vijf jaar jaarlijks een gelijk bedrag overmaken. Bijzonder hierbij is dat we steeds vaker zien dat binnen één huishouden beide partners een periodieke schenking doen. Zo grepen twee loyale beschermers ons 90-jarige bestaan aan om speciaal in ons jubileumjaar iets extra's te doen. Beiden sloten ze een periodieke schenkingsakte af, waarin ze hebben bepaald dat ze allebei, tot aan hun dood, maandelijks € 90 aan Het Drentse Landschap schenken. Ook een ander echtpaar koos ervoor om ons vanaf dit jaar extra te steunen. De ene echtgenoot wil graag dat haar jaarlijkse bijdrage van € 1.000 euro ten goede komt aan het erfgoed dat wij in beheer hebben, terwijl de jaarlijkse schenking van haar echtgenoot (ter hoogte van hetzelfde bedrag) bestemd is voor natuurontwikkeling, beheer en onderhoud. Het vertrouwen dat ze ons hiermee geven, motiveert ons enorm.

Bijdragen van overheden en uit fondsen

Jaarlijks ontvangt LandschappenNL, de koepelorganisatie van alle provinciale landschappen in Nederland, van de Postcode Loterij een geweldige bijdrage aan ons werk. In 2024 heeft LandschappenNL 13,5 miljoen euro ontvangen. Daarvan is € 937.500 toegewezen aan Het Drentse Landschap. Wij zijn ontzettend blij en dankbaar voor deze steun, die mogelijk wordt gemaakt door de deelnemers aan de loterij. Van het Fonds 1999 ontvingen wij een bijdrage van € 10.000 voor het creëren van een veilige en duurzame broedlocatie, een zogenoemde zwaluwwand (betonnen wand met gaten) voor 120 broedparen oeverzwaluwen in het Hunzedal ter hoogte van het LOFAR-gebied. De zwaluwwand is in het najaar van 2024 geplaatst.

Het boekje *Zie hebt hoornties op de kop* is mede mogelijk gemaakt door bijdragen van de Postcode Loterij, het Cultuurfonds Drenthe en het Groenling Fonds.

Voor de elektrische promotiebus die we samen met het Hunebedcentrum en De Hondsrug UNESCO Global Geopark gebruiken, hebben we de volgende bijdragen ontvangen: € 19.000 van de provincie Drenthe via het fonds voor

musea van provinciaal belang, € 5.000 van het Recreatieschap Drenthe, € 2.000 van de gemeente Borger-Odoorn en € 5.000 van het Cultuurfonds Drenthe. Geweldig dat onze vrijwilligers nu gemakkelijk door de provincie kunnen rijden naar activiteiten en scholen.

Voor het boek *Schepping: vijftig jaar spelen met water en land, dier en plant*, dat geschreven is door Eef Arnolds, hebben we een bijdrage ontvangen van € 1.000 van de Paddenwerkgroep Drenthe en € 3.000 van het Cultuurfonds Drenthe.

Van de provincie Drenthe hebben we twee keer een extra bijdrage ontvangen van € 51.368 voor het behoud van de kooien en schaapkuddes van het Hijkerveld en Doldersum.

Voor het opschonen van de grachten en het plaatsen van stuwen in de historische parkaanleg van landgoed Lemferdinge heeft het Dinamo Fonds € 10.500 toegezegd als tegemoetkoming in de kosten.

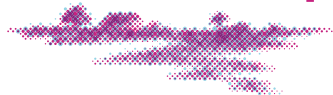
Voor het verduurzamen van Wilms Boo in Nieuw-Schoonebeek en boerderij Jipping in Bronnegerveen ontvingen we resp. € 5.500 en € 3.825 van het Rijk.

Van het Wildlands Natuur- en Educatiefonds uit Emmen hebben we € 5.000 ontvangen voor de aanleg van twee poelen ter versterking van het leefgebied van de knoflookpad in Nieuw-Weerdinge.

Voor de restauratie van het orgel in de Margarethakerk in Odoorn ontvingen we diverse bijdragen: van de gemeente Borger-Odoorn € 5.000, van Rabobank Coöperatiefonds € 10.000, van Dorpsbelangen Odoorn € 2.500, van Stichting Orgelfonds Mooy € 3.500, van Stichting Meindersma-Sybenga € 7.500 en van het Cultuurfonds € 25.000. De actie van Stichting Oringer Kerk en Cultuur om geld op te halen voor de restauratie bracht ruim € 11.000 op.

Voor de vernieuwing van informatiecentrum Huenderhoeve hebben we van verschillende partijen bijdragen ontvangen: € 15.000,- van Nationaal Park Drents-Friese Wold, € 5.000 van ANWB Fonds, € 10.000 van gemeente Westerveld en Regio Deal Regio Zwolle en € 1.943 van de provincie Drenthe (subsidie Natuur- en Milieueducatie).

Communicatiemiddelen 2024

BEZOEKERS
WEBSITE

440.444

FACEBOOK

13.245

INSTAGRAM

9.756

YOUTUBE-
ABONNEES

392

LINKEDIN

5.117

KWARTAAL
OPLAGE PER KEER

18.000

NIEUWSBRIEF
ABONNEES

11.072

630

ACTIVITEITEN WAARBIJ
HET DRENTSE LANDSCHAP
BETROKKEN IS

39.140

DEELNEMERS

139

AANVRAGEN VOOR
EXCURSIES, LEZINGEN EN
RONDLEIDINGEN

4.018

DEELNEMERS

30

ACTIVITEITEN
LOFAR-GEBIED

442

DEELNEMERS

60

OPEN DAGEN

6.455

DEELNEMERS

37

ACTIVITEITEN
STICHTING OUDE KERKEN

2.266

DEELNEMERS

8

EDUCatieve EN
KINDERACTIVITEITEN
(EXCL. EDUCATIELESSEN)

380

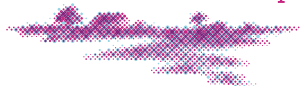
DEELNEMERS

27

INFORMATIESTANDS EN
PR-ACTIVITEITEN

2.505

DEELNEMERS

3.3 Activiteiten

In 2024 organiseerden we opnieuw tal van activiteiten. Zo vond in september de jaarlijkse Hunzeloo plaats en deden we mee aan Open Monumentendag. Daarnaast hebben we in het kader van ons 90-jarig bestaan bijzondere activiteiten georganiseerd, waaronder een taxatie- en verkoopdag op Oldengaerde genaamd Pracht of Prul, jubileumconcerten in verschillende kerken en extra rondleidingen door onze natuurgebieden en erfgoederen. Veel aandacht is dit jaar gegaan naar huis Overcingel, waar we in totaal 59 activiteiten organiseerden met in totaal ruim 1300 bezoekers. Onder de activiteiten vallen excursies, lezingen, open dagen, voorlichtingsbijeenkomsten, interviews, educatieve activiteiten en promoties. Sommige van deze activiteiten organiseren we in samenwerking met collega- (groene) organisaties, gemeenten, huurders van bijzonder erfgoed en kleine zelfstandigen.

Het Drentse Landschap krijgt regelmatig verzoeken van externe partijen om deel te nemen aan projecten of activiteiten. Voor elk project wordt zorgvuldig afgewogen of het in lijn is met de doelstellingen van Het Drentse Landschap en of het financieel haalbaar is. Daarnaast organiseren vrijwilligers en zogenoemde Plaatselijke Commissies door de hele provincie diverse activiteiten rond ons erfgoed (zoals onze kerken en molens). Het Drentse Landschap biedt waar nodig ondersteuning. De communicatiekanalen van Het Drentse Landschap worden ingezet om te helpen bij de promotie van deze activiteiten.

Educatie

Het afgelopen jaar hebben we veel kinderen in contact gebracht met de Drentse natuur in de breedste zin van het woord. Soms spelenderwijs zoals bij het Muizenspel dat kinderen in de tentoonstelling in de Bruntingerhof (Orvelte) kunnen spelen (1531 inzendingen). Ook organiseren we gezinsactiviteiten in het Duurzaamheidscentrum (Assen) en bieden we activiteiten aan tijdens de Opa- en Omadagen.

In het kader van ons jubileumjaar hebben we de *Junior Landschapsgids* geactualiseerd en opnieuw uitgebracht. Deze gids roept kinderen in de basisschoolleeftijd op om de natuur in te

trekken en geeft tal van tips en ideeën om het Drentse landschap te verkennen. Zo staat er bijvoorbeeld in hoe je een insectenhotel maakt, lees je feitjes over vlinders en kom je meer te weten over molens.

Recreatie

Via onze website eindjeomindrenthe.nl laten we jaarlijks veel mensen kennismaken met de natuur en erfgoed. In 2024 trok de website ruim 59.000 bezoekers. Ervan uitgaande dat de meeste bezoekers gaan wandelen met twee of meer mensen, denken we dat ruim 120.000 wandelaars jaarlijks gebruikmaken van deze routes. Waar enkele jaren geleden nog 40% van de gebruikers hun laptop of tablet pakten om onze routes te downloaden, gebeurt dat nu voor 95% met de mobiele telefoon. We zien al jaren dat steeds meer mensen gebruikmaken van het aanbod van onze digitale routes. Het grootste deel van deze wandelaars woont in Drenthe, op de voet gevolgd door wandelaars uit Zuid-Holland, Noord-Holland en Noord-Brabant. Daarnaast wordt er veel gebruikgemaakt van paaltjesroutes in onze natuurgebieden.

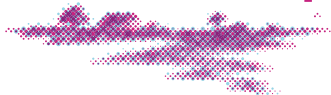
Samenwerking Hunebedcentrum

Vanuit het Hunebedcentrum worden jaarlijks verschillende educatieve lessen verzorgd, zowel online als op locatie. Een groot deel van deze lessen wordt in samenwerking met Unesco Global Geopark De Hondsrug en Het Drentse Landschap gegeven. Lessen over prehistorie, hunebedbouwers en aanverwante onderwerpen worden voortdurend doorontwikkeld en aangepast aan de hand van nieuwe inzichten. Het afgelopen jaar zijn er 5409 kinderen naar het Hunebedcentrum gekomen om meer te leren over hun voorouders.

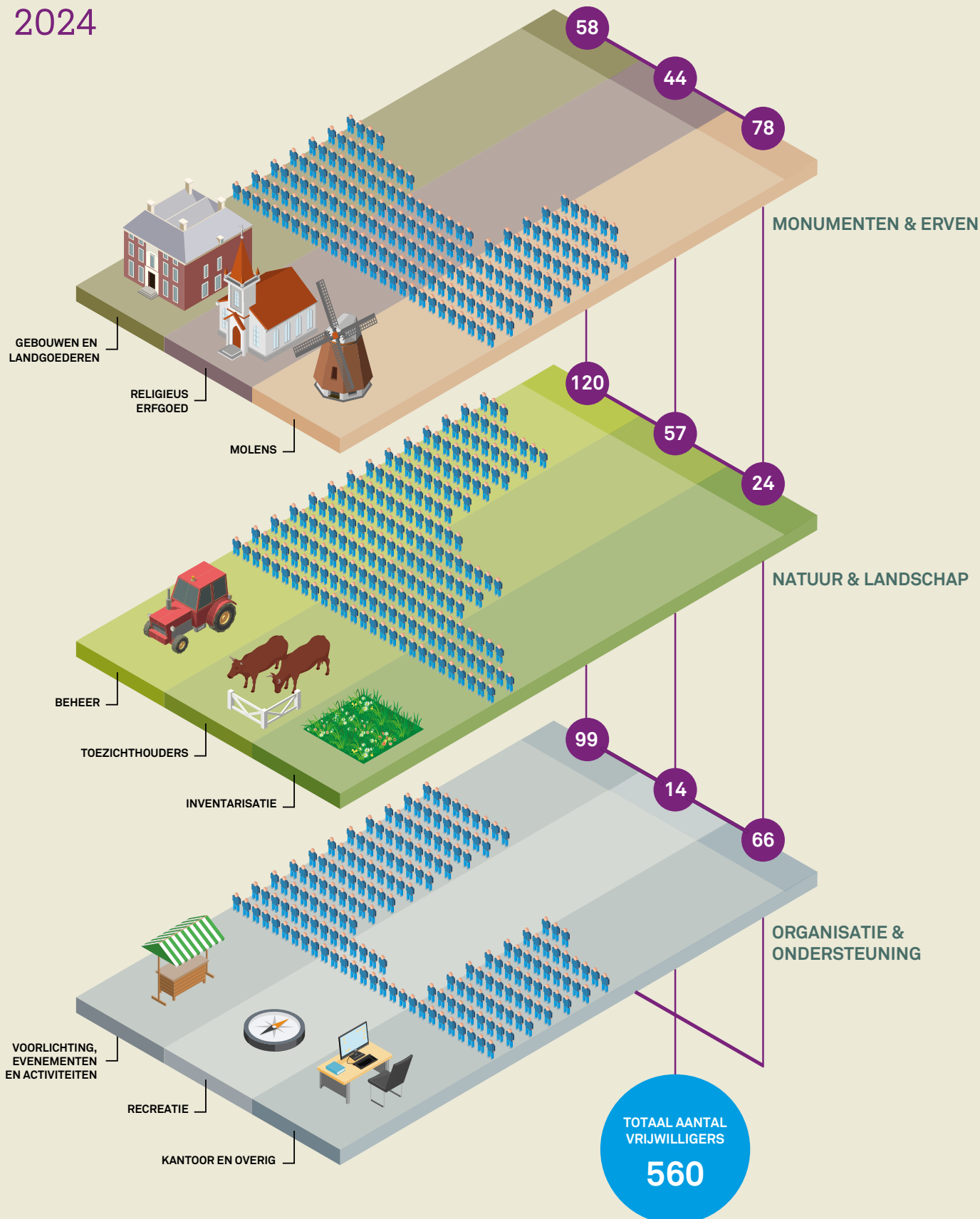
Samenwerking gemeente Assen

Het Drentse Landschap en de gemeente Assen werken samen in het Duurzaamheidscentrum Assen (DCA) om natuureducatie en bewustwording over duurzaamheid te bevorderen. Vrijwilligers van Het Drentse Landschap spelen een belangrijke rol door ondersteuning te bieden bij de balie, in de tuin, diverse klussen en kinderactiviteiten. In totaal zijn er 35 vrijwilligers actief.

Vrijwilligers 2024

Vanuit het Duurzaamheidscentrum worden er ongeveer 450 lessen gegeven aan basisscholen binnen de gemeente Assen, met in totaal zo'n 6500 unieke leerlingen. Een deel van deze leerlingen heeft het DCA meer dan één keer bezocht. De lessen Bosbanjeren en Kabouterpad, die samen met Het Drentse Landschap zijn ontwikkeld, zijn bij elkaar 22 keer gegeven aan in totaal 550 leerlingen. Daarnaast zijn er drie zoekkaarten ontwikkeld die worden meegegeven aan deelnemers van de lessen.

In 2024 hebben we extra aandacht besteed aan een nieuwe vrijwilligersgroep die kinderactiviteiten organiseert. Deze groep organiseert elk kwartaal activiteiten op zondagmiddagen en tijdens vakanties. Daarnaast vond het *Boswachterspreekuur* meerdere keren plaats. Hier kunnen kinderen en andere bezoekers vragen stellen aan een medewerker van Het Drentse Landschap en op die manier meer leren over de natuur. In totaal waren er 53 gezinsactiviteiten in 2024 waarbij Het Drentse Landschap betrokken was, met een gemiddelde van 15 bezoekers per activiteit. Ook zijn er jaarlijks verschillende grotere evenementen zoals de Nacht van de Nacht, die dit jaar 1100 bezoekers trok.

Het Beleefbosje, een initiatief van Het Drentse Landschap, is in samenwerking met diverse partijen in 2023 geopend. Bezoekers kunnen in het Beleefbosje deelnemen aan het 'Voetafdruk Avontuur', een quiz met vragen over onze ecologische voetafdruk. In 2024 is deze quiz 110 keer gespeeld. Tevens is er in 2024 hard gewerkt aan de ontwikkeling van een nieuwe huisstijl en website voor het DCA. In het voorjaar van 2025 moeten beide klaar zijn.

Kwartaalbladen

In het jaar 2024 heeft Het Drentse Landschap opnieuw vier edities van haar Kwartaalblad uitgebracht. Dit magazine blijft een essentieel en zeer gewaardeerd middel in onze communicatiestrategie. We zetten het in om de relatie met onze achterban te onderhouden en onze missie effectief uit te dragen. Het magazine bewijst zijn waarde en biedt ons een geschikt platform om onze circa 16.000 beschermers, zakelijke partners en andere betrokkenen te informeren over de initiatieven, evenementen, uitdagingen en toekomstvisie van Het Drentse Landschap. De oplage is 18.000, maar afhankelijk van acties en evenementen is dat soms wat hoger of lager. In 2024 bestond het

redactieteam uit Hans Dekker, Sonja van der Meer en Paulien Zomer. Voor de vormgeving werken we samen met In Ontwerp, gevestigd in Assen, terwijl het drukproces en de verspreiding wordt verzorgd door Veldhuis Media in Meppel.

De Kwartaalbladen 121, 122, 123 en 124 bevatten onder andere artikelen over:

- De Buitenplaats in Eelde
- Grondverwerving door Het Drentse Landschap
- Jubileumartikel over/met drie directeurs van Het Drentse Landschap
- Huis Overcingel
- Begrazingsbeheer
- Inrichtingsproject Noordma

Platform Roeg!

Via televisie en online platforms brengt ROEG!, onderdeel van RTV Drenthe, het laatste nieuws over de Drentse natuur, het landschap en de cultuurhistorie. In dit unieke samenwerkingsverband werken inmiddels elf 'groene' partners samen. Ook in 2024 is er op de platformen van ROEG! veel aandacht besteed aan het werk van Het Drentse Landschap, waaronder de ontwikkelingen in De Branden en de renovatie van Huis Overcingel. Daarnaast is er in 2024 extra geïnvesteerd in de online zichtbaarheid. Vanaf 7 december is de website van ROEG! geïntegreerd in de corporate site van RTV Drenthe, met als doel nog meer bezoekers naar de artikelen te trekken.

Bezoekers platform ROEG!

- Website: 122.493 (t/m 6 december 2024)
- Volgers Facebook: 8622
- Volgers Instagram: 4670
- Volgers Twitter: 2132

3.4 Vrijwilligers

Onze vrijwilligers zijn onmisbaar in de uitvoering van allerlei werkzaamheden rond onze erfgoederen en natuurgebieden. Mede dankzij hun inzet kan Het Drentse Landschap haar doelen op het gebied van natuur, landschap en erfgoed nog beter realiseren. Wij zijn dan ook heel erg blij met onze vrijwilligers.

Vrijwilligersbeleid

Het bestaande vrijwilligersbeleid van Het Drentse Landschap was aan een herziening toe. Om vrijwilligers goed te laten functioneren is het essentieel dat er een helder en duidelijk vrijwilligersbeleid is. Sinds het verschijnen van het vorige stuk in 2015, is er veel veranderd in de wereld om ons heen. Daarnaast is ook het aantal vrijwilligers aanzienlijk gestegen: van 260 vrijwilligers in 2015 naar 560 vrijwilligers in 2024.

Bij het maken van het nieuwe vrijwilligersbeleid zijn zowel medewerkers als vrijwilligers van Het Drentse Landschap betrokken geweest. Het vrijwilligersbeleid 2024-2028 is in juli 2024 goedgekeurd door het Managementteam.

Nieuwe vrijwilligersgroepen

Door het verwerven van Museum De Buitenplaats is het vrijwilligersbestand uitgebreid. Op deze locatie zijn twee vrijwilligersgroepen actief, die wekelijks het onderhoud aan de museumtuin doen.

In de omgeving van Pesse/Hoogeveen is in 2024 een nieuwe natuurbeheergroep gestart. Zij zetten zich in om het Spaarbankbos, Oude Diep en de Boerenveensche plassen mooi en toegankelijk te houden. Zij houden de afrostering vrij van begroeiing, verwijderen opslag en snoeien wandelpaden op.

Veiligheid

Het waarborgen van de veiligheid van onze vrijwilligers vinden we belangrijk. Daarom bieden we diverse cursussen aan over eerste hulp bij ongevallen. In het geval van de natuurbeheergroepen en gidsen is een aantal vrijwilligers opgeleid tot veldhulpverlener. In onze panden zijn er opleidingen tot bedrijfs-hulpverlener georganiseerd.

Om in kaart te brengen waar de risico's van het vrijwilligerswerk bij Het Drentse Landschap precies liggen, zijn we gestart met zogenoemde Risico-Inventarisaties en Evaluaties (RI&E's) voor alle beheerlocaties. De RI&E-vragenlijst die Het Drentse Landschap gebruikt, is verstrekt door onze brancheorganisatie Stigas en is specifiek gericht op het in kaart brengen van risico's bij beheerwerkzaamheden. Elke RI&E levert een actielijst op waarmee een noodhulpkaart en calamiteitenplan per werklocatie opgesteld kan worden. Een tijdrovende, maar bijzonder noodzakelijke klus om ervoor te zorgen dat ons vrijwilligerswerk veilig en verantwoord is.

3.5 Beleidsontwikkeling

Zowel de communicatiemedewerkers als de relatiebeheerder van Het Drentse Landschap zijn actief betrokken bij diverse overlegorganen en werkgroepen. Ze zoeken regelmatig samenwerking met collega's van andere organisaties die zich bezighouden met natuur, milieu of erfgoed om kennis te delen, plannen te bespreken en gezamenlijk op te trekken bij specifieke onderwerpen. Daarnaast bieden de communicatiemedewerkers advies en ondersteuning aan particulieren en ondernemers. Onderstaande lijst geeft aan wat de belangrijkste overlegorganen en werkgroepen zijn waarin Het Drentse Landschap vertegenwoordigd is.

Communicatie Marketing Overleg LandschappenNL

Samen met communicatie- en marketingcollega's van de elf andere regionale landschappen worden thema's vastgesteld, gezamenlijke campagnes gevoerd, ervaringen uitgewisseld, workshops georganiseerd en onderling advies gegeven.

Werkgroep Opa- en Omadagen

In samenwerking met collega's van het Drents Museum en het Drents Archief worden jaarlijks de Opa- en Omadagen georganiseerd voor grootouders en hun kleinkinderen in de leeftijd van 6 tot en met 12 jaar.

Werkgroep Communicatie Drentsche Aa

Naast Het Drentse Landschap nemen ook de volgende partijen deel aan dit overleg: Recreatieschap Drenthe, provincie Drenthe, Prolander/HVR Group, Staatsbosbeheer, IVN Drenthe, Nationaal Park Drentsche Aa, Waterbedrijf Groningen en de gemeenten Aa en Hunze, Assen en Tynaarlo.

Werkgroep Communicatie Hunze

Naast Het Drentse Landschap zijn de volgende partijen vertegenwoordigd in dit overleg: de provincie Drenthe, Prolander/HVR Group, Waterschap Hunze en Aa's, de Vereniging Drents Particulier Grondbezit en de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn en Tynaarlo.

Werkgroep Communicatie Brede Kijk op het Oude Diep

In dit overleg zijn naast Het Drentse Landschap ook de provincie Drenthe, Natuurmonumenten, de gemeente Midden-Drenthe, Prolander/HVR Group en LTO Noord vertegenwoordigd.

Communicado's-overleg culturele sector Drenthe

In dit overleg wisselen communicatiemedewerkers van culturele instellingen in Drenthe ervaringen uit. Naast Het Drentse Landschap nemen ook deel: Kunst & Cultuur Drenthe, Drents Museum, Drents Archief, Marketing Drenthe, Gevangensmuseum, Platform Drentse Musea, Huus van de Taol, Museum De Buitenplaats, Hunebedcentrum en Herinneringscentrum Kamp Westerbork.

Wandelplatform Drenthe

Naast Het Drentse Landschap zijn de volgende partijen vertegenwoordigd in dit overleg: Wandelnet, Koninklijke Wandelbond Nederland, Staatsbosbeheer, provincie Drenthe, Recreatieschap Drenthe en de gemeenten Borger-Odoorn, Hogeveen, Midden-Drenthe, Tynaarlo en De Wolden.

Marketingwerkgroep Orvelte

De ondernemers in Orvelte, de dorpscoördinator, de TIP Midden-Drenthe en Het Drentse Landschap zetten zich gezamenlijk in voor de verdere profilering van het dorp. Vanuit de marketingwerkgroep worden alle communicatie- en marketingactiviteiten georganiseerd, waaronder de ontwikkeling van een nieuwe website.

90 jaar Het Drentse Landschap

In 2024 bestond Het Drentse Landschap 90 jaar, een mijlpaal die we samen met onze achterban hebben gevierd. In de eerste maand van ons jubileumjaar hebben we een herziene editie van de *Landschapsgids Drenthe* uitgebracht. Deze gids neemt je mee naar de mooiste plekjes van Drenthe, waarvan de natuur en het erfgoed mede behouden blijven dankzij de inzet van Het Drentse Landschap. De herziene editie van de *Landschapsgids* vertelt het verhaal van deze bijzondere stukjes Drenthe.

Ter gelegenheid van ons jubileum hebben we ook een video gemaakt waarin we laten zien wat wij allemaal doen, wat we beheren, en voor en met wie we dat doen. Gedurende de vier seizoenen heeft bureau Statement uit Groningen opnames gemaakt van onze prachtige natuurgebieden en erfgoed. Het resultaat is samengebracht in een video van zes minuten. Daarnaast hebben we in de zomer het boekje *Daolders* uitgebracht. Een cadeautje voor onze beschermers. In dit boekje zijn negentig 'daolderse plekkies' in de spotlights gezet. Dit zijn plekken die gekoesterd worden en die in de lange geschiedenis van Het Drentse Landschap bijzonder zijn. Met het Drentse woord 'daolders' wordt de waardevolle

en kostbare waarde onderstreept van de plekken die worden aangedaan. En we deden nog meer in ons jubileumjaar. Zo ging in oktober de film *WILDEBOEL!* van Henk en Janetta Bos van Nighthawk Productions Assen in première. *WILDEBOEL!* werd in een periode van maar liefst drie jaar opgenomen in de natuurgebieden van Het Drentse Landschap. Gebieden die verspreid liggen door heel Drenthe. Dieren werden soms wekenlang gevolgd in hun eigen leefomgeving en dat werd door de natuurfilmers zeer gedetailleerd vastgelegd. Het resulteerde in unieke opnamen in de Drentse natuur.

En we organiseerden speciale jubileumactiviteiten, waaronder een open dag in Orvelte, jubileumconcerten in onze kerken en demonstraties schapen drijven bij onze schaapskooien in het Hijkerveld en Doldersum.

Het Drentse Landschap
in beeld

A large group of approximately 50 people, mostly men, are posed for a group photo on a lush green golf course. They are arranged in several rows, with some standing in the front and others slightly behind. The background features a winding path, dense trees, and a small building in the distance. In the top right corner, there is a large white number '4' inside a white circle.

4

Organisatie en personeelsbeleid

4.1 Organisatie

Ontwikkeling, veiligheid en een toekomstbestendige organisatie

De herinrichting van het team Organisatie & Ondersteuning (O&O) heeft geleid tot een nieuw organogram. Het voormalige team O&O is deels opgegaan in een nieuw team, *Samenleving*, terwijl HR en het cluster Financiën uit het team O&O zijn gehaald en bij de staf zijn gevoegd.

Daarnaast hebben we ons in 2024 gefocust op het versnellen van de digitalisering van verschillende processen en het herinrichten van de administratieve ondersteuning, met als doel het creëren van een efficiënter werkklimaat.

Bij Het Drentse Landschap staat de ontwikkeling van onze medewerkers centraal. Regelmatig overleg tussen medewerkers, de personeelsvertegenwoordiging (PVT), het managementteam (MT) en de personeelsadviseur zorgt ervoor dat we continu kunnen inspelen op de behoeften van de organisatie en haar medewerkers. Voorstellen voor opleidingen, vragen over arbeidsomstandigheden en veiligheid, en suggesties voor verbetering worden actief opgepakt.

We benutten het opleidingsbudget optimaal. De trainingen dragen niet alleen bij aan de persoonlijke groei van medewerkers, maar versterken ook de organisatie als geheel. Een concreet voorbeeld is de jaarlijkse veiligheidsstraining voor onze twee preventiemedewerkers. Daarnaast hebben we in 2024 een tweede collega opgeleid tot Leermeester Bouw, zodat we stagiair(e)s, bbl'ers en jonge onderhoudsmedewerkers binnen het team Monumenten optimaal kunnen begeleiden. Om deze investeringen mogelijk te maken, maken we actief gebruik van subsidieregelingen. De ontvangen subsidies helpen ons om medewerkers verder op te leiden en hun kennis en vaardigheden te vergroten.

Binnen Het Drentse Landschap krijgen medewerkers de ruimte om hun eigen werk en doelen vorm te geven. Deze autonomie werpt zijn vruchten af, onder meer doordat er steeds meer resultaatgericht vanuit rollen wordt gewerkt.

Met het oog op de toekomst anticiperen we op de uitdagingen van de arbeidsmarkt. Hoewel we nog steeds bevlogen nieuwe medewerkers aantrekken en aan ons binden, zijn we ons bewust van de noodzaak van een flexibele aanpak. We onderzoeken voortdurend hoe we processen verder kunnen automatiseren, verduurzamen en digitaliseren. Daarbij betrekken we onze medewerkers actief: zij zijn immers de professionals die het beste kunnen bepalen hoe hun werk effectief en efficiënt kan worden uitgevoerd. Door hun expertise te benutten, kunnen we de organisatie toekomstbestendig maken.

Bedrijfsprocessen

In 2023 is een start gemaakt met het in kaart brengen van alle bedrijfsprocessen binnen Het Drentse Landschap. In 2024 hebben we de volgende stap gezet door de maatschappelijke en economische effecten van deze processen verder te onderzoeken. We hebben inzicht gekregen in hoe we ons MVO-beleid structureel kunnen integreren in onze organisatie en welke impact onze beslissingen hebben op duurzaamheid en sociale verantwoordelijkheid. Dit onderzoek gaat verder dan onze eerdere verduurzamingsinspanningen. We willen verkennen hoe we duurzamer kunnen inkopen, hoe we onze processen efficiënter kunnen inrichten om energieverbruik, afvalproductie en CO₂-uitstoot te verminderen, en welke maatregelen kunnen bijdragen aan een betere arbeidsproductiviteit en een lager ziekteverzuim. Daarnaast stimuleren we de ontwikkeling en het welzijn van onze medewerkers door middel van scholing, veilige werkomstandigheden en gezondheidsbevordering. Waar mogelijk werken we samen met partners die eveneens duurzaamheid en maatschappelijke betrokkenheid hoog in het vaandel hebben. Hoewel we nog aan het begin van dit traject staan, is MVO een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst.

Bij deze ontwikkeling worden we ondersteund door DZyzzion en werken we samen met onze collega-organisaties Het Groninger Landschap en It Fryske Gea.

Veilig werken & Arbobeleid

Veiligheid staat voorop bij Het Drentse Landschap. In 2024 hebben we onze inspanningen op dit gebied verder versterkt. Hoewel twee bhv'ers hun functie neerlegden, konden we gelukkig direct een collega verwelkomen om het team weer op volle sterkte te brengen. Onze vier bhv'ers komen drie keer per jaar samen voor trainingen en oefeningen, onder begeleiding van onze preventiemedewerker en coördinator BHV.

De samenwerking met Landschapsbeheer Drenthe op het gebied van bedrijfshulpverlening heeft een nieuwe impuls gekregen door de wisseling van enkele bhv'ers. Aangezien we hetzelfde pand delen, bundelen we onze krachten door samen te trainen en ervaringen uit te wisselen. Ook hebben we een gezamenlijk ontruimingsplan voor de Kloosterstraat opgesteld. Alle nieuwe bhv'ers hebben een training gevolgd bij een erkende NIBHV-opleider, en het gehele team volgt jaarlijks een herhalings training om hun kennis en vaardigheden up-to-date te houden.

We hebben in 2024 nog meer belangrijke stappen gezet op het gebied van veiligheid. Vijf kantoormedewerkers hebben een AED-training gevolgd, en negen medewerkers hebben zich vrijwillig laten testen op de ziekte van Lyme.

Om de bewustwording rondom veilig werken te vergroten, zijn er drie themabijeenkomsten georganiseerd over de volgende onderwerpen:

- 'Zo voorkom je tekenbeten': alles over preventie en bescherming tegen Lyme.
- 'Tillen, dragen, duwen en trekken': tips en technieken om lichamelijke belasting te verminderen.
- 'PBM's: Persoonlijke Beschermingsmiddelen': hoe ze optimaal in te zetten voor maximale veiligheid.

Om meer uniformiteit te bereiken in de kleding van medewerkers, vrijwilligers en vrijwillige toezichthouders, is in 2024 het kledingbeleid geactualiseerd, voortbouwend op de uitrol van nieuwe dienstkleding die in 2020 en 2021 is gestart.

Personeelsvertegenwoordiging

De personeelsvertegenwoordiging (PVT) heeft onlangs een nieuw lid verwelkomd vanwege het vertrek van een collega. Met deze aanvulling blijft de PVT goed vertegenwoordigd en in staat om de belangen van medewerkers effectief te behartigen.

De PVT komt driemaal per jaar samen met de directie om uiteenlopende onderwerpen te bespreken die van belang zijn voor de organisatie en haar medewerkers. Belangrijke gespreksthema's zijn onder andere de lopende cao-onderhandelingen en de daarbij horende looneisen, de verdere ontwikkeling van de organisatiestructuur en de doorontwikkeling van het team Natuur & Landschap en het team Samenleving. Daarnaast is er bijzondere aandacht voor het ziekteverzuim binnen de organisatie, met name langdurige ziektegevallen, en wordt er gekeken naar mogelijke maatregelen om medewerkers duurzaam inzetbaar te houden en preventief te ondersteunen.

De PVT is een essentiële schakel tussen medewerkers en de directie, waarbij open dialoog en constructieve samenwerking centraal staan.

Klachten

In 2024 is er één officiële klacht ingediend bij Het Drentse Landschap, die volgens de klachtenprocedure is afgehandeld.

4.2 Personeelsbeleid

Personeelsformatie

Op 31 december 2024 telde de personeelsformatie van Het Drentse Landschap 49 medewerkers, een lichte stijging ten opzichte van de 48 medewerkers op 31 december 2023. In termen van fte's groeide de formatie van 43,87 naar 44,7 fte in 2024.

De verdeling van medewerkers per type contract ziet er als volgt uit:

- Vaste contracten: 41 medewerkers (40 in 2023)
- Tijdelijke contracten: 8 medewerkers (6 in 2023)
- BBL/leerwerkcontracten: 3 medewerkers (3 in 2023)

Deze groei is het gevolg van de toename van werk door de aankoop van nieuwe terreinen en objecten, wat heeft geleid tot een uitbreiding van de werkzaamheden en daarmee de personeelsbehoefte.

Om zowel voor de organisatie als voor de medewerkers de juiste match te maken, bieden we eerst een jaarcontract aan. Dit biedt beide partijen de gelegenheid om te beoordelen of het een geschikte en langdurige samenwerking is. In de zomermaanden heeft een stagiaire een tijdelijk contract gekregen om de bezetting van de receptie te ondersteunen, wat de tijdelijke groei in medewerkers deels verklaart.

Personeelsverloop

In 2024 hebben in totaal twaalf medewerkers Het Drentse Landschap verlaten. Eén medewerker ging met vervroegd pensioen, terwijl drie collega's een nieuwe uitdaging buiten de organisatie vonden. Daarnaast liep de tijdelijke aanstelling / het vakantiewerk van één medewerker af. De overige zeven vertrekkende medewerkers waren stagiairs of werkten op basis van een BBL-contract waarvan de looptijd was geëindigd.

Dit verloop is een natuurlijk onderdeel van de dynamiek binnen de organisatie, waarbij we continu werken aan het aantrekken en begeleiden van nieuwe talenten.

Personeelsopbouw

Aan het eind van 2024 bestond het personeelsbestand van Het Drentse Landschap uit een man-vrouwverhouding van 64:36 (69:31 in 2023). Wat betreft de leeftijdsopbouw zag het personeelsbestand er als volgt uit:

- 60 tot 67 jaar: 13 medewerkers
- 45 tot 59 jaar: 20 medewerkers
- 31 tot 44 jaar: 7 medewerkers
- 17 tot 30 jaar: 10 medewerkers

Deze spreiding weerspiegelt de diversiteit van onze medewerkers in zowel leeftijd als ervaring, wat bijdraagt aan een evenwichtige en veelzijdige organisatie.

In 2024 heeft één medewerker gebruikge maakt van de Seniorenregeling. Doordat deze medewerker minder is gaan werken, hebben we een jongere medewerker meer uren aan kunnen bieden. Ook met een aantal andere medewerkers zijn gesprekken gevoerd over de mogelijkheden die de Seniorenregeling biedt, maar zij hebben besloten om geen gebruik te maken van deze regeling.

Digitalisering van de jaargesprekken

In 2024 zijn we gestart met de digitalisering van de jaargesprekken. Dit biedt veel voordelen ten opzichte van de traditionele, papieren aanpak. Het proces wordt hierdoor overzichtelijker, efficiënter en beter toegankelijk voor zowel medewerkers als leidinggevenden. Bovendien zorgen regelmatige gesprekken over prestaties, ontwikkeling en welzijn voor een gestructureerde aanpak, waardoor talenten optimaal worden benut en groei wordt gestimuleerd.

Bij de jaargesprekken hanteren we de volgende uitgangspunten:

- **Lerende organisatie** – We bieden voldoende ontwikkelmogelijkheden om continu te blijven groeien.
- **Duurzame inzetbaarheid** – We streven naar een gezonde en toekomstbestendige werkomgeving.
- **Eigen regie** – Medewerkers nemen zelf de leiding over hun loopbaan binnen Het Drentse Landschap.

Door deze werkwijze versterken we onze organisatie en creëren we een werkomgeving waarin medewerkers zich blijven ontwikkelen en met plezier bijdragen aan onze missie.

Werving en selectie

Dit jaar hebben we opnieuw veel plezierige sollicitatiegesprekken gevoerd met enthousiaste kandidaten, die stuk voor stuk een groot hart hebben voor Het Drentse Landschap. We zijn verheugd te kunnen melden dat alle vacatures succesvol zijn ingevuld. In 2024 zijn er negen nieuwe medewerkers gestart, waaronder drie bbl'ers. Dit leidde tot de nodige inwerkprogramma's. Daarnaast is er één medewerker aangenomen die eerder zeven maanden gedetacheerd was om ervaring op te doen binnen onze organisatie. Door zowel vervangingen als uitbreiding waren er verschillende openstaande vacatures, namelijk:

- Vakantiewerk receptie
- Medewerker communicatie
- Senior communicatiemedewerker
- Rayonbeheerder
- Schaapherder
- Teamhoofd Natuur & Landschap

Net als veel andere organisaties ervaren wij dat het werven van nieuw personeel steeds uitdagender wordt. De krappe arbeidsmarkt vraagt om een gerichte en creatieve aanpak om de juiste mensen te vinden.

Om aantrekkelijk te blijven als werkgever, investeren we in een prettige werkomgeving, goede arbeidsvoorwaarden en volop ontwikkelmogelijkheden voor onze medewerkers. Daarnaast blijven we zoeken naar nieuwe manieren om talent aan te trekken en te behouden, bijvoorbeeld door onze zichtbaarheid als werkgever te vergroten en ons netwerk optimaal te benutten.

Ondanks deze uitdagingen blijft het aantrekken en behouden van talent een prioriteit. We zetten ons in om de juiste mensen op de juiste plek te krijgen, zodat we als organisatie goed kunnen blijven functioneren en groeien.

Opnemen van verlof

Het verlofportaal in AFAS biedt medewerkers de mogelijkheid om hun verlof eenvoudig zelf bij te houden en aan te vragen. Dankzij deze digitale oplossing is er altijd duidelijk en actueel inzicht in het aantal beschikbare verlofdagen, zowel per individu als per afdeling. Bovendien kunnen medewerkers via de AFAS Pocketapp op hun mobiele telefoon gemakkelijk zien waar ze recht op hebben en direct verlof aanvragen.

Alle verlofsoorten en bijbehorende regels zijn overzichtelijk vastgelegd in het systeem, zodat medewerkers altijd weten welke mogelijkheden er zijn.

In 2024 heeft één collega gebruikgemaakt van aanvullend geboorteverlof en betaald ouderschapsverlof. Een aantal medewerkers heeft gebruikgemaakt van bijzonder verlof en zorgverlof.

Ziekteverzuim: aandacht voor preventie en ondersteuning

In 2024 bedroeg het ziekteverzuim binnen onze organisatie 4,6%. Hoewel dit een lichte stijging is ten opzichte van 2023 (4,5%), ligt het nog steeds onder het landelijk gemiddelde van 4,8%. De toename wordt voornamelijk veroorzaakt door langdurig verzuim bij vier medewerkers, wat tevens heeft geleid tot een hogere gemiddelde verzuimduur van 25 dagen.

Een positief punt is dat 21 medewerkers zich in 2024 helemaal niet ziek hebben gemeld. Daarnaast is het frequent verzuim – gedefinieerd als drie of meer ziekmeldingen per werknemer – stabiel gebleven ten opzichte van vorig jaar. Met medewerkers die frequent verzuimen, gaan we in gesprek om te onderzoeken hoe we hen het beste kunnen ondersteunen en verdere uitval kunnen voorkomen. We zetten in op preventie en een open dialoog om het welzijn van onze medewerkers te bevorderen.

Stagebeleid: een frisse blik op onze organisatie

Ook in 2024 wisten enthousiaste studenten ons moeiteloos te vinden. Zonder dat we vacatures hoefden te plaatsen, kregen we verschillende aanvragen van studenten die graag stage bij ons wilden lopen. En dat waarderen we enorm! Stagiairs brengen niet alleen nieuwe energie en frisse ideeën, maar geven ons ook een andere kijk op onze organisatie en werkprocessen.

Dit jaar hebben vier studenten met succes een stage van zes maanden afgerond. Eén van hen liep stage bij het team Monumenten, een andere bij HR, en twee stagiairs versterkten het team Natuur & Landschap.

We blijven ons inzetten voor een leerzame en inspirerende stageomgeving, waarin studenten zich kunnen ontwikkelen én wij als organisatie van hen kunnen leren.

Vertrouwenspersoon en arbeidsomstandighedensprekkuur

Voor vragen of zorgen over veiligheid kunnen medewerkers terecht bij hun leidinggevende, de interne vertrouwenspersoon of, indien gewenst, bij de externe vertrouwenspersoon van onze arbodienst HumanCapitalCare.

In 2024 heeft één medewerker contact gehad met de externe vertrouwenspersoon. Deze gesprekken zijn altijd volledig anoniem en vertrouwelijk, zodat iedereen zich vrij voelt om zijn of haar zorgen te uiten.

Daarnaast hebben twee medewerkers gebruikgemaakt van het arbeidsomstandighedensprekkuur, een preventief spreekuur dat helpt om werkgerelateerde problemen tijdig te signaleren en klachten of verzuim te voorkomen. Tijdens deze gesprekken ontvingen zij advies van een deskundige over arbeidsomstandigheden en mogelijke oplossingen. Medewerkers kunnen hier terecht met vragen over dreigend verzuim, gezondheidsklachten door het werk of andere arbeidgerelateerde uitdagingen. De bedrijfsarts biedt daarbij ondersteuning en advies over hoe zij met specifieke situaties op de werkvloer kunnen omgaan.

A photograph of two young birds, possibly sparrows, perched on a weathered, mossy tree branch. The birds have greyish-brown plumage and bright orange-yellow beaks. A large white number '5' is superimposed within a white circular outline in the upper right quadrant of the image.

5

Jaarrekening 2024

5.1 Financiën

Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen

Dit jaarverslag en de hierin opgenomen geconsolideerde jaarrekening zijn opgesteld overeenkomstig de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen van de Raad voor de Jaarverslaggeving, hierna kortweg de Richtlijn genoemd.

De Richtlijn vormt een essentieel onderdeel van de beoordelingen door het Centraal Bureau Fondsenwerving in het kader van de CBF-erkenningsregeling. De Richtlijn stelt dat een jaarverslaglegging antwoord moet geven op de volgende vragen:

- Welk deel van de giften blijft over voor het doel?
- Worden de middelen daadwerkelijk besteed of worden ze geheel of gedeeltelijk vastgezet in reserves?
- Worden de middelen daadwerkelijk besteed aan het bij de werving aangegeven doel?

De jaarrekening 2024 bestaat uit de volgende onderdelen:

- Geconsolideerde balans per 31 december 2024
- Geconsolideerde staat van baten en lasten
- Toelichting op balans en staat van baten en lasten

De geconsolideerde cijfers betreffen:

- Stichting Het Drentse Landschap
- Stichting Oude Drentse Kerken
- Stichting Drs. A.V.J. den Hartogh Fonds
- Stichting Fonds Onrendabele Monumenten
- Stichting Museum De Buitenplaats
- Stichting Nijssinghuis
- Beheerboerderijen Het Drentse Landschap B.V.
- B.V. Landgoed 'Westersche Veld van Rolde'

Financieel beleid: zorgvuldig beheer voor duurzame continuïteit

Het Drentse Landschap streeft naar een transparant en verantwoord financieel beheer, gericht op het waarborgen van de continuïteit van de organisatie en het realiseren van onze doelstellingen op lange termijn. Hieronder volgt een overzicht van ons beleid op het gebied van fondsenwerving, kostenbeheer, reserves en beleggingen.

Beleid fondsenwerving

Bij het werven van fondsen hanteren we als uitgangspunt dat de kosten niet meer dan 25 procent van de baten mogen bedragen. We streven naar een efficiënte en effectieve fondsenwerving om de impact van onze activiteiten te maximaliseren.

Beleid kosten beheer en administratie

Het beleid van Het Drentse Landschap is erop gericht om de kosten van beheer en administratie zo laag mogelijk te houden. Kostenbeperking is echter geen doel op zich, aangezien dit ten koste kan gaan van de kwaliteit van het beheer en de bedrijfsvoering.

We kiezen ervoor om de kosten van beheer en administratie te relateren aan de totale baten. Dit percentage wordt echter sterk beïnvloed door de (financiële) omvang van projecten en de aankopen van grond en gebouwen. Daarom drukken we de kosten van beheer en administratie uit als een percentage van de reguliere baten. Dit zijn de jaarlijkse baten exclusief de baten uit bijdragen voor projecten en subsidies van overheden, en de aankopen van natuurterreinen en gebouwen. De Auditcommissie heeft de normstelling voor de kosten van beheer en administratie in relatie tot bovengenoemde reguliere baten vastgesteld op 13 procent.

Beleid reserves

De jaarlijkse overschotten en tekorten worden toegedeeld aan de continuïteits- of bestemmingsreserve. De Raad van Toezicht is bevoegd te bepalen waarvoor de reserves worden ingezet, op advies van de Auditcommissie.

Beleggingsbeleid

De beursgenoteerde beleggingen vormen een onderdeel van de totale activa van Het Drentse Landschap. De omvang en de te lopen risico's van deze beleggingsportefeuille worden afgestemd op de korte- en langetermijnverplichtingen van de organisatie. Dit vormt de input voor een passende strategische assetallocatie van de beursgenoteerde beleggingen. In de praktijk wordt onderscheid gemaakt tussen (benodigd) werkkapitaal en belegbaar kapitaal (beleggingsportefeuille). Het benodigd

werkkapitaal wordt bepaald door middel van een inschatting van de maximaal beschikbare liquiditeiten uit hoofde van operationele bedrijfsvoering voor de komende twee jaar.

Beleggingen die in strijd zijn met de doelstellingen en waarden van Het Drentse Landschap worden niet aangekocht of na constatering onmiddellijk verwijderd.

De beleggingsportefeuille wordt belegd conform de richtlijnen van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen en het Reglement CBF-Keur.

Duurzaam beleggen

De portefeuille is volledig duurzaam ingericht. Bij alle beleggingstitels worden de aspecten leefomgeving, sociaal ondernemingsgedrag en goed bestuur (ESG) meegewogen. De criteria dienen in lijn te zijn met de missie van Het Drentse Landschap.

Het Drentse Landschap kiest bij voorkeur voor een duurzame beleggingsstijl waarbij de gekozen beleggingen een positieve, meetbare bijdrage leveren aan de zeventien duurzame ontwikkelingsdoelen die in 2015 door de VN zijn geformuleerd.

Beleggingsdoelstellingen

Het primaire doel van de beleggingen is het waarborgen van de continuïteit van de organisatie op de middellange en lange termijn. Het financieel beleggingsdoel is het in stand houden van het vermogen op de lange termijn, gecorrigeerd voor inflatie. Het Drentse Landschap verwacht op de lange termijn (15 jaar en langer) een gemiddeld bruto rendement op de beleggingsportefeuille van 3,5 procent. Het beleggingsbeleid wordt hierop afgestemd.

Beleggingscategorieën

Om zoveel mogelijk te voorkomen dat in enig jaar het rendement onder de nul procent zakt, zal minimaal 70 procent van de beleggingsportefeuille in risicomijdende beleggingscategorieën (obligaties, liquiditeiten en alternatieve impactbeleggingen) worden belegd. Daarnaast zal maximaal 30 procent van de beleggingsportefeuille worden belegd in risicodragende beleggingscategorieën met een zogeheten defensief risicoprofiel (aandelen, onroerend goed en grondstoffen).

Uitvoering beleggingsbeleid

Het Drentse Landschap heeft besloten het dagelijks beheer van het vrij belegbaar vermogen over te dragen aan één of meer professionele vermogensbeheerders die onder toezicht staan van de Autoriteit Financiële Markten. Het mandaat met de vermogensbeheerder(s) is vastgelegd in een Overeenkomst tot Beheer van vermogen, conform onderhavig beleggingsstatuut. De directie is bevoegd om namens Het Drentse Landschap de vermogensbeheerovereenkomst(en) te tekenen.

De Raad van Toezicht wordt via de Auditcommissie door de directie minimaal twee keer per jaar op de hoogte gesteld van de ontwikkelingen en de resultaten van de beleggingsportefeuille. Na afloop van elk kalenderjaar wordt door de directie conform de statuten verantwoording afgelegd over de resultaten en het gevoerde beleggingsbeleid.

De externe beheerder is verantwoordelijk voor zijn interne controlemaatregelen gericht op de juistheid en volledigheid van de beleggingen en de inkomsten daaruit. De beheerder rapporteert per kwartaal aan Het Drentse Landschap.

5.2 Risicomanagement

Risicomatrix, risk response en risicobereidheid

Om de bedrijfsrisico's in beeld te brengen werkt Het Drentse Landschap met een risicomatrix op basis van het zogeheten COSO-model. Hierin worden risico's onderverdeeld in strategische risico's, operationele risico's en financiële risico's. Voor wat betreft dit laatste punt is het beleid dat alleen financiële verplichtingen kunnen worden aangegaan als ze gedekt zijn vanuit de begroting of als er een projectplan is goedgekeurd door leden van het managementteam, de controller en de directeur. In de risicomatrix wordt per risico steeds een inschatting gemaakt van de kansen en de impact die een risico kan hebben. Deze scores zijn gecategoriseerd in:

- Laag/acceptabel
- Gemiddeld
- Meer dan gemiddeld
- Hoog

Voor wat betreft de risicobereidheid is het uitgangspunt van Het Drentse Landschap dat er altijd een financiële buffer moet zijn om alle risico's te kunnen afdekken. Het Drentse Landschap is een financieel gezonde organisatie die beschikt over een significante continuïteitsreserve. Daarnaast beschikt Het Drentse Landschap over een aantal bestemmingsreserves waaruit tegenvallers eventueel gedekt kunnen worden. Ten slotte heeft Het Drentse Landschap nog strategische (ruil)gronden in haar bezit. Deze zouden eventueel verkocht kunnen worden indien dit noodzakelijk is.

In het hiernavolgende een korte analyse van de risico's die Het Drentse Landschap voor 2025 voorziet. We staan stil bij wat het risico is, welke (financiële) risico's dit met zich meebrengt en welke beheermaatregel(en) er wel/niet nodig is/zijn.

Strategische risico's

– Maatregelen in het kader van de stikstof-problematiek

Het kabinet-Schoof heeft het Nationaal Programma Landelijk gebied van het vorige kabinet van tafel geveegd. Dit programma moest Nederland uit de stikstofcrisis halen. Het is onduidelijk wat er nu wordt gedaan

om de stikstofuitstoot te verminderen. De provincie Drenthe heeft wel geld voor een pakket maatregelen gekregen en zal hier ook mee aan de slag gaan. Een recente rechtelijke uitspraak heeft nogmaals laten zien dat de overheid maatregelen moet nemen voordat er nieuwe vergunningen kunnen worden uitgegeven. Dat geldt voor alle sectoren.

(Financiële) risico's: Toenemende polarisatie omdat de natuursector wordt gezien als veroorzaker van alle problemen waar Nederland mee te maken heeft. Als dit politiek wordt gemaakt dan zou dit niet alleen gevolgen hebben voor ons imago, maar ook voor de kwaliteit van de natuur. Echter, het gaat hierbij om extra (financiële) maatregelen die niet onze bedrijfscontinuïteit beïnvloeden. Het financiële risico is daarom laag.

Beheermaatregel(en): Belangrijk is om te laten zien dat natuurbeheer veel geld kost en steeds meer omdat juist buiten de natuur geen extra maatregelen worden genomen om de stikstofuitstoot naar beneden te brengen. Daarnaast zullen we proberen om samen met overheden en stakeholders tot een gezamenlijke aanpak te komen.

– Vertraging realisatie Natuur Netwerk Drenthe

Inmiddels is duidelijk dat het Natuur Netwerk Nederland (NNN) niet in 2027 gerealiseerd zal worden. De gebiedsprocessen die hiervoor lopen, worden inmiddels gehinderd door de stilstand op het stikstof-dossier. Ook is de grondmarkt erg in beweging door andere opgaven zoals onder andere energievoorzieningen en landbouwtransitie. Hierdoor wordt de grond steeds duurder.

(Financiële) risico's: Het NNN is een belangrijk middel om de kwaliteit van de Drentse natuur te vergroten. Elke vertraging levert verlies aan biodiversiteit op, maar zorgt ook voor hogere grondprijzen omdat de druk op grond groot is. Het financieel risico is laag, omdat we ook kunnen besluiten om geen grond aan te kopen.

Beheermaatregel(en): Het Drentse Landschap zet in op extra inzet van personeel en additionele middelen voor grondverwerving. Dit doen we bijvoorbeeld door particulieren

te vragen ons hierbij financieel te steunen. Hiervoor is inmiddels ook het Natuurfonds Drenthe opgericht.

– **Klimaatverandering**

Klimaatverandering zorgt ervoor dat het weer steeds extremer en onvoorspelbaarder wordt. Heftige stormen en veel neerslag zullen vaker voorkomen. Ook in Drenthe is op sommige plekken sprake van veenoxidatie, waardoor panden kunnen gaan verzakken.

(Financiële) risico's: Door extreem weer kan veel schade ontstaan aan onze natuurgebieden en gebouwen. Financieel kan dit variëren van enkele tienduizenden euro's tot honderden bij ernstige schade. Stormschade in onze bossen zorgt overigens voor extra opbrengsten omdat we het hout kunnen verkopen. Echter, hier staat ook vaak een herplantingsopgave tegenover. Ook zijn we verzekerd voor de meeste schade aan onze gebouwen. Het financiële risico is gemiddeld.

Beheermaatregel(en): Zorgdragen voor een goed niveau van de kwaliteit van onze natuurgebieden en gebouwen door regelmatig inspecties uit te voeren. Op deze manier verwachten we dat de schade beperkt kan worden.

– **Integriteit**

Het Drentse Landschap heeft een integriteitsbeleid vastgesteld en er is een interne en externe vertrouwenspersoon. Ook is de gedragscode geactualiseerd en door alle medewerkers ondertekend. Nieuwe medewerkers en vrijwilligers moeten voor ondertekening van de overeenkomst de gedragscode ondertekenen.

(Financiële) risico's: Reputatieschade indien het integriteitsbeleid geschonden wordt. Het financiële risico is laag/acceptabel.

Beheermaatregel(en): Het Drentse Landschap probeert te voorkomen dat er onwenselijk gedrag plaatsvindt binnen onze organisatie. Het onderwerp wordt daarom regelmatig geagendeerd, bijvoorbeeld bij werkoverleggen en bij de jaargesprekken.

– **Beveiliging IT-systemen**

De beveiliging van IT-systemen, de beveiliging van informatie en compliance met IT-gerelateerde wet- en regelgeving (AVG) vereist voortdurend aandacht en ontwikkeling. Ook zich snel ontwikkelende

technologieën zoals Artificial Intelligence (AI) en nieuwe wet- en regelgeving vormen daarbij risico's voor onze IT-omgeving. Wij beschermen onze systemen en data met verscheidende maatregelen op hardware- en softwareniveau, het IT-gedrag van medewerkers en het werken met gecertificeerde leveranciers.

(Financiële) risico's: Er bestaan verscheidende risico's in de sector van IT. De meest significante IT-risico's betreffen het risico op hackers (ongoorloofde toegang) en risico's die de beschikbaarheid van data en systemen voor de medewerkers onderbreekt. Dit kan zich uiten in significante financiële schade en reputatieschade. Het financieel risico is gemiddeld.

Beheermaatregel(en): Om deze risico's te beheersen worden medewerkers regelmatig geïnformeerd over risico's en gevolgen bij het niet naleven van de afspraken die hierover gemaakt zijn. Verder worden systematisch verscheidende maatregelen getroffen om de risico's te minimaliseren, zoals firewalls, automatische updates, multi-factor-authenticatie en monitoring op naleving van het geprogrammeerde beleid. Voor 2025 worden de processen van IT verder uitgewerkt en geanalyseerd op risico's en wordt er een aanscherping van ons IT-beleid toegepast. Verder worden de volgende maatregelen toegepast: actualisatie van informatiebeveiligings- en privacybeleid, proactief risicobeheer, evaluatie kwaliteit van leveranciers en interne controle op autorisaties.

Operationele risico's

– **Begrazingsbeheer**

Het Drentse Landschap beheert veel van haar terreinen met schapen en runderen. Vanwege de komst van de wolf hebben we ons begrazingsbeheer de afgelopen jaren behoorlijk moeten aanpassen. Daarnaast heeft het Blauwtongvirus in 2024 ervoor gezorgd dat de kuddes lange tijd niet konden worden ingezet.

(Financiële) risico's: Niet alleen leiden genoemde ontwikkelingen tot een teruggang van de kwaliteit van de natuur, maar ook nemen de kosten voor beheer enorm toe. Voor een deel zijn deze kosten in 2024 nog door de provincie gecompenseerd, maar het is onduidelijk of dit structureel wordt.

Daarnaast blijft de onzekerheid of we genoeg maatregelen hebben genomen. Het financiële risico is laag/acceptabel.

Beheermaatregel(en): De inzet van wolfwerende maatregelen en het monitoren van het gedrag van de wolf moeten uiteindelijk zorgen voor minder werk en minder kosten. Het Drentse Landschap heeft in 2024 twee extra herders aangesteld, waardoor we onze schapen meer flexibel kunnen inzetten.

– Personele ontwikkeling

In de komende jaren gaat 25% van het personeel (met name bij het team Natuur & Landschap) van Het Drentse Landschap met pensioen.

(Financiële) risico's: Vertrek van medewerkers zorgt voor een fors verlies aan kennis en ervaring. Het risico is dat langere tijd niet voldoende kwaliteit aanwezig is om alle taken goed te kunnen uitvoeren. De inschatting is dat dit een laag/acceptabel risico is.

Beheermaatregel(en): We investeren vroegtijdig in kennisoverdracht en gesprekken met betrokkenen om zo een goede inschatting te kunnen maken hoe we tijdig op hun vertrek kunnen anticiperen. De huidige krapte op de arbeidsmarkt leidt ertoe dat vacatures momenteel moeilijk in te vullen zijn.

– Problemen met molenroedes

Uit recent onderzoek als gevolg van de breuk van roedes elders in het land is gebleken dat roedes die in de jaren 70 zijn vervaardigd op de lasnaden kunnen breken. Het Drentse Landschap bezit negen molens met dergelijke roedes. Het risico bestaat dat molens moeten worden stilgezet om breuk van roedes te voorkomen. Dit is niet alleen slecht voor de instandhouding van de molens, maar kan ook tot onrust onder molenaars en reputatieschade leiden. Ook het onverwacht breken van roedes kan niet worden uitgesloten. Dit kan (ernstig) letsel of schade veroorzaken.

(Financiële) risico's: Het financieel risico wordt hoog geschat.

Beheermaatregel(en): Er wordt nader onderzoek gedaan naar de staat van de roedes om de risico's beter in te kunnen schatten. Indien herstel van roedes noodzakelijk blijkt, worden de herstelkosten bepaald. Op basis hiervan kan worden besloten of het herstel wordt uitgevoerd of

dat het noodzakelijk is om de molen stil te zetten.

– Verduurzaming gebouwen

Het Drentse Landschap werkt aan het verduurzamen van haar gebouwen. Hiervoor is extra geld beschikbaar, maar omdat de opgave groot is, gaat er veel tijd overheen voordat we dit gerealiseerd hebben. Het beleid van de overheid is dat alle gebouwen op termijn energieneutraal moeten zijn. Onduidelijk is nu nog hoe deze verplichting er voor monumenten uit komt te zien.

(Financiële) risico's: Het financiële risico laag.

Beheermaatregel(en): We geven voorlichting over wat huurders zelf kunnen doen om hun pand beter te isoleren of het energiegebruik aan te passen. Ook zijn we zoals gezegd gestart met het versnellen van de verduurzamingsopgave. De hoop is dat ook vanuit de overheid monumentenbezitters meer tijd en extra geld krijgen om monumentale panden te verduurzamen.

– Onvoldoende middelen voor onderhoud (onrendabele) monumenten

De kosten voor het beheer van onze panden zijn enorm gestegen de laatste jaren. Dat geldt ook voor onze zogeheten onrendabele monumenten. Vanuit de overheid ontvangen we een SIM-subsidie, maar die is onvoldoende om alle kosten te dekken.

(Financiële) risico's: Door de kostenstijging kan er minder werk worden verzet, maar ook leidt dit tot hogere bruidsschatten voor onrendabele monumenten. Dit kan ertoe leiden dat dergelijke gebouwen niet worden overgedragen, wat weer gevolgen kan hebben voor het behoud van het Drentse erfgoed. Het financieel risico is gemiddeld.

Beheermaatregel(en): Bij het maken van de begroting en het initiëren van projecten worden de kosten vanuit onder andere O-prognose altijd zo goed mogelijk in beeld gebracht. Ook hebben we ons beleid ten aanzien van de overname van onrendabele monumenten aangescherpt, waardoor met de bruidsschat die moet worden meegegeven beter de exploitatielast langdurig kan worden gedragen. Dit heeft ook nadelen, zoals hierboven al beschreven.

Risicoanalyse stakeholders

Het Drentse Landschap heeft een risicoanalyse beschikbaar voor de verschillende stake-

holders. Deze analyse zet op een rijtje wat de risico's zijn als een van de stakeholders zijn beleid of werkwijze aanpast. Daarbij gaat het onder meer om de rijksoverheid, de provincie, de gemeenten plus onze beschermers, bedrijfs-sponsoren en huurders. Uit deze analyse blijkt dat er op dit moment geen risico's zijn.

Weerstandsvermogen

Een belangrijk middel om mogelijke toekomstige risico's adequaat aan te pakken is de aanwezigheid van een voldoende financiële buffer aan weerstandsvermogen. Het Drentse Landschap is een financieel gezonde organisatie, want ze beschikt over een significante continuïteitsreserve. De overige

operationele risico's zijn in voldoende mate afgedekt met bestemmingsreserves.

Liquiditeitsratio

In 2024 had Het Drentse Landschap een liquiditeitsratio 6,1. Deze is ruim voldoende om de schulden op korte termijn te kunnen voldoen.

Solvabiliteit

De solvabiliteit laat de verhouding zien tussen het vreemd vermogen en het eigen vermogen op de balans. Ultimo 2024 bedroeg de solvabiliteit 79,6 procent. Dit percentage geeft aan dat Het Drentse Landschap financieel gezond is.

5.3 Verantwoordelijkheidsverklaring

Code Goed Bestuur voor Goede Doelen

De Raad van Toezicht van Stichting Het Drentse Landschap onderschrijft de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen van de Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie (SBF) en handelt overeenkomstig.

In deze verantwoordingsverklaring legt de Raad van Toezicht verantwoording af over drie algemeen geldende principes:

- Het onderscheiden van de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren.
- Het optimaliseren van de effectiviteit en efficiency van bestedingen.
- Het optimaliseren van de omgang met belanghebbenden.

Toezicht houden, besturen en uitvoeren

- Het Drentse Landschap heeft een stichtings-vorm met een Raad van Toezicht en een directeur-bestuurder. De Raad van Toezicht heeft een voorzitter.
- De belangrijke taken van de Raad van Toezicht zijn het toezicht houden op het door de directeur-bestuurder gevoerde beleid, grondaankopen, begroting, jaarverslag en jaarrekening.
- De Raad van Toezicht oefent toezicht uit op basis van stukken die periodiek in zijn vergaderingen worden besproken in aanwezigheid van de directeur-bestuurder en de overige leden van het Management-team.
- De leden van de Raad van Toezicht worden benoemd door de Raad van Toezicht. Voor de leden is statutair een zittingsduur bepaald van vier jaar, met een maximum van twee termijnen. De bestuursleden treden af conform een rooster van aftreden.
- Het functioneren van de directeur-bestuurder wordt in een jaarlijks functioneringsgesprek geëvalueerd door de Raad van Toezicht. Het functioneren van de Raad van Toezicht wordt aan het eind van het jaar geëvalueerd.
- De Raad van Toezicht legt door middel van het jaarverslag en de jaarrekening verantwoording af aan de beschermers van de organisatie en de subsidieverstrekkers.

Effectiviteit en efficiency van bestedingen

- Door het vaststellen van het meerjaren-beleidsplan en de daaruit voortvloeiende jaarplannen en begrotingen geeft de Raad van Toezicht vorm aan de doelstellingen van Het Drentse Landschap.
- In het meerjarenbeleidsplan staan richting-gevende doelstellingen. In de jaarlijkse werkplannen worden per product doelstel-lingen geformuleerd.
- Het monitoren en evalueren van de uitvoering van processen en activiteiten vindt plaats door een kritische beoordeling van het jaarverslag door de Raad van Toezicht. Hierbij wordt het jaarverslag ook getoetst aan het meerjarenbeleidsplan en het betreffende jaarwerkplan.
- Monitoring en evaluatie van de uitvoering van activiteiten en interne processen vindt plaats op basis van bespreking en verslag-legging vanuit de sectoren en bespreking in het Managementteam. Overige relevante onderwerpen worden behandeld in de Wetenschappelijke Adviescommissie en de Personeelsvertegenwoordiging met terugmelding in de Raad van Toezicht.
- Onderwerpen die in elk geval jaarlijks aandacht krijgen, zijn de jaarverslagen en jaarrekeningen van de afzonderlijke stichtingen en bv's en de evaluatie van het beheer van de natuurgebieden en de gebouwen.
- Het behandelen van deze aspecten binnen de organisatie vormt een continu proces met globaal de volgende frequenties:

• Managementteam	1 keer per 2 weken
• Raad van Toezicht	3 tot 5 keer per jaar
• Financiële Auditcommissie	2 tot 3 keer per jaar
• Wetenschappelijke Adviescommissie	2 keer per jaar
• Personeelsvertegenwoordiging	2 keer per jaar

De leerpunten uit de monitoring en evaluaties worden met elkaar in dit overleg gedeeld en kunnen worden benut voor of kunnen mede aanleiding geven tot het aanpassen van werkwijzen en procedures.

Omgang met belanghebbenden

- Het Drentse Landschap streeft naar een open dialoog met alle belanghebbenden: medewerkers, vrijwilligers, beschermers, schenkers, relaties, bedrijven, overheden, particulieren, natuur- en milieuorganisaties, waterschappen, fondsen en andere betrokkenen.
- Het Drentse Landschap heeft zowel een intern als een extern AVG-beleid. (De letters AVG staan voor Algemene Verordening Gegevensbescherming.) Het externe AVG-beleid is beschikbaar op de website.
- Het in 2022 geactualiseerde integriteitsbeleid is in 2024 nog steeds van kracht.
- De inhoud en kwaliteit van de informatie wordt door de leidinggevenden gewaarborgd. Het team Organisatie & Ondersteuning is verantwoordelijk voor het stroomlijnen en optimaliseren van de externe communicatie.
- Het Drentse Landschap informeert haar verschillende doelgroepen met specifieke communicatiemiddelen als het Kwartaalblad, het jaarverslag plus de samenvatting van het jaarverslag, de website, persberichten, (digitale) nieuwsbrieven, via sociale media en door het deelnemen aan allerlei overlegorganen en samenwerkingsverbanden.
- Het communicatiebeleid is vastgelegd in het meerjarenbeleidsplan. Het beleid is erop gericht om optimale relaties te hebben met belanghebbenden en hen gericht te informeren. Onderwerpen zijn bijvoorbeeld de belangen van natuur en landschap, de eigen activiteiten, de ontwikkelingen in de natuurgebieden, de instandhouding van het cultureel erfgoed en de besteding van de ontvangen gelden.
- De informatieverstrekking vindt plaats door de verantwoordelijke teams via uitingen als beleidsnota's, publicaties, overleggen met overheden, deelname aan netwerken en overlegorganen. Daarnaast kunnen belanghebbenden via een algemeen telefoonnummer en een algemeen mailadres rechtstreeks contact opnemen met Het Drentse Landschap.
- Het Drentse Landschap heeft een procedure om eventuele klachten correct te kunnen afhandelen. Met enquêtes en evaluaties wordt regelmatig de mening van belanghebbenden gepolst.

5.4 Jaarrekening

Verschillenanalyse jaarrekening 2024 versus begroting 2024 (in euro's) Samenvatting van de uitkomsten van de geconsolideerde jaarrekening 2024

Staat van Baten en Lasten

De jaarrekening sluit met een nadelig saldo van -€ 123.352.
Dit saldo is op basis van een directiebesluit als volgt in de jaarrekening verwerkt:

Toegevoegd/onttrokken aan:		
Bestemmingsreserve St. Drs. A.V.J. den Hartogh Fonds	68.934	1
Bestemmingsreserve St. Oude Drentse Kerken	10.746	2
Bestemmingsreserve Natuurbeheer en grondverwerving	-1.526.001	3
Bestemmingsreserve St. Fonds onrendabele monumenten	213.206	4

Toegevoegd aan:		
Bestemmingsfonds onrendabele monumenten	1.109.764	4

- 1 Exploitatiesaldo van de Stichting Drs. A.V.J. den Hartogh Fonds
- 2 Exploitatiesaldo van de Stichting Oude Drentse Kerken
- 3 Exploitatiesaldo van de Stichting Het Drentse Landschap, Beheerboerderijen
Het Drentse Landschap B.V. en B.V. Landgoed 'Westersche Veld van Rolde'
- 4 Exploitatiesaldo van de Stichting Fonds Onrendabele Monumenten

Het begrote resultaat over 2024 is nihil.
Dat betekent een nadelig verschil ten opzichte van de begroting van - € 123.352.

Analyse van het resultaat 2024 ten opzichte van de begroting 2024: (saldo baten minus lasten)

Omschrijving	Nadelig	Voordelig
Saldo baten en lasten van particulieren		4.089.599
Saldo baten en lasten van bedrijven/instanties		38.515
Saldo aankopen natuurterreinen en gebouwen	-2.844.218	
Saldo projecten	-601.970	
Saldo beheer natuurterreinen en gebouwen		1.585.631
Saldo beheer en administratie		18.702
Saldo voorlichting, promotie		588.133
Saldo beleggingen		345.115
Aandeel derden	-9.527	
Saldo bijzondere last	-3.333.333	
Totaal	-6.789.048	6.665.696
Per saldo voordelig		-123.352

Saldo baten en lasten van particulieren (4.089.599)
Betreft het saldo van legaten, schenkingen en bijdragen van beschermers minus de kosten voor fondswerving. In 2024 hebben we ruim € 4.254.000 aan legaten en schenkingen mogen ontvangen. De legaten en schenkingen worden beperkt begroot vanwege hun onvoorspelbare karakter.

De afgelopen jaren zien we een duidelijk stijgende lijn, meer mensen waarderen onze activiteiten en vertrouwen ons hun geld toe. Ook in 2024 hebben we capaciteit vrijgemaakt om particulieren te ondersteunen in het proces van nalaten en schenken.

Saldo baten en lasten van bedrijven/instanties (38.515)

Betreft het saldo van bijdragen van bedrijfssponsors en schenkingen minus de kosten voor fondsenwerving. Ook dit saldo is hoger dan begroot omdat er meer organisaties zijn die ons in ons werk hebben gesteund dan vooraf verwacht.

Saldo aankopen natuurterreinen en gebouwen (-2.844.218)

Het betreft hier het saldo van aankopen minus de ontvangen subsidies van overheden en fondsen. Meer informatie over de aankopen is elders in dit jaarverslag opgenomen.

Een belangrijk deel van de aankopen in 2024, die € 4,1 mio hoger zijn uitgevallen dan begroot, heeft plaatsgevonden in Noordma en Hondstongen.

De aankoopsubsidies zijn hoger dan begroot omdat deze aankopen binnen het Natuur Netwerk Nederland zijn ondergebracht.

Saldo projecten (-601.970)

Het lagere resultaat is voornamelijk ontstaan door een verschuiving van kosten van het jaar 2023 naar 2024 omdat dit doorlopende projecten zijn.

Belangrijke erfgoedprojecten in 2024 waren de renovatie en verduurzaming van ensemble Museum De Buitenplaats, de afronding van de restauratie en herbestemming van Huis Overcingel, de renovatie van molenaarswoning Woldzigt en het uitvoeren van diverse verduurzamingsmaatregelen.

Binnen Natuur & Landschap zijn onder andere de projecten SKNL-programma Natuur en werkzaamheden in het kader van het Drents Programma Landelijk Gebied (DPLG) uitgevoerd.

Baten van de Nationale Postcode Loterij ad € 937.500,- worden in het jaar van ontvangst verantwoord. In het contract met deze loterijorganisatie staat dat de Postcode Loterij per jaar 'uitsluitend een door haar te bepalen bedrag uit de afdracht van loterijtrekkingen uit zal laten keren'. Dit bedrag wordt in het jaar volgend op het jaar waarop de bate betrekking heeft door de loterijorganisatie uitgekeerd. Derhalve wordt dit ontvangen bedrag in het jaar van ontvangst verantwoord. De bijdrage is besteed aan het aankopen van natuur/gronden, restauraties en verduurzamingsmaatregelen in diverse gebouwen.

Saldo beheer natuurterreinen en beheer gebouwen (1.585.631)

De baten waren hoger als gevolg van hogere opbrengsten uit verkoop van hout (vooral vanwege stormschade), pacht en de hogere SNL-subsidie voor natuurbeheer.

Daarnaast zijn de ontvangen vergoedingen voor onderhoud van de overgenomen kerk in Norg en ensemble Museum De Buitenplaats hierin verwerkt.

De kosten voor natuurbeheer waren hoger doordat er meer aandacht is besteed aan de infrastructuur (wegen/paden). Het extra onderhoud aan de infrastructuur heeft ook gezorgd voor hogere houtverkopen. Daarnaast zijn de kosten verzorging Limousins hoger omdat er meer voer moest worden ingekocht als gevolg van mindere oogsten.

Ook waren de kosten verzorging schapen hoger als gevolg van de impact van het blauwtongvirus op de kuddes en als gevolg van de maatregelen rond de wolf, waarbij we onder andere externe schapenhouders moesten inhuren.

Saldo beheer en administratie (18.702)

Dit betreft salariskosten en overige personeelskosten. Er is in 2024 onder andere extra aandacht besteed aan organisatie-ontwikkeling en er is middels een wervingsbureau een adjunct-directeur / teamhoofd Natuur & Landschap geworven.

Saldo voorlichting, promotie, educatie en belangenbehartiging (588.133)

Het positieve saldo is met name ontstaan door lagere kosten Kwartaalblad, lagere kosten beschermers en lagere kosten informatiepanelen.

Saldo beleggingen (345.115)

Uitgangspunt is een rendement van netto 2,5% op de lange termijn.

Er wordt defensief/risicomijdend belegd in duurzame portefeuilles bij ABN-AMRO en Triodos.

Het saldo bestaat uit koersresultaat, de opbrengsten uit dividend en (spaar)rente minus de kosten van vermogensbeheer.

We kijken terug op een zeer sterk beleggingsjaar. De rally op aandelenmarkten, die reeds in november 2023 startte vanwege de gunstige vooruitzichten op dalende inflatie en lagere beleidsrentes door de centrale banken, zette in 2024 door. De wereldindex voor aandelen steeg met 25%.

Belangrijke aanjager vormde de dalende inflatie en beleidsrente van de centrale banken. De Europese Centrale Bank (ECB) verlaagde de rente voor het eerst in juni, waarna nog drie renteverlagingen volgden naar een stand per eind 2024 van 3%. In de VS hebben de renteverlagingen geleid tot een stand van 4,5%. Voor obligaties was het een bevredigend jaar. De obligatierente daalde licht en omdat het bedrijfsleven zeer goed draaide en de kans op een zware recessie uitbleef, konden ook bedrijfsobligaties profiteren, met positieve jaarrendementen tot gevolg. De Europese obligatie-index steeg in 2024 met 2,6%.

Ook de duurzame impactbeleggingsportefeuille van Het Drentse Landschap liet in 2024 positieve resultaten zien. De portefeuille streeft duurzame doelen na en alle individuele beleggingen worden hierop gescreend. Als geheel groeide de beleggingsportefeuille in 2024 met 6,9% in waarde.

Aandeel derden (-€ 9.527)

Aandeel in het resultaat 2024 van circa 17% in B.V. Landgoed 'Westersche Veld van Rolde' dat toekomt aan de overige aandeelhouders.

Saldo bijzondere last (-€ 3.333.333)

Het betreft hier de kwijtingsbetaling aan Stichting Ondersteuning Particulier Natuurbeheer. Zie verder in de jaarrekening voor nadere toelichting.

Balans

De financiële positie van de stichting is verder versterkt.

Het totaal van de bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen is toegenomen.

De toename is met name het gevolg van de ontvangen gelden voor onderhoud van de kerk in Norg en ensemble Museum De Buitenplaats in Eelde. Deze gelden zijn toegevoegd aan het bestemmingsfonds Onrendabele monumenten.

De vorderingen en de overlopende activa zijn afgenomen, met name als gevolg van lagere nog te ontvangen beheersubsidies en projectsubsidies.

De beleggingen zijn in waarde gestegen als gevolg van positieve koersresultaten.

De langlopende schuld is toegenomen als gevolg van (een deel van) de kwijtingsbetaling aan Stichting Ondersteuning Particulier Natuurbeheer.

De kortlopende schulden zijn met name toegenomen door een hogere crediteurenpositie als gevolg van werkzaamheden aan gebouwen en vooruit ontvangen bedragen.

Bovenstaande heeft geresulteerd in een positieve kasstroom van € 2.868.085.

Balans per 31 december 2024

(in euro's / na verwerking resultaat)

	31-12-2024	31-12-2023
ACTIVA		
Materiële vaste activa	629.735	686.150
Financiële vaste activa	510.261	450.816
Vorderingen en overlopende activa	6.427.759	7.575.571
Beleggingen	8.250.344	7.694.978
Liquide middelen	7.497.087	4.629.001
	23.315.186	21.036.515
PASSIVA		
Reserves en fondsen		
Reserves		
Continuïteitsreserves	4.969.532	4.969.532
Bestemmingsreserves	11.450.755	12.515.282
	16.420.287	17.484.814
Fondsen		
Bestemmingsfondsen	2.159.550	1.049.786
	18.579.837	18.534.600
Aandeel van derden	19.162	9.636
Langlopende schulden	2.467.896	938.609
Kortlopende schulden	2.248.291	1.553.671
	23.315.186	21.036.515
Solvabiliteit	79,7%	88,1%
Liquiditeit (current ratio)	9,9	12,8

Staat van baten en lasten over 2024

(in euro's)

BATEN	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
Baten van particulieren	5.417.646	1.100.000	2.040.597
Baten van bedrijven	400.276	80.000	221.423
Baten van loterijorganisaties	937.500	893.000	937.500
Baten van subsidies van overheden			
– Subsidies projecten – incidenteel	400.819	410.000	886.978
– Subsidies aankopen natuurterreinen en gebouwen – incidenteel	1.398.049	144.000	2.330.304
– Subsidie beheer – structureel en incidenteel	5.408.743	5.330.000	5.386.765
Totaal baten van subsidies van overheden	7.207.611	5.884.000	8.604.047
Baten van andere organisaties zonder winststreven	2.125.000	–	–
Som van de geworven baten	16.088.032	7.957.000	11.803.568
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten			
Baten beheer natuurterreinen	967.605	755.000	1.030.384
Baten beheer gebouwen	1.765.666	1.725.000	1.676.450
Overige baten	551.402	14.000	23.560
Totaal baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten	3.284.674	2.494.000	2.730.393
SOM VAN DE BATEN	19.372.706	10.451.000	14.533.961
LASTEN	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
Besteed aan de doelstellingen			
A. Kosten aankopen natuurterreinen en gebouwen	5.365.133	1.266.866	4.413.641
B. Kosten beheer natuurterreinen	4.148.393	4.003.461	4.044.256
B. Kosten beheer gebouwen	2.306.451	2.309.000	2.839.513
C. Kosten projecten	3.303.362	1.406.824	1.928.280
D. Kosten voorlichting, educatie en belangenbehartiging	742.833	793.564	663.666
Totaal besteed aan de doelstellingen	15.866.173	9.779.715	13.889.355
Wervingskosten			
Kosten eigen fondsenwerving	71.838	92.280	72.503
Totaal wervingskosten	71.838	92.280	72.503
Beheer en administratie			
Kosten beheer en administratie	767.303	786.005	708.462
Totaal beheer en administratie	767.303	786.005	708.462
Bijzondere post	3.333.333	–	–
SOM VAN DE LASTEN	20.038.647	10.658.000	14.670.320
Saldo voor financiële baten en lasten	-665.940	-207.000	-136.359
Saldo financiële baten en lasten	552.115	207.000	544.354
Aandeel van derden	-9.527	–	-6.367
Saldo van baten en lasten	-123.352	–	401.629

Kasstroomoverzicht

(in euro's)

	Werkelijk 2024	Werkelijk 2023
Kasstroom uit operationele activiteiten:		
Resultaat boekjaar	-123.352	401.628
Mutatie aandeel derden	9.527	-179
<i>Aanpassingen voor:</i>		
Ongerealiseerd koersresultaat beleggingen	-555.367	-520.893
Afschrijvingen	202.334	323.964
Overname ensemble Museum De Buitenplaats	168.588	–
Afname kortlopende vorderingen	1.147.811	-4.054.754
Toename kortlopende schulden	694.619	56.662
Mutatie voorzieningen	0	-15.000
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	1.544.160	-3.808.572
Kasstroom uit investeringsactiviteiten:		
Investerings in materiële vaste activa	-182.652	-43.606
Desinvestering materiële vaste activa	36.736	31.650
Toename financiële vaste activa	-49.555	-309.006
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten	-195.471	-320.962
Kasstroom uit financieringsactiviteiten:		
Toename langlopende schulden	1.786.183	807.891
Aflossing langlopende schulden	-266.787	-241.798
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten	1.519.396	566.093
Netto kasstroom	2.868.085	-3.563.441
Mutatie liquide middelen	2.868.085	-3.563.441

Grondslagen

Consolidatie

Consolidatie heeft voor 100% plaatsgevonden en er zijn geen minderheidsbelangen. De geconsolideerde jaarrekening is opgemaakt conform de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende instellingen. In consolidatie zijn ondergenoemde stichtingen en B.V.'s opgenomen. De cijfers van deze stichtingen en B.V.'s zijn volgens genoemde richtlijnen vastgesteld.

Stichting Het Drentse Landschap gevestigd te Assen

Doelstelling: het bevorderen van het behoud, de ontwikkeling en het scheppen van hetgeen in natuur en landschap in de provincie Drenthe waardevol te achten is in natuurwetenschappelijk, geografisch, structureel, cultuurhistorisch of visueel opzicht. Alsmede het verwerven, restaureren, onderhouden, beheren en exploiteren van (rijks)monumenten. Het geven van voorlichting en het verzorgen van educatie met

betrekking tot vorenstaande doelstelling aan derden om daarmee de bewustwording, attitudeverandering en gedragsverandering bij deze derden te bewerkstelligen. En voorts al hetgeen met één en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord.

Stichting Oude Drentse Kerken gevestigd te Assen

Doelstelling: het bevorderen van het behoud van historische kerkgebouwen in de provincie Drenthe, alsmede het bevorderen van de belangstelling voor die gebouwen. Het geven van voorlichting en het verzorgen van educatie met betrekking tot vorenstaande doelstelling aan derden om daarmee de bewustwording, attitudeverandering en gedragsverandering bij deze derden te bewerkstelligen. En voorts al hetgeen met één en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord.

Stichting Drs. A.V.J. den Hartogh Fonds te Assen

Doelstelling: het financieel ondersteunen van natuur-ontwikkelingsprojecten, landschapsonderhoud, informatiecentra en toeristisch-recreatieve voorzieningen, welke ondersteuning functioneel dient te zijn. En voorts al hetgeen met één en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord.

Stichting Fonds Onrendabele Monumenten te Assen

Doelstelling: het financieel ondersteunen van Stichting Het Drentse Landschap en Stichting Oude Drentse Kerken voor het behoud casu quo de exploitatie van onrendabele objecten in de provincie Drenthe, zijnde objecten die onvoldoende opbrengend vermogen hebben om duurzaam in stand gehouden te kunnen worden, waaronder begrepen, doch niet beperkt tot molens, kerken, industrieel erfgoed, landhuizen en grote boerderijen.

Beheerboerderijen Het Drentse Landschap B.V.

Doelstelling: het exploiteren van de door Stichting Het Drentse Landschap in gebruik gegeven landbouwgronden en bedrijfsgebouwen in de ruimste zin van het woord.

B.V. Landgoed 'Westersche Veld van Rolde'

Doelstelling: het in stand houden van het in de gemeente Aa en Hunze gelegen Landgoed 'Het Westersche Veld van Rolde'.

Stichting Museum De Buitenplaats

Doelstelling:

- De instandhouding van een museum, bestemd voor kunst, in het bijzonder figuratieve kunst;
- de oprichting en instandhouding van één of meer gebouwen, onder meer bestemd voor wisselende manifestaties;
- de aanleg en instandhouding van historische tuinen bij 'Het Nijsinghuis' te Eelde, waaronder begrepen de aanleg en onderhoud van het park, de gracht, de vijver en de appelhof;
- het (doen) exploiteren van het sub a bedoelde museum, de sub b bedoelde gebouwen en de sub c bedoelde tuinen, in dienst van de gemeenschap en derhalve toegankelijk voor het publiek;
- het (doen) geven van educatie en voorlichting aan publiek onder meer omtrent het doel van de stichting en stichting Het Drentse Landschap;
- het verrichten van al hetgeen met het vorenstaande verband houdt of daarvoor in de ruimste zin bevorderlijk kan zijn.

Stichting Het Nijsinghuis

De stichting stelt zich ten doel het financieel en facilitair ondersteunen van de exploitatie van musea en van kunstuitingen en -exposities en bijzondere projecten op het gebied van kunst, alsmede het ondersteunen van (activiteiten van) Stichting Museum De Buitenplaats te Eelde alsmede Stichting Het Drentse Landschap te Assen, het werven van financiële middelen ter realisering van deze doelstellingen, alsmede het verrichten van al hetgeen tot een en ander behoort of daarvoor in de ruimste zin bevorderlijk kan zijn.

Grondslagen voor de balanswaardering en voor de bepaling van het resultaat

Algemeen

Zowel de balanswaardering als de resultaatbepaling geschiedt, voor zover hieronder niet anders vermeld, op basis van historische kosten (aanschafwaarde min subsidies) en zijn conform de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende instellingen.

Bij diverse te onderscheiden posten van activa en passiva zijn de waarderingsgrondslagen vermeld. In geval er geen vermelding plaatsvindt, is de betreffende actief- of passiefpost gewaardeerd tegen historische kostprijs.

Balanswaardering

(waardering activa en passiva)

Natuurterreinen en erfgoed

Stichting Het Drentse Landschap schaft in het kader van haar doelstelling natuurterreinen en erfgoed aan en houdt deze middels beheer in stand. Instandhouding betekent ook dat de natuurterreinen en het erfgoed niet worden vervreemd. De toekomstige exploitatie van natuurgebieden en erfgoed is negatief. Derhalve worden de natuurgebieden en het erfgoed niet gewaardeerd. Niet-gesubsidieerde aankoopkosten worden, via de staat van baten en lasten, ineens ten laste van het bestemde vermogen voor aankopen natuurterreinen en erfgoed gebracht. De stichting heeft de verwerkingswijze in de toelichting op de investeringen uiteengezet en tevens de niet-gesubsidieerde aankoopkosten van de investeringen in het verslagjaar vermeld.

	2024	2023
Aankopen gronden en gebouwen	5.299.070	4.354.850
Totaal aankopen gronden en gebouwen	5.299.070	4.354.850

Machines, installaties, bedrijfsauto's en inventarissen

Machines, installaties, bedrijfsauto's en inventarissen worden gewaardeerd tegen aanschaffingskosten onder aftrek van jaarlijkse afschrijvingen op basis van 10-20% van de verkrijging- of vervaardigingsprijs. De aanschaffingen vinden plaats in het kader van de doelstelling.

Afschrijvingspercentages

Machines - installaties - bedrijfsauto's	10-20%
Kantoorinventaris	20%

Effecten

De effecten worden gewaardeerd op de marktwaarde per balansdatum.

Legaten

De door een notaris toegezegd legaten worden meegenomen op de balans. Hierbij wordt rekening gehouden met eventueel bijkomende kosten.

Resultaatbepaling

Alle baten en lasten worden verantwoord in de staat van baten en lasten. De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Het resultaat wordt bepaald door het verschil tussen de baten en lasten met inachtneming van de vermelde waarderingsgrondslagen.

Toelichting op de balans per 31 december 2024

(in euro's)

ACTIVA**Materiële vaste activa****Bedrijfsmiddelen benodigd voor de bedrijfsvoering**

Dit betreft de inventaris, installaties en machines die gebruikt worden bij exploitatie en beheer van de terreinen/gebouwen.

Verloopoverzicht materiële vaste activa:	kantoor- inventaris	machines installaties bedrijfsauto's	Totaal
Aanschafwaarde			
Saldo per 1 januari	244.024	1.222.239	1.466.263
Investeringen	9.726	172.926	182.652
Desinvesteringen	0	-36.736	-36.736
Saldo per 31 december	250.970	1.358.429	1.609.399
Afschrijvingen			
Saldo per 1 januari	137.132	642.980	780.112
Afschrijvingen	41.185	193.691	234.876
Afschrijvingen op desinvesteringen	0	-32.542	-32.542
Saldo per 31 december	175.537	804.129	979.666
Boekwaarde			
Saldo per 1 januari	106.892	579.258	686.150
Saldo per 31 december	75.433	554.299	629.733
Materiële vaste activa		2024	2023
Machines/installaties/bedrijfsauto's		554.301	579.258
Kantoorinventaris		75.433	106.892
Totaal materiële vaste activa		629.735	686.150

Financiële vaste activa	2024	2023
1. Geldleningen u.g. Coöperatie Energiekansen		
Beginsaldo	137.500	137.500
Cumulatieve aflossing	39.842	33.797
Saldo per 31 december	97.658	103.703
waarvan aflossing met een looptijd < 1 jaar	6.257	6.045
2. Geldlening u.g. Stichting De Nieuwe Rentmeester		
Beginsaldo	353.158	37.708
Opgenomen bedrag en bijschrijving rente	55.812	315.450
Af: aflossing	–	–
Saldo per 31 december	408.969	353.158
waarvan aflossing met een looptijd < 1 jaar	–	–
3. Geldlening u.g. Bosgroep Noord-Oost Nederland		
Beginsaldo	–	400
Af: aflossing	–	400
Saldo per 31 december	–	–
Totaal saldo geldleningen u.g.	506.627	456.861
Totaal aflossing met een looptijd < 1 jaar	6.257	6.045
Totaal geldleningen u.g. langlopend	500.370	450.816

Toelichting bij geldleningen u.g.:

- 1 Verstekte geldleningen aan Coöperatie Energiekansen voor het plaatsen van zonnepanelen. Deze leningen zijn verstrekt in het kader van de intentie van de Coöperatie om het gebied Ansen energieneutraal te laten zijn.
Looptijd van de leningen: 20 jaar, met annuïtaire aflossing.
Rentepercentage: 3,5%.
- 2 Verstekte geldlening aan Stichting De Nieuwe Rentmeester oplopend naar een maximale limiet van € 600.000.
Looptijd van de lening: 5 jaar, aflossing ineens in 2026.
Rentepercentage: 1,5%. De rente over 2024 is op de hoofdsom bijgeschreven.
- 3 Verstekte lening aan Bosgroep Noord-Oost Nederland ad € 400,–
Rentepercentage: 3,0%. De lening is in 2023 afgelost.

Waarborgsommen	9.891	00
-----------------------	-------	----

Betreft een waarborgsom voor de huur van een bedrijfspand aan de Havenkade 12 in Assen. De huurovereenkomst is 1 januari 2022 ingegaan en heeft een duur van 3 jaar met telkens een verlenging van 1 jaar.

Totaal Financiële vaste activa	510.261	450.816
---------------------------------------	----------------	----------------

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen voor dubieuze debiteuren, aangehouden voor de bedrijfsvoering.

	31-12-2024	31-12-2023
Debiteuren volgens saldijst per 31 december	131.339	96.644
Te ontvangen subsidies	5.739.466	7.231.263
Te ontvangen omzetbelasting	93.777	55.458
Te ontvangen aflossingen < 1 jaar	6.257	6.045
Toegezegde legaten en overige nog te ontvangen bedragen	383.300	146.407
Vooruitbetaalde bedragen	73.620	39.754
Totaal vorderingen en overlopende activa	6.427.759	7.575.571

Voorziening debiteuren

Deze voorziening is verwerkt in de post debiteuren. Bepaling van deze voorziening is gebaseerd op inschatting van oninbaarheid. De voorziening bedraagt per ultimo 2024 € 22.679.

Te ontvangen subsidies

Dit betreffen nog te ontvangen subsidies voor beheer, aankoop, inrichting en bedrijfstoelage.

Beleggingen

De effecten zijn gewaardeerd tegen de marktwaaarde per 31 december 2024 volgens opgave van de banken. Deze bedragen worden aangehouden als belegging.

	31-12-2024	31-12-2023
Aandelen	2.649.984	2.411.881
Obligaties	4.858.154	4.238.212
Overige waarden	742.207	1.044.885
Totaal beleggingen	8.250.345	7.694.978

Liquide middelen

De liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde en aangehouden voor de bedrijfsvoering.

	31-12-2024	31-12-2023
Kas	2.802	2.790
ABN AMRO bank	96.090	102.845
Rabobank	1.092.579	672.760
Spaarrekeningen	6.247.915	3.772.891
Vermogensbeheerrekeningen	57.701	77.715
Totaal liquide middelen	7.497.087	4.629.001

PASSIVA**Reserves en fondsen****Continuïteitsreserves**

	31-12-2024	31-12-2023
Continuïteitsreserve Stichting Het Drentse Landschap		
Saldo per 1 januari	4.969.532	3.174.090
Af/bij: van Bestemmingsreserve voor projecten	–	1.795.442
Saldo per 31 december	4.969.532	4.969.532

De continuïteitsreserve heeft de functie van buffer voor onverwachte tegenvallers en is te beschouwen als een vrij besteedbare reserve. Deze reserve is beschikbaar voor besteding aan de doelstelling. Deze reserve mag, naar de mening van Bestuur en Raad van Toezicht, maximaal 1½ maal het bedrag van de jaarlijkse exploitatielasten zijn, exclusief aankopen en projecten.

Het Drentse Landschap probeert op basis van de risicoanalyse de hoogte van de reserve te onderbouwen.

Bestemmingsreserves

	31-12-2024	31-12-2023
<i>Bestemmingsreserve voor projecten</i>		
Saldo per 1 januari	61.107	2.363.589
Af/bij: naar Reserve Natuurbeheer en grondverwerving	-61.107	-130.244
Af/bij: van Bestemmingsreserve Nationale Postcode Loterij		-376.796
Af/bij: naar Continuïteitsreserve	-	-1.795.442
Saldo per 31 december	-	61.107
<i>Bestemmingsreserve Nationale Postcode Loterij</i>		
Saldo per 1 januari	376.796	-
Af/bij: saldo uit resultaatverdeling	-376.796	376.796
Saldo per 31 december	-	376.796
<i>St. Drs. A.V.J. Den Hartogh Fonds</i>		
Saldo per 1 januari	871.838	788.455
Af/bij: saldo uit resultaatverdeling	68.934	83.384
Saldo per 31 december	940.772	871.838
<i>Reserve Stichting Oude Drentse Kerken</i>		
Saldo per 1 januari	607.565	608.005
Af/bij: saldo uit resultaatverdeling	10.746	-440
Saldo per 31 december	618.311	607.565
<i>Reserve afkoop erfpacht</i>		
Saldo per 1 januari	679.893	679.893
Saldo per 31 december	679.893	679.893
<i>Reserve groot onderhoud</i>		
Saldo per 1 januari	-	1.847.804
Af/bij: naar Reserve onrendabele monumenten		-1.847.804
Saldo per 31 december	-	-
<i>Reserve Natuurbeheer en grondverwerving</i>		
Saldo per 1 januari	5.966.696	5.479.423
Af/bij: saldo uit resultaatverdeling	-1.149.205	324.479
Af/bij: resultaat uit deelneming	-378.407	32.550
Af/bij: van Bestemmingsreserve voor projecten	61.107	130.244
Saldo per 31 december	4.500.889	5.966.696
<i>Reserve Onrendabele monumenten</i>		
Saldo per 1 januari	3.951.388	1.947.388
Af/bij: saldo uit resultaatverdeling	213.206	156.196
Af/bij: van Reserve Museum De Buitenplaats en Nijsinghuis	168.589	1.847.804
Saldo per 31 december	4.333.182	3.951.388
<i>Reserve inz. rentebetaling schikking VGG</i>		
Saldo per 1 januari	-	
Af/bij: saldo toekomstig te betalen rente	377.708	
Saldo per 31 december	377.708	-
Totaal bestemmingsreserves per 31 december	11.450.755	12.515.282
<i>Fonds Onrendabele monumenten</i>		
Saldo per 1 januari	1.049.786	1.244.327
Af/bij: saldo uit resultaatverdeling	1.109.764	-194.541
Saldo per 31 december	2.159.550	1.049.786
Totaal saldo reserves en fondsen per 31 december	18.579.837	18.534.600

Bestemmingsreserve voor projecten

Dit deel van het vermogen is bestemd voor diverse daartoe aan te wijzen projecten c.q. zal daarvoor worden bestemd. De reserve wordt gevormd door overschotten op projecten (toegewezen budgetten aan projecten minus bestedingen).

Reserve afkoop erfpacht

Contractueel is met deze erfpachters overeengekomen dat zij bij het verbreken van de erfpacht een vergoeding voor de door hen gepleegde investeringen zullen ontvangen ter hoogte van het investeringsbedrag onder aftrek van jaarlijkse afschrijvingen.

Reserve groot onderhoud

In 2023 is de reserve groot onderhoud overgezet naar de reserve Fonds onrendabele monumenten. Beide reserves hebben namelijk hetzelfde doel en dat is ervoor zorgen dat ook in de toekomst het onderhoud aan objecten kan plaatsvinden. De behoefte aan een aanvullende reserve heeft vooral betrekking op de zogenoemde onrendabele monumenten, zoals kerken en molens.

Reserve natuurbeheer en grondverwerving

In het kader van de onzekerheid rond de subsidiëring door de overheid is in 2011 deze reserve gevormd, om de minimaal noodzakelijk geachte natuurbeheertaken en grondverwervingen te kunnen continueren.

Reserve onrendabele monumenten

Deze reserve wordt gevormd om toekomstig onderhoud aan onrendabele monumenten zoals kerken en molens te kunnen blijven plegen.

Reserve inzake rentebetaling schikking VGG

Deze reserve is gevormd vanwege de te betalen rente over de periode 2025 tot 2032 over de door Het Drentse Landschap betaalde 2e termijn ad € 1.541.667.

Fonds onrendabele monumenten

Dit fonds is gevormd uit ter beschikking gestelde middelen van derden met als oormerk het plegen van onderhoud aan onrendabele monumenten. Dotaties vinden plaats als gevolg van ontvangsten van derden. De instandhoudingskosten worden aan dit fonds onttrokken.

Aandeel van derden	31-12-2024	31-12-2023
Aandeel van derden	19.162	9.636
Totaal aandeel van derden	19.162	9.636
Langlopende schulden		
	31-12-2024	31-12-2023
1. Fonds op naam: Nagedachtenis Cor van Vrede	1.000.000	1.000.000
Cumulatieve aflossing	400.000	200.000
Saldo per 31 december	600.000	800.000
waarvan aflossing met een looptijd < 1 jaar	200.000	200.000
2. Lening o.g. (0,0%) van een particulier	368.000	368.000
Cumulatieve aflossing	147.201	122.668
Saldo per 31 december	220.799	245.332
waarvan aflossing met een looptijd < 1 jaar	24.533	24.533
3. Lening o.g. (3,0%) van een particulier	62.500	62.500
Bijschrijving rente	7.390	6.265
Cumulatieve aflossing	31.265	17.265
Saldo per 31 december	38.625	51.500
waarvan aflossing met een looptijd < 1 jaar	13.625	14.000

4. Lening o.g. II (3,0%) van een particulier	150.000	–
Cumulatieve aflossing	28.253	–
Saldo per 31 december	121.747	–
waarvan aflossing met een looptijd < 1 jaar	29.101	
5. Lening o.g. (3,5%) Schikking VGG	1.541.667	–
Bijschrijving rente	107.917	–
Saldo per 31 december	1.649.583	–
Waarborgsommen	104.401	80.310
Totaal saldo schulden	2.735.155	1.177.142
Totaal aflossing met een looptijd < 1 jaar	267.259	238.533
Totaal schulden langlopend	2.467.896	938.609

Betreft

- Het fonds op naam Nagedachtenis Cor van Vrede is opgericht met een aanvangswaarde van € 1.000.000. De gelden worden in beginsel bestemd voor grondaankoop in Drenthe.
- Een in 2019 geschonken woonboerderij, waarbij de verkoper een lening heeft verstrekt aan Stichting Het Drentse Landschap van € 368.000. De lening wordt door de verkoper in 15 jaarlijkse termijnen van € 24.533 kwijtgescholden. Er is geen rente verschuldigd.
- Een in 2020 ontvangen lening ad € 62.500 waarbij de aflossing in 5-jaarlijkse termijnen wordt geschonken, voor het eerst in 2023.
Rentepercentage: 3,0%. De rente wordt jaarlijks bijgeschreven.
- Een in 2024 ontvangen lening ad € 150.000 waarbij de aflossing in 5-jaarlijkse termijnen wordt geschonken, voor het eerst in 2024.
Rentepercentage: 3,0%. De rente wordt jaarlijks bijgeschreven.
- Lening naar aanleiding van een getroffen schikking met de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG). De terreinbeherende organisaties Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen (TBO's) zullen in het kader van deze schikking circa € 77 miljoen storten in het door de VGG opgericht fonds Stichting Ondersteuning Particulier Natuurbeheer. Met de middelen in dit fonds zal het particuliere natuurbeheer in Nederland een extra impuls krijgen. In het boekjaar 2024 is reeds € 40 miljoen gestort, waarvan € 1.666.667 voor Het Drentse Landschap. Per 31 december 2024 is derhalve nog in totaal € 37 miljoen te betalen, waarvan € 1.541.667 voor rekening van Het Drentse Landschap. Deze tweede betaling ad € 1.541.667 wordt voorafgaand aan de betaling geïndexeerd, tegen peildatum 1 januari 2023. Indexering vindt plaats op grond van het CBS-indexcijfer 'CPI alle huishoudens'. De jaarlijkse indexering wordt jaarlijks als rentelast verwerkt in het resultaat van het betreffende jaar en tegelijkertijd jaarlijks toegevoegd aan de schuld op lange termijn. De tweede betaling moet uiterlijk 1 januari 2032 worden voldaan. De maximaal verschuldigde indexatie bedraagt 3,5% per jaar.

Per 31 december 2024 bedraagt het maximale restant looptijd 7 jaar. De totale impact van de indexering is derhalve maximaal 7 jaren indexering. De TBO's hebben een recht van vervroegde betaling van (een deel van) de verschuldigde bedragen in dit kader.

Waarborgsommen: Dit betreffen ontvangen waarborgsommen in verband met de verhuur van onroerend goed. In 2024 is voor € 23.200 aan waarborgsommen ontvangen en € 9.000 gerestitueerd.

Kortlopende schulden

Schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Schulden met een looptijd langer dan 1 jaar worden als schulden op lange termijn verantwoord. Schulden met een looptijd korter dan 1 jaar zijn schulden op korte termijn.

	31-12-2024	31-12-2023
Crediteuren volgens saldijst per 31 december	887.276	487.201
Te betalen loonheffing en premies	6.961	1.691
Af te dragen pensioenpremie/arbeidsmarkt	71.076	70.465
Te betalen vakantiegelden/-dagen	320.902	315.836
Aflossing leningen < 1 jaar	267.259	238.533
Diverse nog te betalen bedragen	195.136	73.567
Vooruit ontvangen subsidies	252.426	303.451
Vooruit ontvangen/-gefactureerd diversen	247.253	62.925
Totaal kortlopende schulden	2.248.291	1.553.671

Niet in de balans opgenomen activa

Mochten de terrein behorende organisatie (TBO's) onverhoopt in de toekomst toch nog subsidies en/of de rente daarover moeten terugbetalen, dan kunnen zij onder bepaalde omstandigheden aanspraak maken op terugbetaling van (een deel van) het door de TBO's aan het Fonds betaalde bedrag. Voor die situatie heeft het Fonds zekerheid gesteld aan de TBO's in de vorm van de toekomstige vestiging van een pandrecht ten behoeve van de TBO's voor maximaal € 37 miljoen plus de indexering op grond van het CBS-indexcijfer 'CPI alle huishoudens', reeks 2015 = 100. Er geldt een maximale indexering van 3,5% per jaar.

Niet in de balans opgenomen vorderingen en verplichtingen

Legaten

De stichting heeft bericht ontvangen dat notariskantoren bezig zijn met de afwikkeling van nalatenschappen. De exacte hoogte van deze nalatenschappen is niet bekend, derhalve zijn deze baten niet opgenomen in de jaarrekening 2024.

Baten

Het Drentse Landschap heeft een vordering op LandschappenNL op basis van een meerjarige relatie met de Nationale Postcode Loterij. De uitbetaling vindt volgens de overeenkomst telkens een jaar later plaats. We verantwoorden het geld in het jaar van ontvangst. Om deze reden is geen vordering op de balans per 31 december 2024 opgenomen en vermelden we deze als een niet uit de balans blijvende vordering.

Meerjarige financiële verplichtingen

De stichting heeft een aantal huur- en pachtcontracten met een looptijd langer dan 5 jaar. De jaarlijks te betalen huur en pacht bedraagt ca. € 52.000.

Voorwaardelijke verplichtingen

Voor subsidies geldt in het algemeen dat er een terugbetalingsverplichting kan bestaan indien en voor zover naar de mening van de subsidiegever in onvoldoende mate is voldaan aan de door haar gestelde subsidievoorwaarden. Per balansdatum zijn er geen indicaties dat subsidies zouden moeten worden terugbetaald.

Investeringsverplichtingen

Per balansdatum bestaan er geen investeringsverplichtingen.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum welke bijdragen tot meer inzicht over het jaar 2024.

Toelichting op de staat van baten en lasten 2024

(in euro's)

BATEN

	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
<i>Baten van particulieren</i>			
Baten van particulieren – projecten	24.314	–	52.741
Bijdragen donateurs-particulieren	588.598	550.000	485.965
Nalatenschappen	1.510.495	300.000	1.020.653
Nalatenschappen – projecten	224.175	–	189.440
Giften en schenkingen – particulieren	3.070.064	250.000	291.798
Totaal baten van particulieren	5.417.646	1.100.000	2.040.597
<i>Baten van bedrijven</i>			
Baten van bedrijven/instanties – projecten	301.761	20.000	128.947
Bijdragen bedrijfssponsors	62.065	60.000	53.301
Giften en schenkingen – bedrijven	36.450	–	39.175
Totaal baten van bedrijven	400.276	80.000	221.423
<i>Baten van loterijorganisaties</i>			
Bijdrage Nationale Postcode Loterij	937.500	893.000	937.500
<i>Baten van subsidies van overheden</i>			
<i>Subsidies overheden projecten incidenteel</i>			
Subsidies Rijk – projecten	173.190	190.000	359.207
Subsidies Provincie Drenthe – projecten	183.839	220.000	483.575
Subsidies Gemeenten – projecten	43.790	–	44.196
Totaal subsidies overheden projecten incidenteel	400.819	410.000	886.978
<i>Subsidies overheden aankopen natuurterreinen en gebouwen incidenteel</i>			
Subsidie / bijdragen verwerving natuurterreinen	1.398.049	144.000	2.330.304
Totaal subsidies overheden aankopen natuurterreinen en gebouwen incidenteel	1.398.049	144.000	2.330.304
<i>Baten beheer natuurterreinen</i>			
<i>Subsidies overheden beheer algemeen – structureel</i>			
Subsidie Natuur- en Landschapsbeheer	3.572.664	3.529.000	3.538.413
Subsidie provincie Drenthe	947.616	948.000	915.571
Subsidie gemeenten	92.848	93.000	175.585
Totaal subsidies overheden beheer algemeen – structureel	4.613.128	4.570.000	4.629.569
<i>Subsidies overheden beheer specifiek – structureel</i>			
Subsidies vee via bedrijfstoelag	477.420	350.000	309.203
Subsidies schaapskudden	133.276	102.000	103.975
Subsidies hunebedden	6.250	43.000	5.381
Subsidie Nationaal Restauratiefonds	145.536	200.000	238.648
Overige baten gebouwen	1.113	55.000	100.116
Totaal subsidies van overheden beheer specifiek – structureel	763.595	750.000	757.323

	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
<i>Subsidies overheden beheer specifiek – incidenteel</i>			
Subsidies Rijk	24.272	10.000	-7.782
Subsidies provincie Drenthe	2.748	–	2.655
Subsidies gemeenten	5.000	–	5.000
Totaal subsidies overheden beheer specifiek – incidenteel	32.020	10.000	-127
Totaal subsidies van overheden beheer incidenteel en structureel	5.408.743	5.330.000	5.386.765
Totaal subsidies van overheden incidenteel en structureel	7.207.611	5.884.000	8.604.047
<i>Baten van andere organisaties zonder winststreven</i>			
Baten van andere organisaties zonder winststreven	1.396.000	–	–
Baten van andere organisaties zonder winststreven – projecten	729.000	–	–
Totaal baten van andere organisaties zonder winststreven	2.125.000	–	–
Dit betreffen ontvangen vergoedingen voor onderhoud en verbetering voor de Margarethakerk in Norg en ensemble Museum De Buitenplaats in Eelde.			
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten			
<i>Baten beheer natuurterreinen</i>			
Opbrengsten verkopen landbouwproducten	118.107	20.000	215.495
Opbrengsten verkopen vee en veeproducten	226.277	200.000	248.943
Opbrengsten pachten	539.238	463.000	512.397
Opbrengsten jachthuren	21.133	22.000	24.202
Overige opbrengsten	62.850	50.000	29.347
Totaal baten beheer natuurterreinen	967.605	755.000	1.030.384
<i>Baten beheer gebouwen</i>			
Opbrengsten huren gebouwen	1.694.968	1.659.000	1.611.245
Opbrengsten erfpachten	70.698	66.000	65.205
Totaal baten beheer gebouwen	1.765.666	1.725.000	1.676.450
<i>Overige baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten</i>			
Opbrengst activiteiten/producten/diversen	19.490	14.000	23.560
Opbrengsten diversen overige verkopen	3.001	–	–
Verkoop grond en gebouwen	528.912	–	–
Totaal overige baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten	551.402	14.000	23.560
Totaal baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten	3.284.674	2.494.000	2.730.393
SOM VAN DE BATEN	19.372.706	10.451.000	14.533.961

LASTEN

Besteed aan de doelstellingen

Kosten aankopen natuurterreinen en gebouwen

	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
<i>Aankopen en verwerving</i>			
Aankopen natuurterreinen	4.372.197	1.197.000	3.209.782
Aankopen gebouwen	926.874	–	1.145.068
	5.299.070	1.197.000	4.354.850
<i>Uitvoeringskosten eigen organisatie</i>			
Personeelskosten: Aankopen & verwerving	66.063	69.866	58.791
Totaal kosten aankopen natuurterreinen en gebouwen	5.365.133	1.266.866	4.413.641

Kosten beheer natuurterreinen en gebouwen

Verstrekke subsidies en bijdragen

Diensten Milieufederatie Drenthe	16.721	19.000	18.569
Diensten LandschappenNL	90.692	80.000	71.587
Totaal verstrekke subsidies en bijdragen	107.413	99.000	90.156

Uitbesteed werk

Directe kosten beheer natuurterreinen

Bosbeheer (voornamelijk onderhoud)	115.842	69.000	36.070
Begrazing natuurterreinen (verzorging schapen e.d.)	307.467	291.000	257.848
Akkerbouw (bemesten, gewasbescherming, oogsten)	61.577	55.000	49.180
Bemest grasland (bemesten, oogsten, rasteren)	332.179	266.000	284.149
Rundveebeheer (verzorging Limousins en Hooglanders)	161.827	107.000	100.073
Totaal directe kosten beheer natuurterreinen	978.892	788.000	727.320

Algemene kosten beheer natuurterreinen

Machines en gereedschappen (kleine aanschaf en onderhoud)	210.232	206.000	311.545
Infrastructuur (wegen, waterlopen, bebording)	417.177	294.000	542.658
Waterschapslasten	86.845	107.000	86.833
Afschrijvingskosten Machines en gereedschappen (natuurterreinen)	166.600	157.000	206.221
Overige (huur, pacht, hunebedden)	140.904	177.000	141.329
Totaal algemene kosten beheer natuurterreinen	1.021.758	941.000	1.288.586

Kosten beheer gebouwen

Onderhoud gebouwen	1.600.145	1.522.000	1.691.037
Renovatie gebouwen	–	–	487.241
Gas/water/elektriciteit	137.036	195.000	207.365
Verzekeringen gebouwen	156.500	160.000	157.662
Belastingen/heffingen	101.569	96.000	89.881
Machines en gereedschappen (kleine aanschaf en onderhoud)	22.134	21.000	19.306
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	-9.556	–	-105.845
Afschrijvingskosten machines en gereedschappen (gebouwen)	18.971	22.000	22.084
Kosten vakantiewoningen	206.865	196.000	213.235
Overige kosten beheer gebouwen	72.788	97.000	57.547
Totaal kosten beheer gebouwen	2.306.451	2.309.000	2.839.513

Totaal uitbesteed werk

4.307.101	4.038.000	4.855.419
------------------	------------------	------------------

LASTEN

	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
<i>Huisvestingskosten</i>			
Huisvestingskosten	18.655	20.000	17.707
Totaal huisvestingskosten	18.655	20.000	17.707
<i>Kantoorkosten</i>			
Kantoorkosten	279.933	304.000	339.700
Totaal kantoorkosten	279.933	304.000	339.700
<i>Algemene kosten</i>			
Algemene kosten	32.667	44.000	59.834
Totaal algemene kosten	32.667	44.000	59.834
<i>Uitvoeringskosten eigen organisatie</i>			
Personeelskosten: Beheer natuurterreinen en gebouwen	1.709.075	1.807.461	1.520.954
Totaal uitvoeringskosten eigen organisatie	1.709.075	1.807.461	1.520.954
Totaal kosten beheer natuurterreinen en gebouwen	6.454.845	6.312.461	6.883.769
<i>Kosten projecten</i>			
Uitgaven aan diverse projecten	3.186.278	1.283.000	1.824.084
<i>Uitvoeringskosten eigen organisatie</i>			
Personeelskosten: Projecten	117.084	123.824	104.196
Totaal kosten projecten	3.303.362	1.406.824	1.928.280
<i>Kosten voorlichting, promotie, educatie en belangenbehartiging (V.P.E.B.)</i>			
<i>Voorlichting, promotie, educatie en belangenbehartiging</i>			
Kosten pr/voorlichting	59.086	64.000	41.978
Kosten marketing	35.400	25.000	35.647
Kosten informatiecentra/informatiepanelen	22.819	30.000	16.123
Kosten inkopen webwinkel	6.432	2.000	3.453
Kosten website	6.216	10.000	6.514
Kosten activiteiten	13.472	26.000	21.868
Kosten vrijwilligers	35.286	40.000	24.157
Kosten Kwartaalblad	104.045	110.000	104.489
	282.754	307.000	254.228
<i>Uitvoeringskosten eigen organisatie</i>			
Personeelskosten: V.P.E.B.	460.079	486.564	409.437
	460.079	486.564	409.437
Totaal kosten voorlichting, promotie, educatie, belangenbehartiging	742.833	793.564	663.666
TOTAAL BESTEED AAN DE DOELSTELLING	15.866.173	9.779.715	13.889.355

LASTEN

Wervingskosten

	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
<i>Kosten eigen fondsenwerving</i>			
Wervingskosten	25.240	43.000	31.034
<i>Uitvoeringskosten eigen fondsenwerving</i>			
Personeelskosten: Fondswerving	46.598	49.280	41.469
TOTAAL WERVINGSKOSTEN	71.838	92.280	72.503
In % van de geworven baten	0,9%	7,8%	3,2%
<i>Kosten beheer en administratie</i>			
Kosten opleiding en scholing	16.572	20.000	13.019
Reis- en verblijfkosten	59.248	65.000	66.570
Overige kosten derden	141.158	119.000	139.124
	216.978	204.000	218.712
<i>Uitvoeringskosten eigen organisatie</i>			
Personeelskosten: Beheer & administratie	550.325	582.005	489.750
Totaal kosten beheer en administratie	767.303	786.005	708.462
TOTAAL BEHEER EN ADMINISTRATIE	767.303	786.005	708.462
<i>Bijzondere last</i>			
Kwijtingsbetaling schikking juridische claim VGG	3.333.333	–	–

Naar aanleiding van een getroffen schikking met de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG) zullen de terreinbeherende organisaties Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen in het kader van de schikking circa € 77 miljoen storten in een door de VGG op te richten fonds. Met de middelen in het fonds zal het particuliere natuurbeheer in Nederland een extra impuls krijgen. Voor Stichting Het Drentse Landschap betekent dit een gestort bedrag van € 3.333.333.

SOM VAN DE LASTEN	20.038.647	10.658.000	14.670.320
Saldo voor financiële baten en lasten	-665.940	-207.000	-136.359
<i>Financiële baten</i>			
Rentebaten	281.627	–	19.079
Dividend	45.884	–	51.456
(On)gerealiseerde koersresultaten	501.386	253.000	531.905
Totaal financiële baten	828.897	253.000	602.440
<i>Financiële lasten</i>			
Rentelasten	211.125	–	–
Kosten beleggingen	65.657	46.000	58.086
Totaal financiële lasten	276.782	46.000	58.086
Totaal saldo financiële baten en lasten	552.115	207.000	544.354
(Winst)Aandeel van derden Westersche Veld van Rolde	-9.527	–	-6.367
Saldo van baten en lasten	-123.352	–	401.629

	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
Overzicht salariskosten inclusief werkgeverslasten			
Bruto salarissen inclusief vakantiegeld	2.409.962	2.500.000	2.332.204
Pensioenkosten BPL	313.626	325.000	301.630
Sociale lasten	392.067	425.000	382.269
Kosten inhuur en overige kosten	54.023	–	37.785
Subsidie loonkosten en uitkeringen	-322.107	-233.000	-536.023
Kosten personeelsverzekeringen	101.652	102.000	106.731
Totaal salarissen incl. werkgeverslasten, detachering en inhuur	2.949.223	3.119.000	2.624.596
Gemiddelde personele bezetting in fte's	45	42	45
Gemiddelde kosten per fte	65.978	74.439	58.298

In genoemde gemiddelden zijn niet meegenomen: stagiair(e)s en 'nul-urencontracten'

Salariskosten directeur

De directeur ontvangt een bezoldiging conform salarisschaal 12 van de CAO Bos en Natuur en blijft daarmee ruimschoots onder de VFI-norm. Er wordt aan de directeur geen leaseauto beschikbaar gesteld. Tevens worden er aan de directeur geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

I Informatie over bezoldiging directie in het jaarverslag

Bezoldiging directie

De Raad van Toezicht heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was 1 maart 2018.

Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt S.S. van der Meer de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties (zie www.goededoelennederland.nl).

De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij S.S. van der Meer vond plaats door de RvT.

Dit leidde tot een zogenoemde BSD-score van 435 punten met een maximaal jaarinkomen van: 144.154 (1 FTE/12 maand)

Het voor de toetsing, aan de geldende maxima, relevante werkelijke jaarinkomen van de directie bedroeg: 114.211 (1 FTE/12 maand)

Deze beloning blijft binnen het maximum van: 144.154

Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellingsen, de werkgeversbijdrage pensioen, de pensioencompensatie en de overige beloningen op termijn bleven voor de directeur, met een bedrag van 135.166, binnen het in de regeling opgenomen maximum bedrag van 178.750 per jaar.

De belaste vergoedingen/bijtellingsen, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen.

II Vermelding bezoldiging directie in de toelichting op de staat van baten en lasten in de jaarrekening

Bezoldiging directie

Naam	S.S. van der Meer
Functie	Directeur-bestuurder
Dienstverband	
Aard (looptijd)	onbepaald
Uren	37
Parttime percentage	100
Periode	1/1 – 31/12
Bezoldiging (EUR)	
<i>Jaarinkomen</i>	
Bruto loon/salaris	105.961
Vakantiegeld	8.250
Vaste eindejaarsuitkering	350
Gratificatie/jubileumuitkering	–
Uitbetaling niet opgenomen vakantiedagen	–
Totaal	114.561
Belaste vergoedingen/bijtellingsen	
Pensioenlasten (werkgeversdeel)	11.342
Excedentregeling	12.395
Pensioencompensatie	
Overige beloningen op termijn	
Uitkeringen beëindiging dienstverband	
Totaal 2024	138.298

Het jaarinkomen van de directeur blijft binnen het maximum volgens de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties.

Ook het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellingsen, de pensioenlasten, de pensioencompensatie en de overige beloningen op termijn samen, blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum.

Bezoldiging Raad van Toezichtleden

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen geen bezoldiging. Zij komen alleen in aanmerking voor een reiskostenvergoeding van € 0,23 per kilometer of kosten van openbaar vervoer. Er zijn geen leningen, voorschotten en garanties aan hen verstrekt.

Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

Bestemming	Doelstelling A	Doelstelling B	Doelstelling C	Doelstelling D	Werving baten A	Beheer/ administratie A	Bijzondere last	Rekening 2024	Begroting 2024	Rekening 2023
Subsidies en bijdragen	-	107.413	-	-	-	-	-	107.413	99.000	90.156
Aankopen en verwervingen	5.299.070	-	-	-	-	-	-	5.299.070	1.197.000	4.354.850
Uitbesteed werk	-	4.307.101	3.186.278	-	-	-	-	7.493.379	5.321.000	6.679.503
Publiciteit en communicatie	-	-	-	282.754	25.240	-	-	307.994	350.000	285.263
Personeelskosten	66.063	1.709.075	117.084	460.079	46.598	550.325	-	2.949.223	3.119.000	2.624.596
Huisvestingskosten	-	18.655	-	-	-	-	-	18.655	20.000	17.707
Kantoorkosten	-	279.933	-	-	-	-	-	279.933	304.000	339.700
Algemene kosten	-	32.667	-	-	-	216.978	-	249.645	248.000	278.546
Bijzondere last	-	-	-	-	-	-	3.333.333	3.333.333	-	-
Totaal	5.365.133	6.454.845	3.303.362	742.833	71.838	767.303	3.333.333	20.038.647	10.658.00	14.670.320
Gemiddeld aantal werknemers per doelstelling	1	26	2	7						

In % totaal besteed aan de doelstelling ten opzichte van de totale baten: 81,9%

Doelstelling A

Kosten aankopen en verwerving natuurterreinen en gebouwen

Doelstelling B

Kosten beheer natuurterreinen en gebouwen

Doelstelling C

Kosten projecten

Doelstelling D

Kosten voorlichting, promotie, educatie en belangenbehartiging

Werving baten A

Kosten eigen fondsenwerving

Beheer en administratie A

Kosten beheer en administratie

De financiële administratie is ingericht naar doelstellingen. De kosten en opbrengsten worden direct op deze doelstellingen verantwoord en zijn rechtstreeks ontleend aan de jaarrekening.

In % totaal besteed aan kosten beheer en administratie: 5,1%

Enkelvoudige balans per 31 december 2024

(in euro's)

	31-12-2024	31-12-2023
ACTIVA		
Materiële vaste activa	509.401	549.974
Financiële vaste activa	608.223	500.071
Vorderingen en overlopende activa	6.225.043	7.380.852
Beleggingen	4.005.497	3.751.409
Liquide middelen	7.039.029	3.742.160
	18.387.194	15.924.467
PASSIVA		
<i>Reserves en fondsen</i>		
<i>Reserves</i>		
Continuïteitsreserves	4.919.532	4.919.532
Bestemmingsreserves	8.364.621	9.747.284
	13.284.153	14.666.816
Langlopende schulden	2.467.896	938.609
Kortlopende schulden	2.635.146	319.043
	18.387.194	15.924.467

Enkelvoudige staat van baten en lasten per 31 december 2024

(in euro's)

	Werkelijk 2024	Werkelijk 2023
BATEN		
Baten van particulieren	6.145.496	2.041.177
Baten van bedrijven	400.276	221.423
Baten van loterijorganisaties	937.500	937.500
<i>Baten van subsidies van overheden</i>		
Subsidies projecten – incidenteel	400.819	886.978
Subsidies aankopen natuurterreinen en gebouwen – incidenteel	1.354.000	2.286.255
Subsidie beheer – structureel en incidenteel	4.788.375	4.882.444
Totaal baten van subsidies van overheden	6.543.194	8.055.677
Som van de geworven baten	14.026.465	11.255.778

	Werkelijk 2024	Werkelijk 2023
<i>Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten</i>		
Baten beheer natuurterreinen	944.949	978.479
Baten beheer gebouwen	2.057.666	1.836.450
Overige baten	551.402	23.560
Totaal baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten	3.554.018	2.838.488
SOM VAN DE BATEN	17.580.483	14.094.266
 LASTEN		
<i>Besteed aan de doelstellingen</i>		
A. Kosten aankopen natuurterreinen en gebouwen	5.360.154	4.409.007
B. Kosten beheer natuurterreinen en gebouwen	5.787.789	6.147.314
C. Kosten projecten	3.294.539	1.920.069
D. Kosten voorlichting, educatie en belangenbehartiging	706.344	631.398
Totaal besteed aan de doelstellingen	15.148.826	13.107.788
 <i>Wervingskosten</i>		
Werving baten	68.326	69.235
Totaal wervingskosten	68.326	69.235
 <i>Beheer en administratie</i>		
Kosten beheer en administratie	723.928	668.777
Totaal beheer en administratie	723.928	668.777
 Bijzondere last	3.333.333	–
SOM VAN DE LASTEN	19.274.413	13.845.800
 Saldo voor financiële baten en lasten	-1.693.931	248.466
 Saldo financiële baten en lasten	262.562	307.115
Resultaat op deelnemingen	-94.632	-198.552
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-1.526.001	357.029
 <i>Resultaatbestemming</i>		
Toevoeging/onttrekking aan:		
– Continuïteitsreserve	–	–
– Bestemmingsreserve	-1.526.001	–
– Bestemmingsfondsen	–	–

Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening van Stichting Het Drentse Landschap

Algemeen

Voor de waarderinggrondslagen wordt verwezen naar de grondslagen zoals deze gebruikt zijn bij de geconsolideerde jaarrekening.

Grondslagen

Deelnemingen waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode op basis van de nettovermogenswaarde. Indien waardering tegen nettovermogenswaarde niet kan plaatsvinden doordat de hiervoor benodigde informatie niet kan worden verkregen, wordt de deelneming gewaardeerd volgens het zichtbaar eigen vermogen.

Bij de bepaling van de nettovermogenswaarde worden de waarderingsgrondslagen van de onderneming gehanteerd. Deelnemingen met een negatieve nettovermogenswaarde worden op nihil gewaardeerd. Een aandeel in de winst van de deelneming in latere jaren wordt pas verwerkt als en voor zover het cumulatieve niet verwerkte aandeel in het verlies is ingelopen. De negatieve waarde van de deelneming wordt primair ten laste van de vorderingen op de betreffende deelneming gebracht en voor het restant opgenomen onder de schulden.

	Vermogen 2024	Resultaat 2024	Vermogen 2023
Eigen vermogen Stichting Het Drentse Landschap na eliminatie	13.167.029	-1.440.896	14.607.925
Eigen vermogen Beheerboerderijen Het Drentse Landschap B.V.	-958.327	-143.338	-814.989
Eigen vermogen Stichting Oude Drentse Kerken	668.311	10.746	657.565
Eigen vermogen Stichting Fonds Onrendabele Monumenten	4.644.928	1.322.969	3.153.370
Eigen vermogen Stichting Drs. A.V.J. den Hartogh Fonds	940.772	68.934	871.838
Eigen vermogen B.V. Landgoed 'Westersche Veld van Rolde'	117.124	58.233	58.891
Eigen vermogen Stichting Museum De Buitenplaats	–	0	0
Eigen vermogen Stichting Het Nijsinghuis	–	0	0
Totaal eigen vermogen geconsolideerd	18.579.837	-123.352	18.534.600

Voor nadere toelichting op de balansposten en ook de staat van baten en lasten wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening.

Alle baten en lasten van de onrendabele monumenten zoals kerken, molens en musea worden verwerkt in Stichting Fonds Onrendabele Monumenten.

In deze stichting worden tevens reserves opgebouwd om toekomstige onderhoudskosten te kunnen blijven financieren. De aanwezige reserves binnen Stichting Museum De Buitenplaats en Stichting Het Nijsinghuis zijn derhalve in 2024 overgeheveld naar/gestort in Stichting Fonds Onrendabele Monumenten. Het gaat om een bedrag van 168.000.

Begroting 2025

(in euro's)

	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Begroting 2025
BATEN			
Baten van particulieren	5.417.646	1.100.000	1.795.000
Baten van bedrijven	400.276	80.000	60.000
Baten van loterijorganisaties	937.500	893.000	1.875.000
<i>Subsidies van overheden</i>			
– Subsidies overheden projecten – incidenteel	400.819	410.000	681.000
– Subsidies overheden verwerving natuurterreinen en gebouwen – incidenteel	1.398.049	144.000	634.000
– Subsidie beheer – structureel en incidenteel	5.408.743	5.330.000	5.460.000
Totaal baten van subsidies van overheden	7.207.611	5.884.000	6.775.000
Baten van andere organisaties zonder winststreven	2.125.000	–	–
Overige baten beheer natuurterreinen	967.605	755.000	895.000
Opbrengsten huren gebouwen	1.765.666	1.725.000	1.880.000
Overige baten	551.402	14.000	130.000
SOM VAN DE BATEN	19.372.706	10.451.000	13.410.000
LASTEN			
<i>Besteed aan de doelstellingen</i>			
A. Kosten aankopen natuurterreinen en gebouwen	5.365.133	1.266.866	1.748.712
B. Kosten beheer natuurterreinen	4.148.393	4.003.461	4.271.710
C. Kosten beheer gebouwen	2.306.451	2.309.000	2.847.000
D. Kosten projecten	3.303.362	1.406.824	3.009.186
E. Kosten voorlichting, educatie en belangenbehartiging	742.833	793.564	856.280
Totaal besteed aan de doelstellingen	15.866.173	9.779.715	12.732.888
<i>Wervingskosten</i>			
Kosten eigen fondsenwerving	71.838	92.280	127.404
Totaal wervingskosten	71.838	92.280	127.404
<i>Beheer en administratie</i>			
Kosten beheer en administratie	767.303	786.005	856.708
Totaal beheer en administratie	767.303	786.005	856.708
Bijzondere post	3.333.333	0	0
SOM VAN DE LASTEN	20.038.647	10.658.000	13.717.000
Saldo voor financiële baten en lasten	-665.940	-207.000	-307.000
Saldo financiële baten en lasten	552.115	207.000	307.000
Aandeel derden	-9.527		
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-123.352	–	–

5.6

Accountantsverklaring

Afier
auditors

Handelsweg 16C
9482 WE Tynaarlo
Postbus 67
9480 AB Vries

T (0592) 53 09 53
info@afier.com
afier.com

KvK 02086462
BTW 8138.33.991.B01
IBAN NL55INGB0669748528

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de directie en de raad van toezicht van Stichting het Drentse Landschap

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2024

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2024 van Stichting Het Drentse Landschap te Assen gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Het Drentse Landschap per 31 december 2024 en van het resultaat over 2024 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de geconsolideerde en eenvoudige balans per 31 december 2024;
2. de geconsolideerde en eenvoudige winst- en verliesrekening over 2024; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Het Drentse Landschap zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit het bestuursverslag.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie en de raad van toezicht voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude en fouten ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Afier

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij zijn verantwoordelijk voor het plannen en uitvoeren van de groepscontrole om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen met betrekking tot de financiële informatie van de entiteiten of bedrijfsonderdelen binnen de groep als basis voor het vormen van een oordeel over de jaarrekening. Tevens zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de beoordeling van de controlewerkzaamheden die in het kader van de groepscontrole zijn uitgevoerd. Wij dragen de volledige verantwoordelijkheid voor onze controleverklaring.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Tynaarlo, 10 juni 2025

w.g.

Afier Auditors B.V.
Mevrouw T.H. Velvis-Hoiting RA

Bijlagen

Bijlage 1

Samenstelling bestuur en commissies

Samenstelling op
31 december 2024

Stichting Het Drentse Landschap

Raad van Toezicht

- **A.H. (Albert) Bruins Slot** (voorzitter)
Ruinerwold
(neven)functies
 - Voorzitter RvT CKC Drenthe
 - Lid RvT Stichting LandschappenNL
 - Directeur ABS Advies BV
- **Mevr. mr. B. (Bernadette) Wakkerman**
(vice-voorzitter)
Dwingeloo
(neven)functies
 - Commissaris Mediahuis Noord
- **N. (Niek) Kuizenga**
Eexterveen
(neven)functies
 - Directeur-Bestuurder Stichting Werelderfgoed-centrum Waddenzee
 - Directeur-Bestuurder Stichting Zeehonden-centrum Pieterburen
- **Mevr. ir. drs. J.F.X. (Janet) Visser**
Ruinen
(neven)functies
 - Programmamanager bij de provincie Overijssel
- **K. (Kees) van den Berg, Msc.**
Haren
(neven)functies
 - Manager Vastgoed Christelijke Woningstichting Patrimonium
 - Raad van Advies Bolton Groep
 - Werkgroep lid Lighthouse Noord-Nederland
 - Werkgroep lid duurzaamheid Groninger Hockeyclub

Directeur-bestuurder

- **mevr. S.S. van der Meer**
Groningen
(neven)functies
 - Lid RvT Stichting de Nieuwe Rentmeester
 - Voorzitter IntoNature
 - Lid RvT Libau
 - Lid RvT D:DNA

Stichting Oude Drentse Kerken

- **A.H. Bruins Slot**, Ruinerwold (voorzitter)
- **Mevr. B. Wakkerman**, Dwingeloo
- **N. Kuizenga**, Eexterveen
- **Mevr. J.F.X. Visser**, Ruinen
- **K. van den Berg**, Haren

Stichting Drs. A.V.J. den Hartogh Fonds

- **A.H. Bruins Slot**, Ruinerwold (voorzitter)
- **Mevr. B. Wakkerman**, Dwingeloo
- **N. Kuizenga**, Eexterveen
- **Mevr. J.F.X. Visser**, Ruinen
- **K. van den Berg**, Haren

Stichting Fonds Onrendabele Monumenten Drenthe

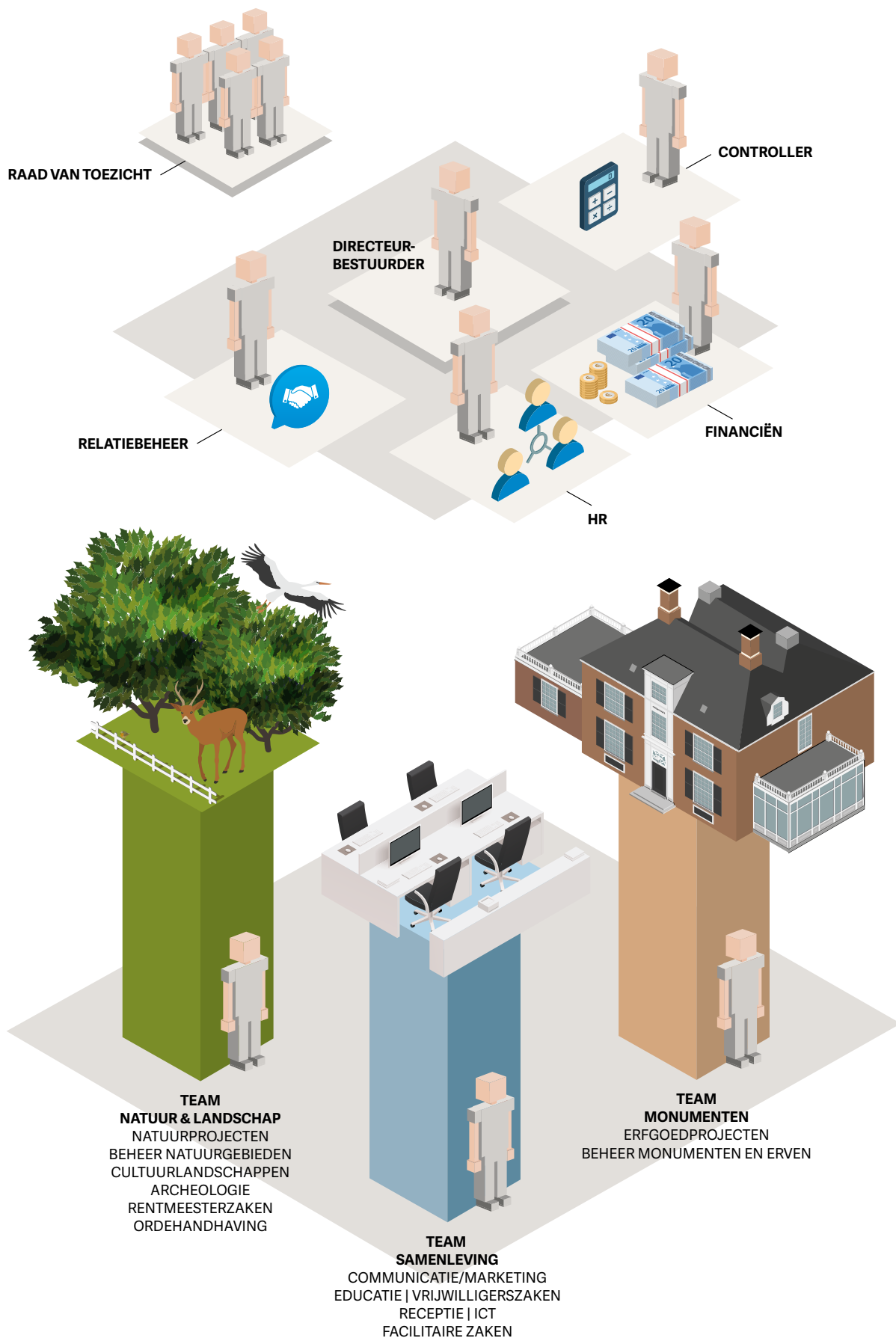
- **A.H. Bruins Slot**, Ruinerwold (voorzitter)
- **Mevr. B. Wakkerman**, Dwingeloo
- **N. Kuizenga**, Eexterveen
- **Mevr. J.F.X. Visser**, Ruinen
- **K. van den Berg**, Haren

Wetenschappelijke Adviescommissie

- **U. Vegter**, Programmaleider Natuurkwaliteit en Landschap
- **J.W. Grotenhuis**, Westerbork
- **B.J. Jenster**, Westerbork
- **G.W. de Vries**, Tweede Exloërmond
- **R. Kreetz**, Ruinen
- **E. Galetzka**, Veendam

Bijlage 2

Organisatieschema Het Drentse Landschap

Bijlage 3

Overzicht natuurgebieden

Oppervlakte natuur-
gebied per 31 december
2024 in hectares

	In eigendom	In beheer
Assen	19,1641	8,2340
Kampsheide	31,1868	9,1645
Scharreveld	304,8431	9,9833
De Palms	26,2920	
Bongeveen	66,6460	
Takkenhoogte	120,0705	27,4675
Hondstong	109,5246	37,0485
Reestdal	812,8705	3,2859
Stroeten	74,9560	
Kleibosch	149,3042	
Hijkerveld	992,5314	34,1388
Gasterse Duinen	79,0548	
De Slagen	154,8733	55,1390
Smilder Oosterveld	144,9127	
Nijensleekerveld	27,7050	
Dalerpeel	201,5385	9,1560
Elper Westerveld	39,9840	
Landgoed Vledderhof	117,5370	
Landgoed Vossenbergh	431,6274	19,8042
Drouwenerzand	233,3287	4,6385
Bouwersveld	91,9017	0,6280
Kremboong	73,9178	
Doldersummerveld	472,2967	
Uffelter Binnenveld	126,6070	
Heidenheim	45,5372	6,7990
Landgoed Rheebruggen	333,0672	14,5260
Nolderveld	32,4815	
Nuilerveld	61,7991	
Steenberger Oosterveld	119,2285	
Het Groote Zand	166,4785	13,6530
Orvelterzand	124,9920	
Esbosjes Zuidwolde	91,0503	15,5678
R.v.O. Ecoduct		0,2741
Boerenveensche Plassen	560,8860	13,1600
Hollandsche Veld	241,8145	5,4167
Hunzedal	1.882,1485	495,7947
Zuidlaardermeer (Drentsdeel)		146,0358
Zuidoost-Drenthe	8,9049	
R.v.O. Wachtum en Sleen		0,0294
Lemferdinge	2,8322	
Veenhuizen	2,4285	
Westersche Veld	159,1134	31,1227
Ooster- en Westertzand	313,7246	0,0000
Hunebedden, Schans, e.a.	14,5600	22,5550
Stichting Oude Drentse Kerken		0,0318
Kerken Het Drentse Landschap	0,1867	
Ruilgrond Hunze	36,4731	
Subtotaal	9.100,3805	983,6542
In eigendom en beheer	10.084,0347	

Bijlage 4

Overzicht gebouwen

Per 31 december 2024

naam	adres	postcode / plaats
Tuinmanswoning	Kloosterstraat 3	9401 KD Assen
Hoofdkantoor Het Drentse Landschap	Kloosterstraat 5	9401 KD Assen
Hoofdkantoor Het Drentse Landschap	Kloosterstraat 7	9401 KD Assen
Hoofdkantoor Het Drentse Landschap	Kloosterstraat 9	9401 KD Assen
Hoofdkantoor Het Drentse Landschap	Kloosterstraat 11	9401 KD Assen
Huis Overcingel	Oostersingel 27	9401 JZ Assen
Overcingel Bouwhuis	Oostersingel 27	9401 JZ Assen
Overcingel Dienstwoning	Stationsstraat 28	9401 KX Assen
Overcingel Tuinmanswoning	Overcingellaan 2	9401 LA Assen
Boerderij Kamps	Kamps 1	9451 TB Rolde
Het Schepershuisje	Pieterbergweg 24	9431 CB Westerbork
Beheercentrum Westerbork	Pieterbergweg 26	9431 CB Westerbork
Huis Scharreveld	Holthe 23	9411 TN Beilen
Boerderij Yde	Kerkweg 2	9494 TC Yde
Camping de Havixhorst	Schiphorsterweg 9a	7966 AB De Schiphorst
Boerderij de Broekhorst	Schiphorsterweg 11	7966 AB De Schiphorst
Boerderij De Lindenhorst	Schiphorsterweg 13	7966 AB De Schiphorst
Arbeiderswoning	Schiphorsterweg 17	7966 AB De Schiphorst
Drieling Woning nr. 19	Schiphorsterweg 19	7966 AB De Schiphorst
Drieling Woning nr. 23	Schiphorsterweg 23	7966 AB De Schiphorst
Boerderij De Braemscamp	Schiphorsterweg 20	7966 AB De Schiphorst
Boerderij De Lokkenkamp	Schiphorsterweg 24	7966 AB De Schiphorst
Boerderij De Lokkerij	Schiphorsterweg 28	7966 AB De Schiphorst
Keuterij Cleyn Havixhorst	Schiphorsterweg 30	7966 AB De Schiphorst
Tuinmanswoning Havixhorst	Schiphorsterweg 32	7966 AB De Schiphorst
Tweeling Woning nr. 32a	Schiphorsterweg 32a	7966 AB De Schiphorst
Tweeling Woning nr. 32b	Schiphorsterweg 32b	7966 AB De Schiphorst
Havezate De Havixhorst	Schiphorsterweg 34-36	7966 AB De Schiphorst
Beheerboerderij De Pieperij	Pieperij 7	7924 PZ Veeningen
Boerderij Rabbinge	Rabbinge 1	7921 XE Zuidwolde
Boerderij De Holtberg	Rabbinge 3	7921 XE Zuidwolde
Boerderij De Zwarte Kaat	Rabbinge 4	7921 XE Zuidwolde
Beheerboerderij Uilenburcht	Rabbinge 7	7921 XE Zuidwolde
Boerderij 't Ende	Stapelerweg 20	7957 NB De Wijk
Boerderij De Wildenberg	Wildenberg 1	7921 XX Zuidwolde
Boerderij Eesinge	Hoogeveenseweg 27	7943 KA Meppel
Keuterij De Kieft	Schrapveen 13	7925 PG Linde
Boerderij Bloemberg	Bloemberg 3	7924 PW Veeningen
Boerderij De Gorter	Nieuwe Dijk 40	7921 XD Zuidwolde
Boerderij Tichelwerk	Moleneind 4	9314 TX Foxwolde
Huis ter Hansouwe	De Horst 21	9321 VH Peize
Huis Landweer	Hoofdweg 51	9305 TE Roderesch
Molen Woldzigt	Hoofdstraat 58	9315 PA Roderwolde
Paiser Meul	Molenpad 1	9321 TC Peize
Molen De Hoop	Asserstraat 36	9331 JD Norg
Vogelkijkhut Oranje	Oranje 60	9416 TD Oranje
Schaapskooi Ensink	Hijkerweg 12	9414 AH Hooghalen
Landgoed Hooghalen	Hijkerweg 10	9414 AH Hooghalen
Het Hertenhuisje	Hijkerweg 12	9414 AH Hooghalen
Woning Landgoed Diependal	Oranjekanaal NZ 48	9415 TR Hijken

naam	adres	postcode / plaats
Vakantiewoning Witte Huisje	Oranjekanaal NZ 50	9415 TR Hijken
Pomphuis Leemdijk	Leemdijk	Oranje
Pomphuis Oranjekanaal	Oranjekanaal	Oranje
Woning De Scheperij	Hijkerweg 14	9414 AH Hooghalen
Werkshuur Gasteren	Oosteinde 5	9415 PA Gasteren
Schaapskooi Hoogersmilde	Vaartweg	Hoogersmilde
Zwarte Schuur	Steigerwijk 23	7753 TS Dalerpeel
Rode Schuur	Steigerwijk 88	7751 CN Dalen
Molen De Bente	De Bente 40	7751 GM Dalen
Jantina Helling Molen	Molenwijk 13	7854 PV Aalden
Molen De Arend	Krimweg 58	7714 KJ Coevorden
Molen Albertdina	Markeweg 32	7846 AH Noord-Sleen
Molen De Hoop	Middendorp 6	7754 MB Wachtum
Molen Jan Pol	Molenwijk 8	7751 CG Dalen
Sleener Molen De Hoop	Drostenstraat 16	7841 BM Sleen
Schuur Vledderhof	Vledderhof 2	8381 XP Vledder
Woning De Vossenbergh	Hamveld 1	9418 TK Wijster
Landhuis De Vossenbergh	Hamveld 3	9418 TK Wijster
Eveline Hoeve	Hamveld 5	9418 TK Wijster
Boerderij Witte Venen	Hamveld 8	9418 TK Wijster
Keuterij Bronnegerveen	Gasselterstraat 5	9526 TA Bronnegerveen
Boerderij Jipping	Drouwenersstraat 1	9526 TB Bronnegerveen
Schuur bij boerderij Jipping	Drouwenersstraat 1	9526 TB Bronnegerveen
Beheerboerderij Sophia Hoeve	Huenderweg 2	8386 XB Doldersum
Uitkijktoren Doldersummerveld	Boylersstraat	Doldersum
Boerderij Huenderhoeve	Huenderweg 1	8386 XB Doldersum
Boerderij Brugman	Van der Sluisweg 7	7975 PL Uffelte
Keuterij Violier	Schapelsteeg 9	7975 PS Uffelte
Boerderij De Nije Camp	Anserweg 8	7975 PB Uffelte
Woning Blauwe Huisje	Rijksweg 48	7975 RV Uffelte
Boswachterswoning	Rijksweg 48	7975 RV Uffelte
Boerderij Pol's Stee	Dr. Larijweg 124	7961 NS Ruinerwold
Boerderij De Meiersplaats	Rheebruggen 6	7964 KR Ansen
Bouwhuis Rheebruggen	Rheebruggen 8	7964 KR Ansen
Boerderij De Horst	Rheebruggen 10	7964 KR Ansen
Schulthuis	Brink 7	7981 BZ Diever
Boerderij't Haantje	Anholt 10	7963 PZ Ruinen
Keuterij Ghyselte	Gijselterweg 11	7963 PG Ruinen
Keuterij Driessenhuus	Dijkhuizen 114	7961 AN Ruinerwold
Beheerboerderij De Veldkamp	Rheebruggen 3	7964 KR Ansen
Havezate Oldengaerde	Westeinde 57	7991 RT Dwingeloo
Koetshuis Oldengaerde	Westeinde 57a	7991 RT Dwingeloo
Bouwhuis Oldengaerde	Westeinde 59	7991 RT Dwingeloo
Daglonerswoning Oldengaerde	Westeinde 53	7991 RT Dwingeloo
Keuterij Het Kleinste Huisje	Secteweg 36	7934 TD Stuifzand
Keuterij De Amshof	Wijsterseweg 154	7934 TE Stuifzand
Woltingehoeve	Opgaande 6	7913 VD Hollandscheveld
Pomphuis Eexterveen	Elzenmaat	Eexterveen
Keuterij Midlaren	Schutsweg 40	9475 PL Midlaren
Vervenershuis	Zuiderdiep 22	7876 AA Valthermond
Egberts Lent	Hunzeweg 30	9657 PD Nieuw-Annerveen
De Mulderij	Broek 62	9511 PV Gieterveen
Molen De Eendracht	Broek 64	9511 PV Gieterveen

naam	adres	postcode / plaats
Brugwachterswoning	Semsstraat 2	9659 PA Eexterveensekanaal
Sluiswachterswoning	Buinerstraat 3	9531 TH Borger
Recreatiewoning De Bulten	Westertseweg 2	9475 TT Midlaren
Wilms Boo	Europaweg 76	7766 AL Nieuw-Schoonebeek
Luchtwachttoeren	Portlandweg	Schoonebeek
Klein Soestdijk	Hoofdweg 118	9341 BK Veenhuizen
Boerderij Essererf	Hospitaallaan 48	9341 AH Veenhuizen
Lemferdinge	Lemferdingelaan 2	9765 AR Paterswolde
Het Kleine Kerkje	Broek 2	9511 PT Gieterveen
Voormalige Synagoge	Zuiderstraat 1	9471 KJ Zuidlaren
Kerk Bovensmilde	Hoofdweg 186	9421 PD Bovensmilde
Pastorie Bovensmilde	Hoofdweg 185	9421 PD Bovensmilde
Kerk Eext	Kloosterstraat 2	9463 PR Eext
Margarethakerk	Valtherweg 1	7873 AA Odoorn
Boerderij Brugstraat	Brugstraat 2	9441 PG Orvelte
Toiletgebouw P2	Brugstraat 3	9441 PG Orvelte
Woning Brugstraat	Brugstraat 15	9441 PG Orvelte
Werkplaats/kantoor	Brugstraat 17	9441 PG Orvelte
Boerderij De Drenthehof	Dorpsstraat 1	9441 PD Orvelte
Boerderij De Tingieterij	Dorpsstraat 2	9441 PD Orvelte
Boerderij Het Ottenshuus	Dorpsstraat 3	9441 PD Orvelte
Boerderij De Pottenbakkerij	Dorpsstraat 5	9441 PD Orvelte
De Houtzagerij	Dorpsstraat 7	9441 PD Orvelte
De Smederij	Dorpsstraat 9	9441 PD Orvelte
Het Tolhuisje	Dorpsstraat 10	9441 PD Orvelte
Boerderij Het Hoolhuus	Flintenweg 2	9441 PC Orvelte
Boerderij De Borckerhof II	Flintenweg 4	9441 PC Orvelte
Boerderij De Borckerhof I	Flintenweg 6	9441 PC Orvelte
Boerderij Bruntingerhof	Flintenweg 8	9441 PC Orvelte
Brandweerschuur	Flintenweg	Orvelte
Boerderij De Spinsteen	Melkwegje 1	9441 PH Orvelte
Boerderij Het Jachthoes	Melkwegje 2	9441 PH Orvelte
Melkfabriek	Melkwegje 3	9441 PH Orvelte
Neiehuus	Melkwegje 5	9441 PH Orvelte
Gereedschapsschuur	Melkwegje	Orvelte
Evenementenpodium	Schapendrift	Orvelte
Schaapskooien	Schapendrift 2	9441 PJ Orvelte
Boerderij De Schapendrift	Schapendrift 3	9441 PJ Orvelte
Boerderij Garmingehof	Schoolstraat 1	9441 PE Orvelte
Café Warmolts	Schoolstraat 2	9441 PE Orvelte
Boerderij Wegnershoes	Schoolstraat 3	9441 PE Orvelte
Boerderij De Maalderij	Schoolstraat 6	9441 PE Orvelte
Bungalow Nieuw-Balinge	De Breistroeken 30	7938 PW Nieuw-Balinge
Berging tuin	Hoofdweg 78	9761 EK Eelde
Horecapaviljoen	Hoofdweg 78	9761 EK Eelde
Kas Nijsinghuis	Hoofdweg 80	9761 EK Eelde
Museumpaviljoen De Buitenplaats	Hoofdweg 76	9761 EK Eelde
Nijsinghuis	Hoofdweg 80	9761 EK Eelde
Oranjerie	Hoofdweg 78	9761 EK Eelde
Bijgebouw Schooltje Middelboer	Hoofdstraat 62	9342 PD Een
Schooltje Middelboer	Hoofdstraat 62	9342 PD Een
Margarethakerk Norg	Brink 2	9331 AA Norg

Bijlage 5

Overzicht archeologische objecten

Per 31 december 2024

Hunebedden

nummer	naam	gemeente	oppervlakte (ha)
D1	Steenbergen	Noordenveld	2,8845
D2	Westervelde	Noordenveld	0,3335
D3/D4	Midlaren	Tynaarlo	0,0680
D9	Annen	Aa en Hunze	0,0399
D10	Gasteren	Aa en Hunze	0,5915
D12	Eexterres	Aa en Hunze	0,8560
D13	Eexter Grafkelder	Aa en Hunze	0,4710
D14	Eexterhalte	Aa en Hunze	1,2550
D16	Balloo	Aa en Hunze	0,6947
D17/D18	Rolde-N, Rolde-Z	Aa en Hunze	0,8259
D19/D20	Drouwen-W, Drouwen	Borger-Odoorn	2,3390
D21/D22	Borger	Borger-Odoorn	0,2020
D23/D24/D25	Borger	Borger-Odoorn	1,5980
D27	Borger	Borger-Odoorn	0,8347
D28/D29	Buinen-N, Buinen-Z	Borger-Odoorn	0,2385

Cultuurhistorische en oudheidkundige monumenten / aardkundige waarden

nummer	naam	gemeente	oppervlakte (ha)
1	Spieker Lhee	Westerveld	0,4301
2	Huntenkerkhof	Coevorden	0,2705
3	Steenkistheuvel Gasselte	Borger-Odoorn	0,0780
4	Grollerholt	Aa en Hunze	4,6470
5	Ballooërkuil	Aa en Hunze	0,4470
6	Tumulibosch	Aa en Hunze	2,7022
7	Borgbarchien Rheebruggen	Westerveld	
8	Aardkundig monument Drouwenerzand	Borger-Odoorn	
9	Aardkundig monument De Kleibosch	Noordenveld	
10	Aardkundig monument Nuilerveld	Hoogeveen	
11	Aardkundig monument Duunsche Landen	Aa en Hunze	
12	Aardkundig monument Doldersummerveld	Westerveld	

Grafheuvels

nummer	naam	gemeente	objecten
12	Kampsheide	Aa en Hunze	45 grafheuvels, celtic field
13	Gasterse Duinen	Aa en Hunze	1 grafheuvel
14	Hijkerveld	Midden-Drenthe	urnenveld (34 elementen) celtic field 2 grafheuvels
15	Landgoed Hooghalen	Midden-Drenthe	18 grafheuvels
16	Landgoed Vossenbergh	Midden-Drenthe	2 grafheuvels
17	Uffelter Binnenveld	Westerveld	1 grafheuvel
18	Boerenveensche Plassen	Hoogeveen	1 grafheuvel
19	Tumulibosch/Kampsheide	Aa en Hunze	30 grafheuvels
20	Landgoed Vledderhof	Westerveld	2 grafheuvels
21	Bouwersveld/Koelingsveld	Westerveld	6 grafheuvels

Schansen

naam	gemeente	oppervlakte (ha)
Zwartendijksterschans	Noordenveld	3,5085
Katshaarschans	Coevorden	9,3515
Emmerschans	Emmen	2,4480

Bijlage 6

Overzicht beelden

Per 31 december 2024

Landgoed Bosch en Vaart

beeld	kunstenaar	sinds	in bezit ontvangen van
Majoor O.	Jos van Riemsdijk	2001	Ed Budelman
Jan Buys	Piet Esser	2001	Het Drentse Landschap
A. Alberts	Bertus Sondaar	2006	Aleid Rensen
A. Roland Holst	Charlotte van Pallandt	2006	Het Drentse Landschap (afscheid Aleid Rensen)
Bertus Sondaar	Pieter d'Hont	2006	Het Drentse Landschap
Simon Wiesenthal	Eric Claus	2007	J.G. den Boer en Eric Claus
Ro Morgendorff	Piet Esser	2009	nalatenschap H. Koops van 't Jagt en H. Boersma
Ro Morgendorff	Charlotte van Pallandt	2008	Den Hartogh Fonds
Mama	Natasja Bennink	2012	Het Drentse Landschap
Willem Sandberg	Nel van Lith	2015	nalatenschap dames Reyns-Goud
Tango	Eric Claus	2017	Het Drentse Landschap
Portret Arie Teeuwisse	Richard de Vrijer	2018	Het Drentse Landschap
David	Caspar Berger	2024	Jan-Geert en Riet de Boer

Beeld tuin Lemferdinge

beeld	kunstenaar	sinds	in bezit ontvangen van
Doorkijk	Gerard Höweler	2007	mevr. W. Janssen en M.E. Maas

Beelden Rentambt Assen

beeld	kunstenaar	sinds	in bezit ontvangen van
Meta Kreeft	Charlotte van Pallandt	2015	nalatenschap fam. De Meza
Maud Bosse	Charlotte van Pallandt	2015	nalatenschap mevr. I. van Dixhoorn-Vrielink
Esgo Kuiper	Nel van Lith	2015	nalatenschap mevr. C.M. van Dorsser

Zwerfsteenbeelden Hondsrug

beeld	kunstenaar	sinds	locatie
Gewichtheffer	Ton Kalle	2002	omgeving Drouwen
Steen met vierkant gat	Gerard Howeler	2002	centrum Ees
Ode aan de zon	Rob Schreefel	2002	Schapenpark Odoornerveld
Mental Map	Petra Boshart	2002	Hunzebos bij Hunzebergen

Nationaal Beeldenpark Havixhorst

beeld	kunstenaar	sinds	in bezit ontvangen van
Tabita	Eddy Roos	2000	Kees Schmalz
Europa en de stier	Eric Claus	2008	Han van Hagen
Liesbeth	Eddy Roos	2008	Den Hartogh Fonds

Bijlage 7

Overzicht deelname overlegstructuren

Per 31 december 2024

Het Drentse Landschap participeert in een groot aantal reguliere overleggen. Hiernaast volgt een overzicht:

- Benen-op-Tafel overleg (Provincie/TBO's)
- Bestuur Stichting Beeldenpark De Havixhorst
- Bestuur Stichting Fauna Beheer Eenheid Drenthe
- Bestuurlijk Overleg Commissie Landelijk Gebied (CLG)
 - Ambtelijke werkgroep CLG
- Bestuurlijk Overleg Drents Programma Landelijk Gebied (DPLG)
 - Ambtelijke werkgroep DPLG
- Bestuurlijk Overleg gebiedsaanpak Kop van Drenthe
- Bestuurlijk Overleg Gedeputeerden
- Bestuurlijk Overleg Hunze en Aa's
- Bestuurlijk Overleg LTO-Natuurbeheerders
- Bestuurlijk Overleg Noorderzijlvest
- Bestuurlijk Overleg Drents Overijsselse Delta
- Bestuurlijk Overleg Vechtstromen
- Bestuurlijk Overleg Zuidlaardermeer
 - Afstemmingsoverleg Zuidlaardermeer
- Bestuurlijke Advies Commissie Hunze
- Bestuurlijke Advies Commissie Oude Diep
- Bestuurlijk Overleg Bond Heemschut
- Buitenleven Vakanties BV
- BV Het Westersche Veld van Rolde
- Convenant overleg TT-partners
- Cultuurpodium Bovensmilde (plaatselijke commissie SODK)
- Deelprogramma PNP Hunze
 - Diverse projectgroepen deelgebieden
- Deelprogramma PNP Noordwest Drenthe
 - Projectgroep Peizerdiep
- Deelprogramma PNP Zuidwest-Drenthe en Reest
- Deelprogramma PNP Oude Diep
 - Diverse projectgroepen deelgebieden
- Directeuren Overleg Drenthe (DOD)
 - Personeelsconsulenten
 - Communicatieadviseurs
- Drents Actie Overleg (DAO)
- Het Drentse Erfgoedberaad
- Groenmanifest partners
- G4/G6 overleg Drentse natuurorganisaties
- Federatie Instandhouding Monumenten (FIM)
- Geopark de Hondsrug
- Hunebedden Beheer Groep
- IVN consulentenschap
- Jeneverbesgilde
- LandschappenNL
 - Raad van Toezicht
 - Directeur Rentmeester Overleg
 - Noordelijk Overleg (Het Drentse Landschap/ It Fryske Gea / Het Groninger Landschap)
 - Prass-verzekeringen
 - Communicatieoverleg
- Fondsenwerversoverleg
- Vrijwilligerscoördinatorenoverleg
- HR-overleg
- Marke Midlaren
- Marketing adviesraad Marketing Drenthe
- Molenstichting Drenthe
- Monumentenwacht Drenthe / Archeologische Monumentenwacht Drenthe
- Nationale Monumenten Organisatie
- Natura 2000
 - Gebiedsgroep Drouwenerzand
 - Gebiedsgroep Drentse Aa
 - Gebiedsgroep Holtingerveld
 - Gebiedsgroep Drents-Friese Wold
 - Gebiedsgroep Zuidlaardermeer
 - Overleg terreinbeheerders en NMFD
 - Projectgroep Integraal Maatregelenplan Zuidlaardermeer
 - Adviesgroep Natura 2000
- Nederlandse Fokkersvereniging voor het Drents en Schoonebeker Heideschaap
- Nederlandse Vereniging Schaapskuddes
- Noordelijk Overleg Natuurorganisaties (Kracht van het Noorden)
- Overleg Voortgangsrapportage natuur
- Overleg samenwerkingsverband gemeente Hoogeveen & Het Drentse Landschap
- Voeten op Tafel Overleg Drenthe (samen met NMFD, NM, SBB, IVN, LBD)
- Platform Natuur- en milieucommunicatie
- Projectgroep planmatige kavelruil Drenthe
- Provinciaal Beheerdersoverleg SNL
- Provinciale Werkgroep Aardkundige Waarden
- Provinciale Werkgroep Grond
- RCE
- Regulier Overleg ROB en provinciaal archeoloog
- Stichting Archeologie en Streek
- Stichting Bosch & Vaart
- Stichting De Eendracht Gieterveen
- Stichting de Nieuwe Rentmeester
- Stichting Drenthe Plus
- Stichting Drents Agrarisch Erfgoed
- Stichting Grafisch Erfgoed
- Stichting Molen Woldzigt
- Stichting Oringer Kerk en Cultuur (plaatselijke commissie SODK)
- Stichting 't Kleine Kerkje Gieterveen (plaatselijke commissie SODK)
- Stichting Oude Groninger Kerken
- Stichting Orvelte Poort
- Stichting Coöperatief Orvelte
- Stichting Zeldzame Huisdierrassen

- Overlegorgaan Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek
 - Ambtelijke werkgroep
- Toeristisch Platform Reestdal
- Taakgroep Gebouwen (SODK) Vereniging Behoud Synagoge Zuidlaren (plaatselijke commissie SODK)
- Vleermuizenwerkgroep Drenthe
- Vlinderwerkgroep Drenthe
- Werkgroep Erfgoed à la Carte
 - Provinciale commissie Nationale Boomfeestdag
- Werkgroep Florakartering Drenthe (WFD)
- Werkgroep Inclusief familiebeleefpad Schoonhoven
- Werkgroep Groeningen
- Werkgroep Grond Hunze
- Werkgroep Grond Oude Diep
- Werkgroep Harry de Vroome Penning
- Werkgroep LOFAR-tafel
- Werkgroep Natte Natuur Drenthe
- Werkgroep Opa- en Omadagen
- Werkgroep Prehistorie
- Zoogdierenvereniging

Bijlage 8

Overzicht bedrijfssponsors

Per 31 december 2024

Afier Auditors, Vries
All-inn Beveiligingssystemen, Beilen
Authentiek Bouw, Nieuwleusen
Attero, Wijster
Avitec Infra & Milieu, Nieuw Buinen
Bork Sloopwerken BV, Stuifzand
Bouwbedrijf Bruins Slot VOF, Linde
Bouwbedrijf Poortman, Veeningen
Bouwcenter Concordia, Meppel
Caraad Belastingadviseurs, Groningen
Construct-ID aannemingswerken, Valthe
Cor Buist Schilders, Groningen
Cultuurfonds, Amsterdam
Dolmans Landscaping Noord BV, Beilen
Dunnewind Groep, Ommen
Elton BV, Roden
De Friesland, Leeuwarden
De Online Vormgever, Zuidlaren
Drukkerij Van Gorcum, Meppel
Feddema, Drachten
Fuhler Loon en Verhuur BV, Emmen
Groenvoorziening Hilko Bakker BV, Eursinge
Chateauhotel en Restaurant De Havixhorst, De Wijk
Hofstra Hulshof Bouw BV, Nieuw-Buinen
IG Design Group, Hoogeveen
In Ontwerp, Assen
JM Fonds, Sint Annaparochie
Milieu Adviesbureau Eco Reest, Zuidwolde
M&G Group, Assen
Nationale Postcode Loterij, Amsterdam
Quercus boomexperts, Eelde
Pandriks Bake Off B.V., Meppel
Polytec Nederland BV, Assen
Powerfield, Groningen
Rietdekker Harms, Rolde
Roelofs Zandwinning BV, Den Ham
De Roo Drente BV, Bedum
Installatiebedrijf Dick Sjabbens, Diever
Schuinder Stucadoors, Hoogeveen
TDS Schoonmaakservice VOF, Smilde
Tjisse Brookman, Akkrum
TVM Verzekeringen, Hoogeveen
Visser Assen, Assen
VNO-NCW Noord, Groningen
VSF fonds, Utrecht
Warenhuis Vanderveen BV, Assen
Waterbedrijf Groningen, Groningen
Schildersbedrijf Westerbeek, Zuidwolde

Stichting Het Drentse Landschap

bezoekadres
Kloosterstraat 5
9401 KD Assen

postadres
Postbus 83
9400 AB Assen

telefoon
(0592) 31 35 52

e-mail
info@drentslandschap.nl

internet
www.drentslandschap.nl

Het Drentse Landschap

